

**Mult és Jövő Szentföldi társas-
utazása április 4-től ápr. 25-ig**

A tartalomból:

Huszonhárom esztendeje — Ch. Jehójarib (Jeruzsálem):
Richard Kauffmann, Palesztina városépítő mérnöke: „Ha
nem akarjátok, akkor sem mese!” — Somlyó Zoltán: Anyák
(vers) — Prerau Mirjam: Nem halhatok meg addig...
(vers) — Ambrus Balázs: Zsidó testvéreimnek (vers) — Pap
Károly: Irgalom — Dr. Schweiger Lázár (Nitra): Spinoza
születésének tricentenáriumához — Goldstein Gilányi M.
(Tel-Aviv): Nagypó faluja — Dr. E. M. Zweig (Jeruzsálem):
Ever Hájárdén — Dr. Frisch Ármin: Az Országos Iroda
újjászervezése — Sass Irén: Anyák és lányok — Dr. Fürst
Aladár: A régi Budapest emlékei a zsidó múzeumban —
Első rész: Buda műemlékei, házai és kövei — J. Gal-Eser
(Jeruzsálem): Egy őszi nap Tel-Avivban — Arthur Hantke
(Berlin): Aktivitás szavak helyett — A Mult és Jövő szent-
földi társasutazása — Zsidó humor — Tollhegyről — Új
könyvek — Krónika és szemle — Erdélyi hírek — Negy-
vennégy illusztráció és két műmelléklet

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felolós szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő. Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., **Király-utca 53. szám.**
(Akácfa ucca sarok)

STRASSER MANÓ
LAKBERENDEZŐ, KÁRPITOS
ÉS DÍSZÍTŐ

Készít: egyszerű és ipar-
művészeti lakásberendezé-
seket, valamint javításokat
és átalakításokat!

BUDAPEST,
IX., ULLÓI-ÚT 9.
TELEFON: 864-78

Ritka alkalom!

A házat eladom
esetleg az üzlettel
együtt is. A raktá-
ron levő kész sír-
köveket a költöz-
ködés költségessé-
ge folytán egyen-
ként is minden
elfogadható árért
eladom.

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88
(saját ház) Telefon: 515-81

«**MODERN SZINES
ÉS FEHÉR BUTOROK**»

(konyha, előszoba és leányzóba berendezések)
nagy választékban, kedvező fize-
tési feltételekkel rendelés szerint is
WERBNER asztalosmesternél
VIII., Bérkocsis-utca 31 és VIII., Baross-utca 9
ALAPITTATOTT 1906 * TELEFON 45-0-86
Jó munkáért ezüstéremmel kitüntetve

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTI-KART R. T.
IG.: STERNBERG Z. J.
VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

Egyedüli szombattartó a

»**Favorit**« **Gőzmosóda**

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VII., Kazinczy-utca 6

Háztól és hához
szállítás. Vidékre
külön postaosztály

Üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviseletet adok

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos vágállomás

a Parkasrati síkdótomotól szemben

Telefon: Aut. 572-59

A múzeum körüli eredeti

Csángó bőröndös-cég

megmarad a régi helyén

Házböröngödmény miatt

még olcsóbban

mélyen a régi áron
alul árusít

Óvakodjék silány utánzattól,
mert készítményeit csak a
MÚZEUM KÖRÚT 5.
alatti üzletben árusítja, a cím
fontos, **FIÓKÜZLETE NINCS,**
hasonnevű céggel nem azonos

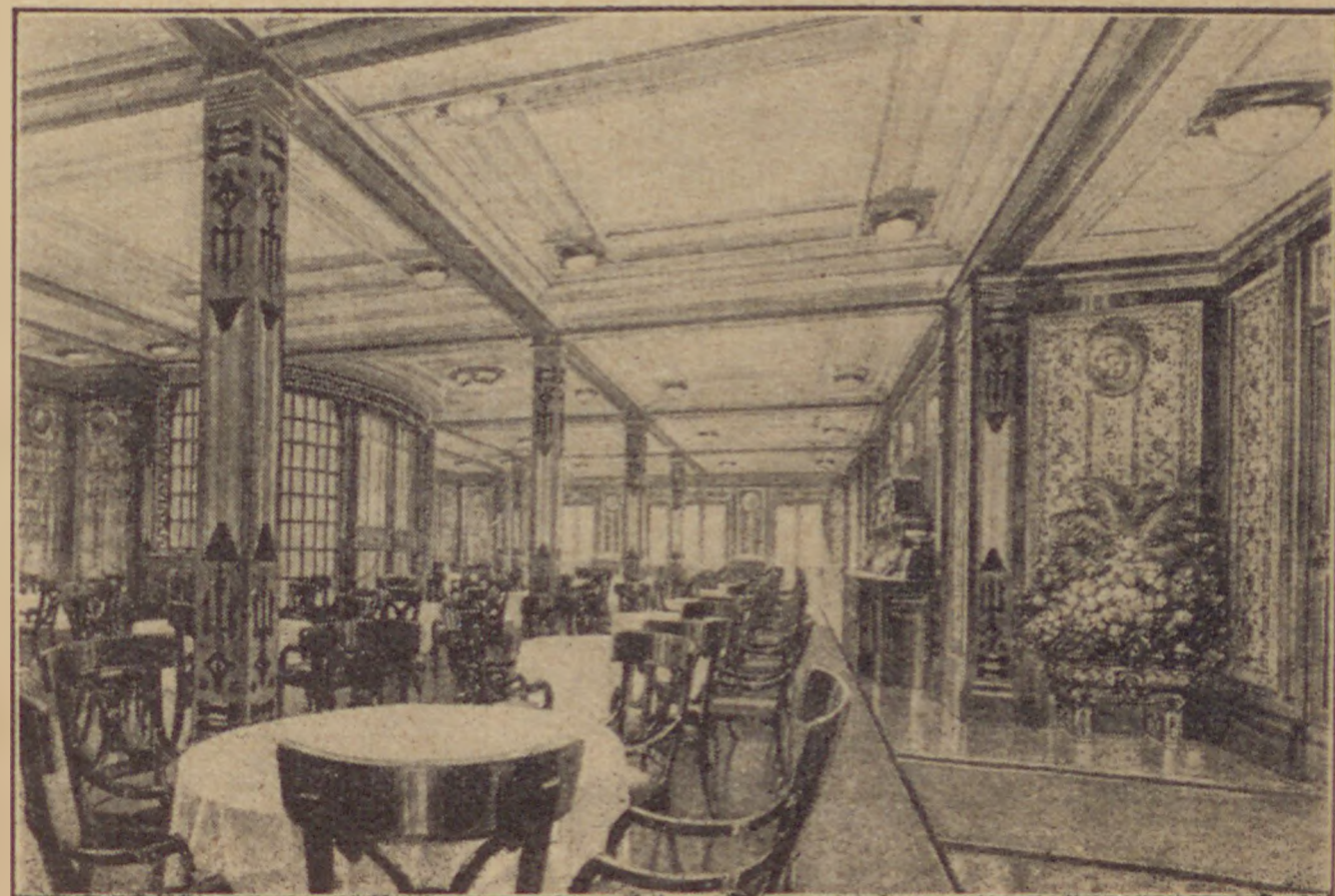
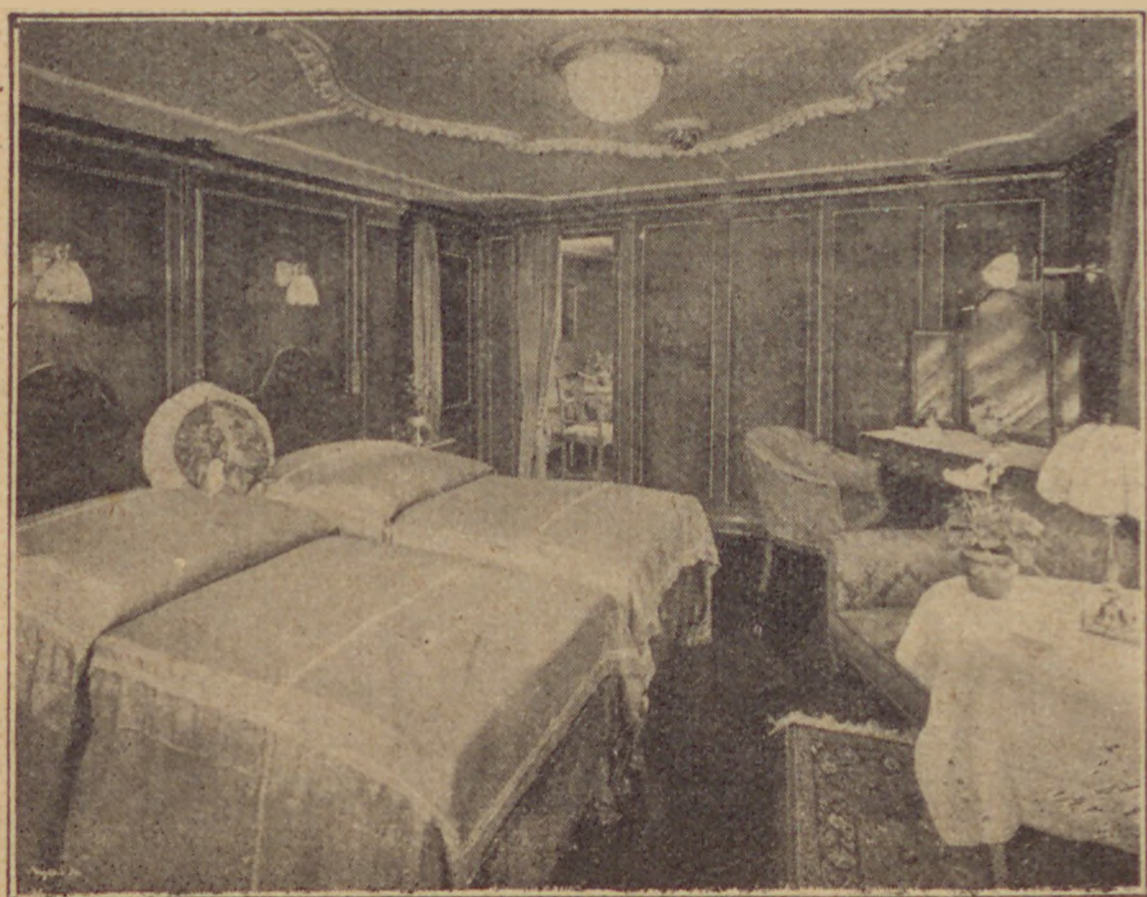
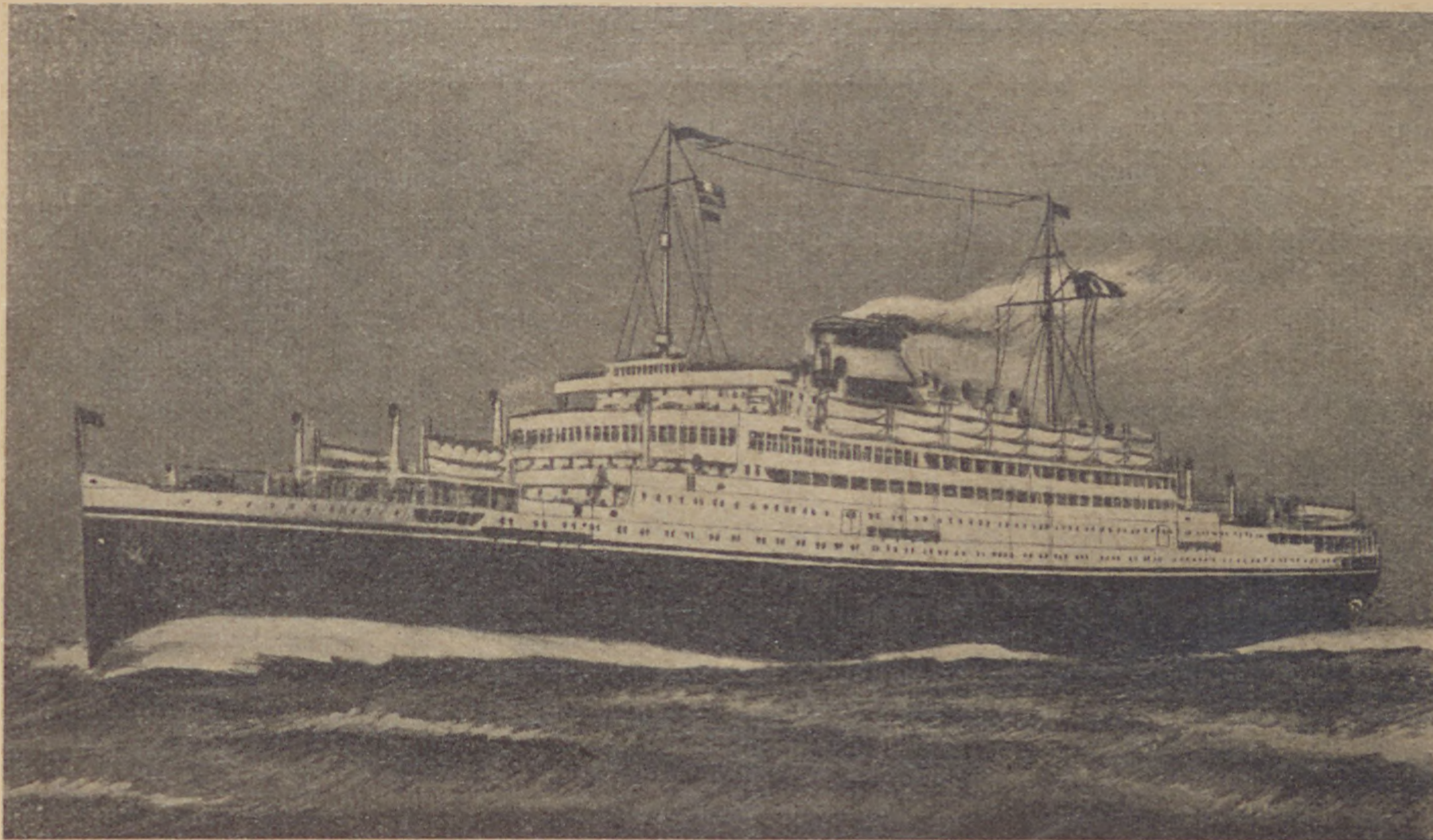
A Mult és Jövő Szentföldi Társasutazása a Cosulich Line „Vulcania” óriásmotorhajóján

1933 április 4-től április 23-ig DR. PATAI JÓZSEF vezetése alatt * Széderest Jeruzsálemben
A részvételi díj Budapesttől Budapestig 570 pengő és 8 angol font

A legsúlyosabb viszonyok között, a feltornyosuló nehézségek ellenére, a mindenfelől érkező kérésnek és buzdításnak engedve, szeretettel vállalta a *Mult és Jövő* a feladatot, hogy 1933 tavaszán, a pészachi ünnepekre ismét zarándokcsoportot vezessen a Szentföldre. Akinek ajándékuul juttatja a Gondviselés, hogy a Biblia bölcsőjét és a zsidó újjászületés földjét láthassa: most ragadja meg az alkalmat, hogy vágyát teljesülésbe vigye. Most, amikor az egész világ vajudása közepette új zsidó élet pezsdül az ősök földjén, amikor Palesztina

már nemcsak rajongások eszményképe, hanem reális valóság, ahol sokan nagy gazdasági lehetőségeket látnak és találnak. A szentföldi társasutazás résztvevői meg fogják tekinteni a régi és az új Palesztina minden fontosabb nevezetességét, a nagy mult emlékeit és a zsidó reneszánsz legjellegzetesebb helyeit. Dr. *Patai József*, a Feltámadó Szentföld költője, ezúttal is személyesen fogja a társasutazást bő tapasztalataival irányítani.

Különösen kedvező körülmények között indulhatunk erre az utazásra most, amikor a Földközi-tengeren megszokott típusú hajók helyett a *Cosulich Line* nagy amerikai óceánjárója áll majd rendelkezésünkre úgy az oda-, mint a visszautazásnál. A «*Vulcania*» óriásmotorhajót az utazóközönség régen ismeri és szereti. 32.000 tonna vízkiszorítással, közel 200 méter hosszával, 25 méter szélességével és közel 30 méter magasságával ez a modern, pompás óceánjáró a tranzatlanti forgalom legszebb egységei közé tartozik. Gyönyörű harmadik osztálya, amelyen jól szellőztethető, tiszta és kényelmes 2, 3 és 4-ágyas kabinok, ízlésesen berendezett társashelyiségek és sétányfedélzetek állanak az utasok rendelkezésére, talán felül is fogja múlni azoknak várakozásait, akik azért mennek utazni, hogy a Földközi-tenger pompás tavaszi verőfényét élvezve, lássanak és tapasztaljanak. Aki pedig az óriáshajók közismert mondén életéből is részt kíván, aránylag csekély különbözetért a «*Vulcania*» legtökéletesebb komforttal berendezett II-turista-osztályán utazhat. A szigorúan rituális ellátás mindkét osztályon ízletes, bőséges és változatos.

Menetrend

Április 4. Budapest d. p. u.: indulás reggel 1/28 órakor gyorsvonaton Rómán át. Néhány óra Rómában.

Április 5. Nápoly: érkezés d. u. 3 órakor, beszállás a «*Vulcania*» óriásmotorhajóra, amely este 7 órakor indul.

Április 6. a tengeren: előadások a Szentföldről; este ismerkedési est a hajón utazó amerikai zarándokcsoporttal.

Április 7. Athén: 8 óra tartózkodás, a város és az Akropolis megtekintése; péntek esti istentisztelet a hajón.

Április 8. a tengeren: szombati istentisztelet; előadások a Szentföldről.

Április 9. Haifa: érkezés reggel, ebéd a Karmel-hegyen, délután autókön Nahalal, Leányfarm és Nazarethen át Tiberiásba (Rutenberg-Művek, Daganja).

Április 10. autótúra: az *Émek* kolóniáin át (Ejn Charod, Erdélyi kolónia, Balfouria) Jeruzsálembé; este istentisztelet a nyugati falnál; széder-est Jeruzsálemben.

Április 11. Jeruzsálemben: peszach ünnepe Rabbi Jochanan b. Zakkai és R. Jehuda Hachászid templomaiban, az óváros megtekintése, délután séta Kidron völgyében és az Olajfák hegyén.

Április 12. Jeruzsálemben: az Egyetem és a Könyvtár megtekintése, látogatás a jemeni és a bucharai negyedben, királysírok, Cidkijáhu-barlang.

Április 13. autókirándulás: Ráchel sírjához, Betlehembe, Jerichóba, a Holt-tengerhez és a Jordánhoz, délután Becelel és a Múzeum megtekintése.

Április 14. autókirándulás: *Tel Aviv*-ba, útközben Móca, Kirjat Anavim, Ifjak Falva, Rison l'Ciön, Mikvé Jiszráel kolóniák megtekintése; péntek este istentisztelet a telavivi nagytemplomban.

Április 15. Tel Avivban: (szombat) séta a városban, a tengerparton; előadások.

Április 16. autókirándulás: *Haifába*, útközben Petach Tikva, Zichron Jákov, Rotschild-kolóniák, Elijáhu barlangja; este peszachi istentisztelet a Karmelen.

Április 17. Haifában: ünnep a Karmelen; a Technikum, az ó- és újváros és az új kikötő megtekintése; este beszállás a «*Vulcania*» óriásmotorhajóra.

Április 19. Rhodos szigetén: a nevezetességek megtekintése.

Április 21. Palermo: 8 óra tartózkodás, a város nevezetességeinek megtekintése, kirándulás a környékre.

Április 22. Nápoly: érkezés d. u., indulás esti gyorsal Róma, Firenze felé (vagy az út folytatása hajón Cannesig és onnan vonaton Nizzán, Montecarlón, Velencén át Budapestig).

Április 23. Budapest d. p. u.: érkezés este 10 órakor. (Aki Cannesig utazik a hajón, két nappal később érkezik.)

Jelentkezés, helyfoglalás, útlevel, vizum

Jelentkezni 1933 február 5-éig lehet és pedig akár a «*Mult és Jövő*» szerkesztőségénél, Budapest, V., Vilmos császár-út 34 (Telefon: 19-9-55), akár a «*Cosulich Line*» budapesti vezérképviselőjénél, VII., Thököly-út 2. (Telefon: 31-4-13) levélben vagy személyesen. A kabinhelyek beosztása a jelentkezés időbeli sorrendjének alapulvétele mellett történik. A jelentkezésnél 150 pengő foglalót kell lefizetni és át kell adni az egész Európára és Palesztinára (azoknál, akik az egyiptomi kiránduláson is résztvesznek, Egyiptomra is) érvényes útlevelet; ezekre az útlevelekre, készkiadásaink megtérítése ellenében, megbízás alapján beszerezünk a szükséges vizumokat. A foglalót február 28-áig a részvételi díj teljes összegére kell kiegészíteni. Visszalépés esetén, amennyiben az március elsejéig történik, a foglalót csekély stornódíj levonásával, amely a részvételi díj 15%-ánál több nem lehet, visszatérítjük.

Utazási feltételek: Felelősségünk semmi vonatkozásban nem haladhatja meg az utasokkal szemben azt a felelősséget, amelyet velünk szemben viselnek az utazás lebonyolításánál igénybevett közlekedési és idegenforgalmi vállalatok, amelyeknek nevében és részéről az utazást lebonyolítjuk. Jogunkban áll az itt közölt menetrendet a szükséghez képest módosítani.

Az utiköltség és a menetrend változatai

A részvételi díjban bennfoglaltatik: III. osztályú vasútjegy Budapesttől Nápolyig és vissza, valamint III. osztályú hajójegy Nápolytól Haifáig és vissza, bőséges, szigorúan rituális (kivánatra *diétás*) ellátás, amely Nápolyban a hajóraszállással kezdődik és ugyanott a hajóból való kiszállással véget ér, a hajóutazás alatt kabin és a hajóélet minden költsége, a szentföldi tartózkodás tartamára elhelyezés polgári szállodákban, valamint a programban felvett minden kirándulás teljes költsége, autókön, vezetőkkel, belépődíjakkal stb.

A részvételi díjban nem foglaltatik: étkezés a vasúton Budapest és Nápoly, valamint Nápoly és Budapest között, a Rómában, Nápolyban, Athénben és Palermóban eszközlendő kirándulások egészen csekély költségei (ezeken a részvétel természetesen nem kötelező), italok és borralalók, a Haifában a partraszállás alkalmával fizetendő egészségügyi illeték, melynek összege kb. 10 pengő, a vizumdíjak (palesztinai vizum 12 pengő, jugoszláv vizum oda-vissza 3 pengő, egyiptomi vizum azok részére, akik Egyiptomba is elmennek, 24 pengő), poggyászbiztosítási díjak és magán-jellegű kiadások (színházak).

A hajón lehet turista-másodosztályon is utazni és ez esetben a részvételi díj 100 pengővel emelkedik, a program minden egyéb része változatlan marad.

A hajóutat Cannesben is lehet befejezni, a túrát Nápolyon túl a «*Vulcania*»-val folytatva; kiszállás Cannesban április 23-án délelőtt, a francia Rivierán tartózkodás tetszés szerint, onnan utazás vissza Budapestre gyorsvonaton. Ebben az esetben a részvételi díj, Cannesig szóló hajó- és Cannestól Budapestig szóló gyorsvonatjegyekkel, a rivierai tartózkodás nélkül, minden más tekintetben változatlan programmal: III. osztályú hajójegyekkel 640 pengő és 8 font sterling, turista-másodosztályú hajójegyekkel 750 pengő és 8 font sterling; aki az utazáson ebben a változatban kíván résztvenni, ebbeli szándékát már a jelentkezés alkalmával közölje.

Egyiptomban is tölthetünk három napot oly módon, hogy Haifában nem szállunk a főcsoporttal együtt partra április 9-én, hanem az utat a «*Vulcania*»-n Port Saidig folytatjuk, 10-én utazunk Port Saidból vonaton Cairóba, ott aznap délután, 11-én és 12-én délelőtt megtekintjük a nevezetességeket és 13-án csatlakozunk a főcsoporthoz Jeruzsálemben. Ez a változat a részvételi díjat semmiben nem módosítja, azonban szintén csak azok vehetik igénybe, akik erre vonatkozólag már a jelentkezés alkalmával nyilatkoztak.

A palesztinai tartózkodás meghosszabbítható hat hónapig; a visszatérő jegyek ez esetben a *Lloyd Triestino* közvetlen palesztina gyorsvonalának bármely hajójára érvényesek. A részvételi díjak ebben a változatban a következők: III. osztályú hajójegyekkel 640 pengő és 8 font sterling, turista-másodosztályú hajójegyekkel 980 pengő és 8 font sterling, ezekben az összegekben azonban a palesztinai tartózkodás költségei természetesen csak április 17-én délig foglaltatnak.

Aki a Szentföldön rokonai körében óhajtja eltölteni a rendelkezésére álló 10 napot, társasutazásunkon oly módon is résztvehet, hogy csupán a vasúton és a hajón tart velünk, Palesztinában azonban a csoporttól függetlenül osztja be idejét. A közös palesztinai túra nélkül a részvételi díjak a következők: a) oda és vissza a «*Vulcania*»-n III. osztályú hajójegyekkel, a vasúton gyorsvonat III. osztály, összesen 430 pengő, turista-másodosztályú hajójegyekkel 530 pengő; b) oda a «*Vulcania*»-n, vissza a *Lloyd Triestino* palesztinai közvetlen gyorsvonalának bármely indulásával 6 hónapon belül III. osztályú hajójegyekkel 490 pengő, turista-másodosztályú hajójegyekkel 790 pengő, beleértve csupán a hajó- és vasúti utazás költségeit és az illetékeket.

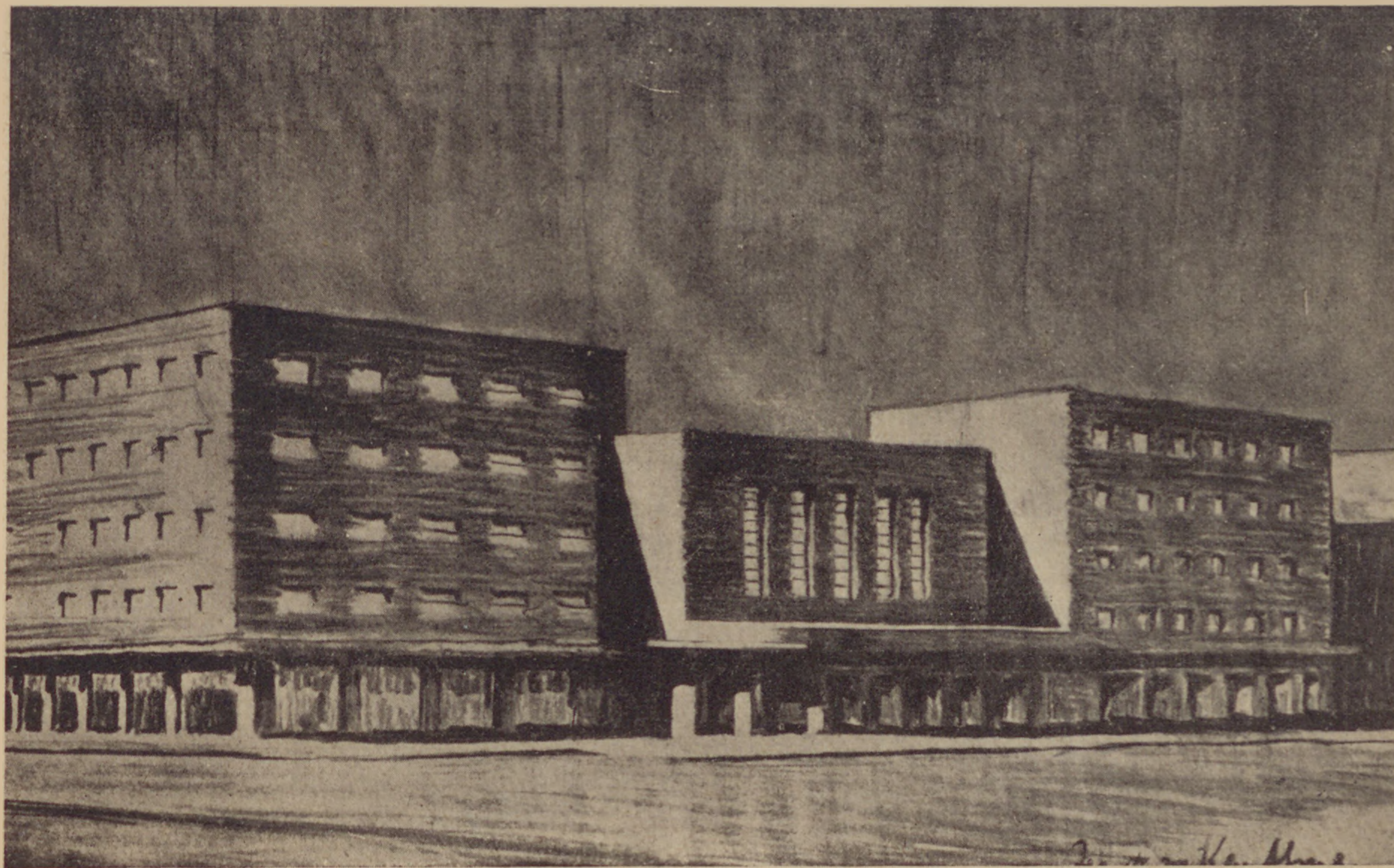
Rómában visszafelé megállunk egy napra, amennyiben a jelentkezettek többsége ezt így kívánja; a római tartózkodás költségei előreláthatólag kb. 15—20 pengőt fognak kitenni.

Tájékoztulás. Áprilisban a Szentföldön kellemes tavaszi időjárás van, mely megfelel a mi korai nyári időjárásunknak. Mindenki lehetőleg kevés poggyászt hozzon magával.

A társasutazás rendezősége valutaügyekkel nem foglalkozik. A szükséges valuta beszerzését mindenki önmaga eszközli.

Kauffmann Richárd városépítő mérnök (Jeruzsálem): Villa a narancsosban — Landhaus

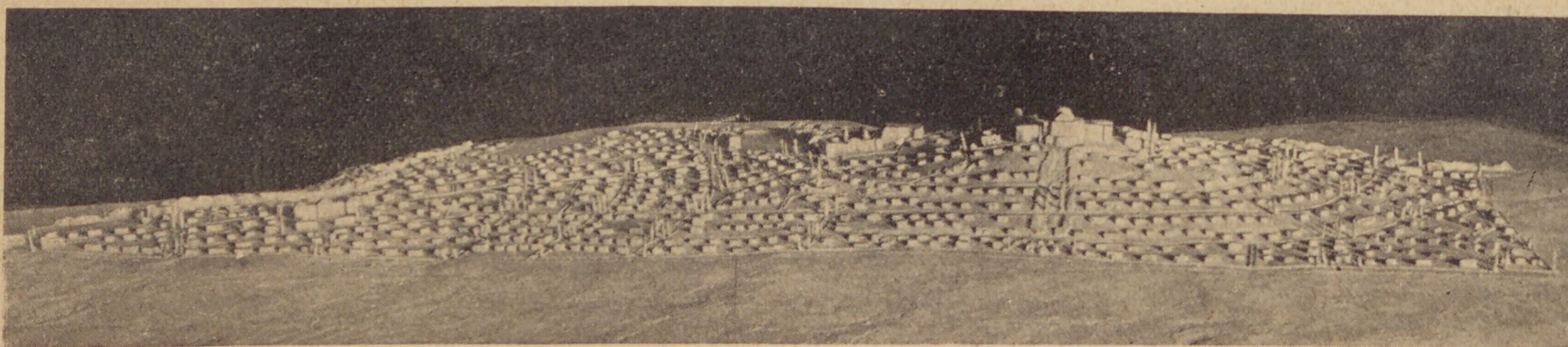

Kauffmann Richárd (Jeruzsálem): Üzletnegyed Jeruzsálemben — Geschäftshaus in Jerusalem
ריכרד קאופמן אדריכל ובונה ערים ירושלים

A Mult és Jövő 1933 januári műmelléklete

Kauffmann Richárd (Jeruzsálem): Városépítés az Émek Jizreelben — Stadt im Emek

Kauffmann Richárd (Jeruzsálem): Talpijoth villanegyed Jeruzsálem mellett

Kauffmann Richárd (Jeruzsálem): Építés a Holttengeren — Direktionshaus am Toten Meer

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXIII. ÉVFOLYAM, 1933 JANUÁR

HUSZONHÁROM ESZTENDEJE

Majdnem egy évszázad negyede, hovatovább egy emberöltő, hogy a *Mult és Jövő* megindult. Nehéz, súlyos idők voltak akkor is. A gazdasági depresszió már mindenfelé előrevetette sötét árnyékát. A lelki adottságok pedig egyáltalában nem kedveztek egy új zsidó szellemi fórum életbehívásának. Túlzásba vitt asszimiláció, gerinctelen önmegtagadás, zajos harci játék politikai jelszavakkal, hiú versengés vására és a zsidó közélet sok egyéb betegsége szinte lehetlenné tette, hogy tisztultabb levegőnek egyengessék itt útját. És ebben a zürzavaros, kaotikus korszakban indult meg a *Mult és Jövő*, hirdelve, hogy a zsidó jelennek csak az ad létjogosultságot, ha hídnek ívelődik a zsidó Mult s a zsidó Jövő között. Ha mindenütt kiemelkedve a kicsinyes helyi érdekek szűk szférájából, az egyetemes zsidóság nagy problémáinak megoldását tartja szem előtt. És ebből a szempontból mindennél fontosabb, hogy a zsidó kultúra értékeit ápoljuk, a zsidó szépség glóriájában lássuk és láttassuk az igazságtalanul lenézett zsidóságot, a zsidó alkotóerő örökkévalóságában vetett hittel erősítsük és acélosítsuk az ide-oda tétován ingadozó zsidó ifjúságot és szilárd talajt adjunk a légüres térben lebegő új generációnak.

Kétkedve és fejcsóválva fogadták a *Mult és Jövő* erőfeszítését. És valóban sokszor emberfölötti munkának látszott: dacolni az árral, szembeszállni akadályokkal és nehézségekkel. De az új zászlóbontás első perctől kezdve sikeres csillagzat alatt ment végbe. A zsidóság legjobbjai megértették, miről van szó: a zsidó jövő megmentéséről a magyarul olvasó Glóbuson. És hónapról-hónapra hozta a *Mult és Jövő* a zsidó kultúrértékeket a világ minden széléről. És csodálkozva figyeltek fel sokan, akik nem hittek és sokan, akik nem akartak hinni. Ragyogó művészi köntösben lépett a zsidó eszmény azok elé, akik zsidó ideálokról, értékekről nem tudtak.

A magyarul olvasó és eddig teljesen izolált zsidó sziget szellemi kapcsolatokat kapott az egyetemes zsidósággal, nagy alkotóerőin keresztül, akiket személyükben is megismerhettek a *Mult és Jövő* révén. Lilien, Struck, Lesser Ury, Budko, Steinhardt, a jeruzsálemi „Bacalél“, a feltámadó Szentföld új reprezentáns művészei, Abel Pann, Tepper, Ruben

stb. nem csak műveiknek reprodukcióit mutatták be a *Mult és Jövő*-ben, hanem meghívásunkra személyesen is eljöttek és művészetük termésének legjavát csodálhattuk itt olyan keretek közt lefolyt kiállításokon, melyek valóban dicsőséget szereztek a zsidó Géniusnak befelé és kifelé egyaránt. És eljöttek a zsidó Renaissance nagy mesterei mindenfelől, hogy a *Mult és Jövő* kultúrestjein csillogtassuk az új héber költészet és zeneművészet legszebb gyöngyeit és a dal erejével hódítsák vissza az eltávolodott lelkeket a zsidóságnak. A *Mult és Jövő* kultúrestjeivel is úttörő munkát végzett és programot adott a zsidó estéknek országszerte.

És jött a világháború, újabb ezer akadály és nehézség, amiken diadalmaskodni bizony a legsúlyosabb feladat volt. És jött a forradalom és ellenforradalom és a *Mult és Jövő*-nek a zsidó irodalom és művészet emancipációjáért folytatott harca mellett fel kellett vennie a küzdelmet a zsidóság elemi jogainak védelméért és sérelmeinek orvoslásáért is. A *Mult és Jövő* politikai hetilapja ebben a harcban hősiessé elvérzett. Az egyetlen zsidó orgánus volt, amelyet betiltottak. A *Mult és Jövő*-nek vissza kellett térnie kizárólagosan és teljes erejével eredeti programjához. A politikától mentes zsidó kultúra terjesztéséhez.

És jött a zsidó Renaissance szentföldi építő korszaka. A *Mult és Jövő* hű krónikása lett ennek a heroikus építőmunkának, amely dicsősége az egyetemes zsidóságnak, cionistának és nemcionistának egyaránt. Elfogultságokat eloszlató, valóságos chalucmunkát végeztek ezek a hasábok, melyek szóban és képből mutatták, mit mível a zsidó alkotóerő az ősök földjén. És időről-időre zarándokcsoportokat szervezett és vezetett a *Mult és Jövő* a Szentföldre, hogy minél többen saját szemekkel lássák a feltámadás csodáit.

Huszonhárom esztendeje, hogy a *Mult és Jövő* megindult. Csak három év esik ebből a béke korszakára. A többi: háború, forradalmak, krízisek súlyos idejében telt el. És most visszapillantva a göröngyös útra, szabad talán önérzetesen megállapítani: A *Mult és Jövő* útja becsületes út volt. A *Mult és Jövő* reákszolgált arra, hogy a zsidóság becsületbeli kérdésének tekintse további fejlődésének elősegítését.

CH. JEHÓJÁRIB (JERUZSÁLEM): „HA NEM AKARJÁTOK, AKKOR SEM MESE!”

CIKKSOROZAT AZ ÉPÜLŐ ZSIDÓORSZÁGBÓL

I.

KAUFFMANN RICHÁRD

Nem akarjuk? Nem. Én nem tudom elképzelni, hogy akadna, vagy akadt volna valaha is olyan elvetemült zsidó, aki komolyan, szántszándékkal tényleg ne akarta volna, hogy az évezredes zsidó álom valóra váljon. Nem. Ez lehetlenség. Legfeljebb arról lehetett szó, hogy nem *tudtuk* elképzelni a dolgot. Mert hát nehéz is volt elképzelni, elhinni. Kétezer esztendő mégis csak nagy idő. És mi ez alatt az egész idő alatt hiába vártunk. Nem csoda, hogy hitetlenekké lettünk.

Itt élek az országban már majdnem két évtizede. A saját szememmel nézem, látom a nagy fenomént, ahogy Izrael visszatér a maga országába. Elkarsztosodott hegyoldalakra, elmocsarasodott síkságokra szívós makacssággal vonult fel ez alatt az idő alatt az új élet s tobzózó zöld színeivel szinte provokálólag néz bele a környező sivatos sárgaságba. Én nem is tudom, talán valami százhatvan zsidó kolónia létesült ez alatt az idő alatt. Még csak tegnap volt: piszkos, zezugos szűk sikátorokból álltak a városok. Ma: Tel-Aviv Jaffa mellett, Rechavja, Talpioth, Bét-Kerem Jeruzsálemben, Hadar-Hakarmel, Bat-Gallim Haifában, Kirját-Sámuel Tiberiászban. Az embernek igazán nem jut eszébe, hogy Ázsiában sétál. Sőt! És éppen most halom, hogy Európa (itt: Európa = zsidó) bevonulását tartja Szafed szent városába is. Igen, Szafed szent városában, az ősrégi, híres Hár-Kanaanon, Kanaan-hegyén modern villavárost építenek a zsidók. Uram Isten! Szafedben... És nézek tovább. A háború előtt itt a szó legszorosabb értelmében nem voltak utak, hírből sem ismertük a villanyt, a telefónt. Erős fantázia kellett ahhoz, hogy az ember elképzelje, hogy ez valaha másképp is lehet. És ma?! Ma

aszfaltozott országutak nyilalnak át a filiszteusok régi földjén és kúsznak fel az ős Judea hegyei között és autók robognak végig rajtuk... Autók? Igen, itt egy autóra negyed annyi ember esik, mint ott Európa közepén, Magyarországon. Száraz statisztikai adatok állítják ezt. És ahogy utazol, magas vasoszlopok vonulnak keresztül előtted hegyeken, völgyeken át. Tele van velük az egész ország: Ruttenberg Pinkász (igen, így: Pinkász!) magasfeszültségű villanyáramát szállítják a városba, faluba. Igen, még a falvakba is. A falvakba is: világításra, gyárüzemek hajtására, narancsligetek öntözésére, — mozik hajtására. Mert itt falvakban, Petachtikvában, Rechóbóthban, Kfarszabában, Herclijjában hangosmozik működnek.

Hát lehet-e mindezeket hinni? Pedig nekem ezek nagyon közönséges, mindennapi dolgok. Nekem olyan közönséges, mindennapi dolog, hogy héberül, ezen a „holt” nyelven beszélek, írok, olvasok, gondolkozom. Hogy ezen a nyelven is jelenik meg a leibzurnálom. Hogy ezen a nyelven olvasom H. G. Wells legnagyobb munkáját. Hogy ezen a nyelven veszekedem a telefonos kisasszonnyal. Hogy ezen a nyelven fordulok a hatóságokhoz s ezen a nyelven kapom az — adóintést. Olyan közönséges, mindennapi dolgok ezek itten, hogy az volna a feltűnő, a rendes kerékvágásból kikökkentő, ha másképp volna.

És mégis... sokszor nekünk magunknak is szinte hihetetlen mindez. Nekünk, akik itt benne élünk a dolgokban. Ha visszagondolok a régmúlt időkre, amikor ott Magyarországon, az iskola padjaiban olyan kelletlenül hallgattuk a hittantanárt legendás őskről, legendás történetekről, legendás országról... Istenem! Gondolhatta volna-e valaki, hihette volna-e valaki közülünk akkor, hogy egy pár éven belül mi, saját magunk le fogjuk hozni azokat a legendákat a földre és kézzel foghatóvá tesszük? Nem,

ezt elképzelni is lehetetlen lett volna. Vagy talán, igen, el tudtuk volna képzelni ezt bármely más népről, csak — magunkról nem. A becsmérlés, a lealázás, az antiszemitizmus a többi népek részéről túlságosan sokáig szuggerálta belénk, hogy inferioris fajta vagyunk, úgyhogy talán nem is lehet csodálkozni rajta, hogy olyan sokan közülünk, ha nem is bevallottan, ha csak az öntudatuk küszöbe alatt is, erről szentül meg voltak győződve.

Herzl azt izente egykor, ez előtt körülbelül 30 évvel a zsidó népnek: „Ha akarjátok, nem mese”. Akarta-e a zsidó nép? A maga összességében? Nem nagyon lehet erre a kérdésre határozott igennel felelni. De úgy tapasztaljuk, hogy akkor is meglesz, ha a zsidó nép nem akarja. Ha csak egy erősakarátú kis töredék is akarja. Ami itt van, azt már a legrosszabb akarrattal sem lehet fantazmagóriának, utópiának nevezni. Ami itt

Kauffmann Richárd városépítő mérnök (Jeruzsálem):
Villa Tel-Avivban, a Tengerparton

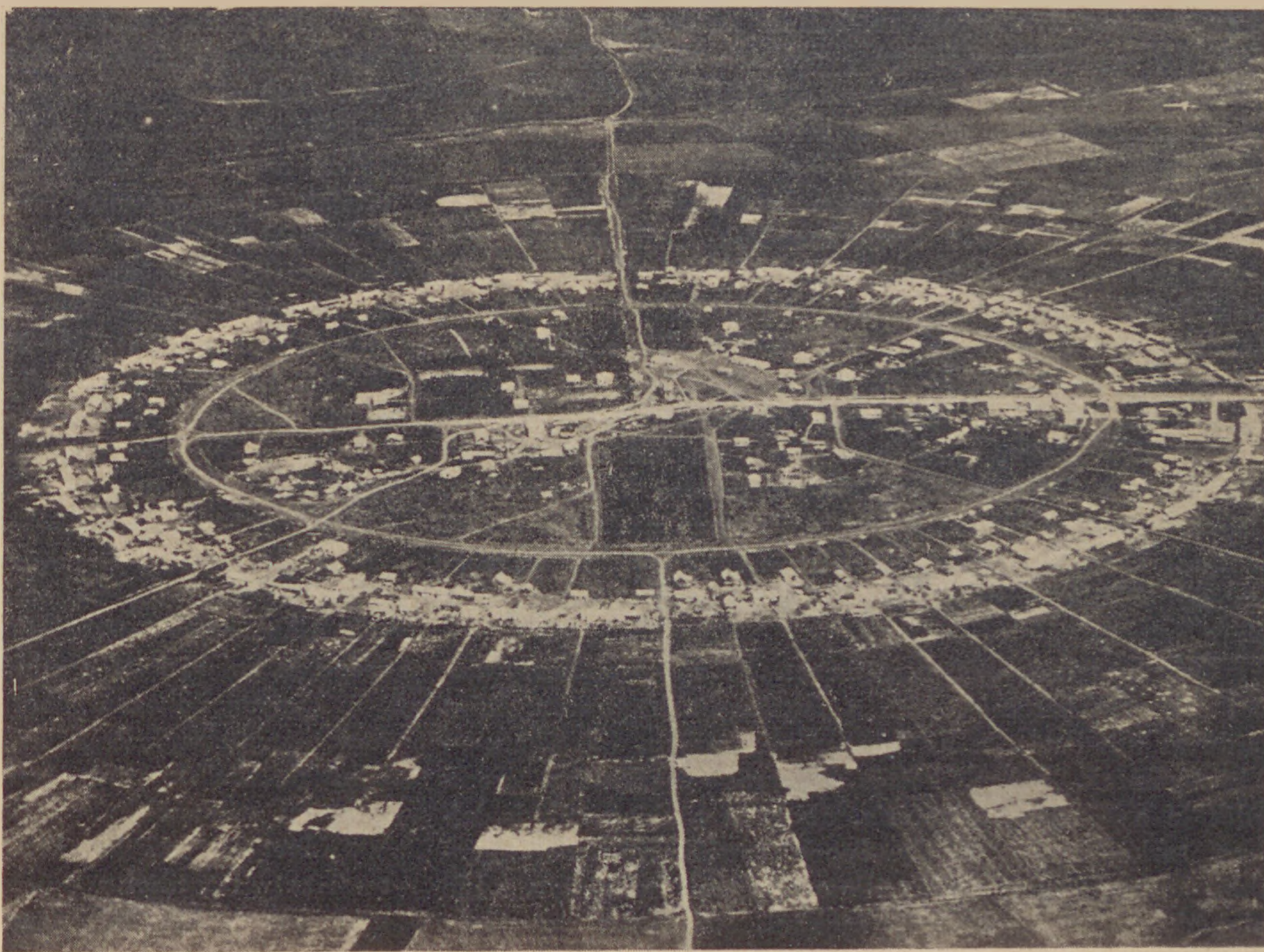
van, az halad előre, azt már semmi sem tartóztathatja fel.

Sokat írtak már minderről magyar nyelven is, különösen a „Mult és Jövő“-ben. Hogy én most egy cikksorozat keretében mégis megpróbálom újra, rendszerbe szedve elmondani, ami ma itt van, annak a rendszerbe-szedésen kívül egy nagy oka van: magyaryelvű testvéreim voltak eddigelé azok, akik a legkevésbé hittek a dologban! Ó, jól ismerem én a magyar zsidó mentalitását: a propaganda szagát szimatolja mindig, amikor az új zsidó életről beszélnek neki a régi zsidó földön. Nos, ebben a tekintetben megnyugtathatok mindenkit: *propagandára többé nincs szükség.* Nyugodt lelkiismerettel lehet ezt állítani. Elérkeztünk végre abba a periódusba, amikor a propaganda betöltötte a szerepét. Az eredmények maguk végzik ezután ezt a munkát. Fényképeknek, rideg számoknak szánom a főszerepet ezekben a cikkekben. S akiben van zsidó lélek, az meg fogja állapítani, hogy a fényképező masina produktumában és a rideg számban is meleg lélek vagyon. Ha Erec-Jiszráelből jön.

Mi a „ma“ Palesztínában? Irni kell az általános gazdasági helyzetről, az iparról, a kereskedelemről, a mezőgazdaságról, a narancstermelésről, az összzsidóság, így különösen a Cionista Szervezet, vagy ha úgy tetszik: a Jewish Agency szerepéről, az államgépezetről, a zsidó-arab viszonyról, a társadalmi struktúráról stb., stb. Én azt hiszem, hogy nem helytelen, ha azzal kezdem: hogyan lakunk mi itten? hogyan lakik a chaluc, a zsidó paraszt, a zsidó polgár, a kapitalista? Hogyan, milyen elvekkkel épülnek a mi falvaink, városaink?

És talán legjobb volna ezt is úgy csinálni, hogy ne írjon róla az ember semmit. A propaganda-gyanu elkerülése végett. Nem írni semmit, hanem egyszerűen hozni a fényképeket. Hadd beszéljenek azok maguk helyett. Miután azonban a magyar-zsidó szigetről van szó, ahol olyan elképesztően keveset tudnak a mi dolgainkról, mégis csak kell írni egy kis kísérő szöveget a képekhez.

Ennek a cikknek egy címet adtam: Kauffmann Richárd! És én azt hiszem, hogyha majd ötven vagy száz év múlva az építészeti szaklapokban arról fognak írni, hogy a hazájába visszatérő Izrael milyen elvek szerint rendezte be, építette fel az ő városait, falvait, hogyan építette a házait, akkor a cikk felé ugyancsak ezt a nevet fogják írni: Kauffmann Richárd. Ó, korántsem akarom én ezzel azt mondani, hogy mindabban a szépben, nagyban, ami itt a háború után a várostervezésben, az architektúrában alkotódott, másoknak is ne jutott volna kiváló szerep. Vannak itt sokan, elsőrangú emberek s köztük nem egy régi hazánkfia. Valaha írni fogok mindannyijukról. De ez az istenadta művész („umán mécheszed eljón“ — ahogy erre mifelénk mondják), ez a Majna-Frankfurthól ideszármazott német zsidó rányomta a maga bélyegét erre az egész korszakra. Mintegy hatvan kolónia és kertváros épült és épül az ő tervei szerint. S középületek, privát házak? Se szerük, se számuk.

Kauffmann Richárd városépítő mérnök (Jeruzsálem): Nahallal a körfalu az Émekben

Talán sehol a világon a várostervezőnek, az építésznek olyan mértékben tere nem nyílik az alkotásra, mint itt. Itt nem volt semmi, itt mindent a semmiből kellett teremteni. Itt közös, szervezett akarat teremtett mindent s ez az akarat a legjobb ideákat, a legjobb terveket kereste mindenben. Jöttek a zsidók a világ négy tájékáról s úgy találták, hogy nem rendelkeznek azzal a türelemtökével, mely képessé teszi őket arra, hogy kivárják, míg a piszkos uccák, terek helyett csak zeg-zugos sikátorokat ismerő arab városokat modern, európai emberek részére is lépésről-lépésre lakhatóvá lehet tenni. Kivonultak tehát a régi városokon kívülre, ahol levegő van, ahol fény van, ahol tér van s ahol előre meghatározott tervek alapján még azokat a hibákat is ki lehet kerülni, amelyekből a régi fejlődésű európai városok sem tudnak szabadulni.

Vagy a falvak? Itt nem úgy keletkezik a falu, hogy egy esetleg meglévő tanya mellé még egy, még egy, majd egyre több és több család telepszik le. Itt egyszerre együtt van az az 50, 60 vagy 100 család, kik egyszerre indulnak el egy darab meghatározott földre, hogy ott egy falut létesítsenek. Ha pedig így van, ha előre meg lehet szabni a fejlődés menetét, akkor miért ne vegyük igénybe a modern városfejlesztés eredményeit a falvaknál is? Miért ne menjen itt is minden rendszer és terv szerint? Hiszen nálunk a paraszt más, mint minden más ország parasztja, nálunk a paraszt is kultúrember, nálunk a paraszti foglalkozás is olyan értékű és tekintélyű, mint a mérnöki, hivatalnoki, vagy bármely más foglalkozás. Ha nem különb.

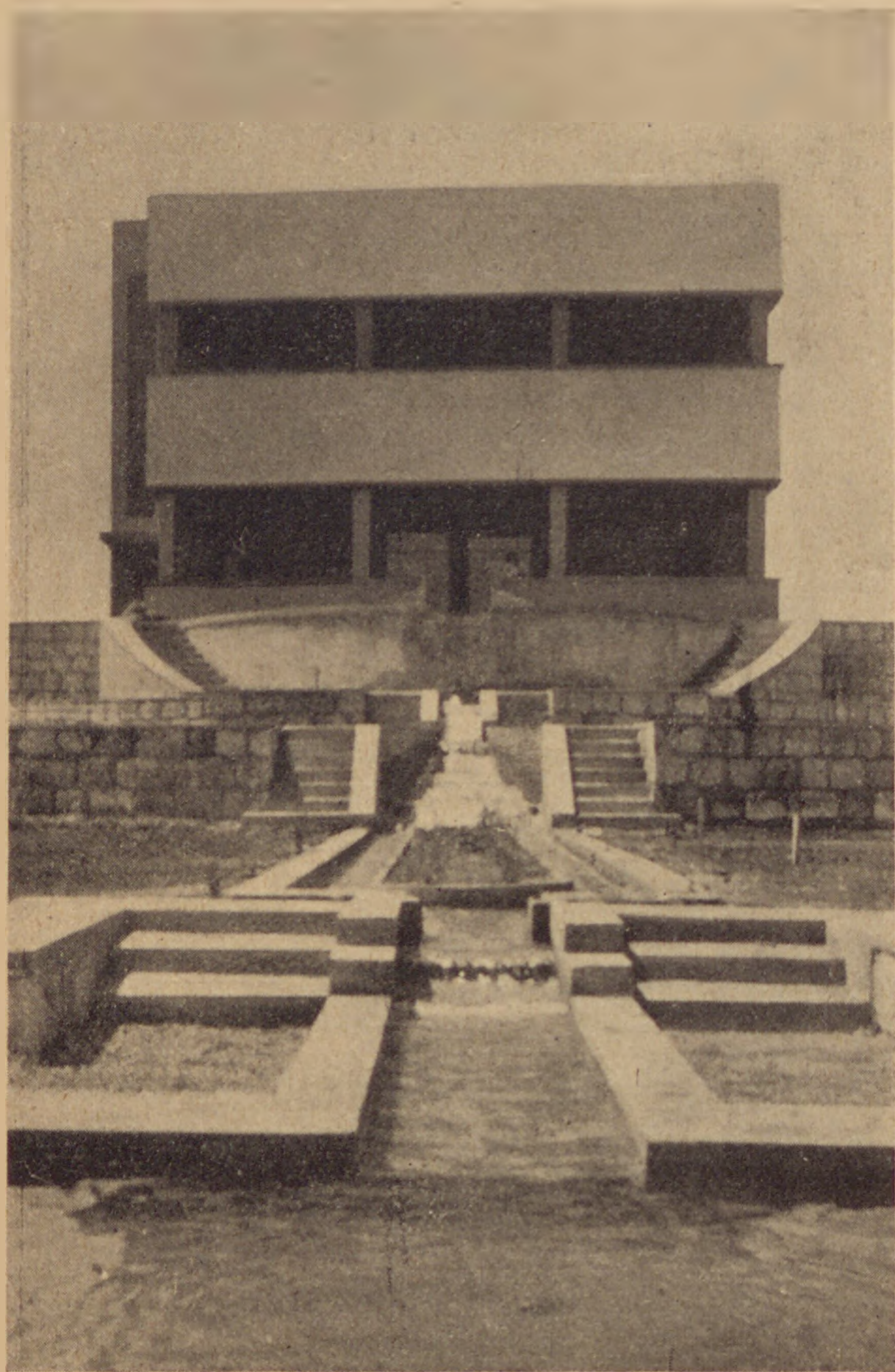
És megy minden rendszer és terv szerint. Látott-e már valaki bárhol másutt a világon olyan falut, mint pl Nahallal az Esdráélon völgyében?

Nézzük csak meg jól a tervet s a repülőfelvételt, mely mutatja, hogy a terv lassanként hogyan szökken a valóságba. Ime:

Három koncentrikus kör veszi körül a dombtetőt: egészen fönt a legszűkebb, a lejtő közepe táján egy nagyobb és lent a domb lábánál, ahol már a síkság kezdődik, a harmadik, a legnagyobb kör. Az egész komplexum szekto-

rokra van beosztva, nyolcvan, fölfelé keskeny, lefelé egyre szélesedő, egyforma nagyságú parcellára. A legfelső körben nincsenek meg az elosztó vonalak; itt a nem-agráriusok laknak: a tanító, az orvos, a kereskedő, a kézműves. Itt emelkednek a középületek is, az iskola, a templom, a kultúrház. A kultúrház? Igen, a kultúrház nagy színpaddal. Csak ezen a körön kívül kezdődik a tulajdonképpeni földműves-telepesek körzete. Dísz- és veteményes kertek sávjai kötik össze a felső kört a középsővel és az utóbbin húzódnak végig, mint egy öv a domb körül, a lakóházak. A legalsó, legnagyobb körre, mely már a szántóföldekkel határos, az istállók és gazdasági épületek jutnak. Ugyancsak az alsó körön, a faluhoz vezető út két oldalán van egy, tulajdonképpen nem a faluhoz tartozó közintézmény, a híres leánymezőgazdasági iskola, mintegy várkapu. Amint tehát méltóztatik látni, az elrendezés szimmetrikus és mégsem életnélküli, egyszerű és — másutt mégis hiába keresnék a párját.

Vagy vegyünk egy várostervet. Pl a Jeruzsálem melletti Béth-Hakkeremét. Ime a legmagasabb ponton, mint majdnem mindenütt a Kauffmann városában, falvaiban, — a középületek. Innen, kettős fasorral szegélyezve, ereszkedik le a főucca a piactérig, ahova a többi uccák is lejtősen torkollanak s amely éppen ennél fogva legalkalmasabb, hogy kocsik, autók állomáshelyül szolgáljon. Ide kolonádok jönnek üzlethelyiségekkel, oda pedig egy park; ide egy sporttér, ott pedig az a völgyteknő később talán szabadtéri színházzá lesz kiépítve.

*Kauffmann Richárd városépítő mérnök (Jeruzsálem):
Kertfeljárt — Gartenaufgang*

Mindennek előre a legszükségsszerűbben megvan a maga helye s minden úgy lesz építve, ahogy előre meg volt szabva!

Házak? Mit írjak róluk? A ritmus és „dinamika“ szabályai uralkodók mindenfelé. No meg a — klimatikus feltételek. Itt mindenütt megvannak a szabályos széljáratok: a Jezréel völgyében kelet-nyugati irány, a Jordán völgyében észak-déli irány; nos a házakat úgy kell építeni, hogy a teljesen szemközt levő ablakokon, ajtókon át a szél átmegeg átjárja a házat. Így kell magyarázni pl a Holttengeri-Művek munkásházainak furcsa (és mégis hatásos!) elhelyezését, melynek fényképe ide van mellékelve. Tudvalevő, hogy a Holttenger mélyedésében majdnem trópusi klíma uralkodik, de azért emellett az építkezési mód mellett nagyon kellemes a lakás ezekben a házakban.

Tudom, hogy annál, aki csak a képeket nézi és soha nem járt itt, még ha olyan távolra került is a zsidóságtól, ajkbiggyesztően tölulhat fel a kérdés: ez mind jó és szép, de hol van itt a zsidó stílus?

Nagyon nehezen lehet erre a kérdésre válaszolni. Én csak azt tudom, hogy az európai zsidónak, aki itt sétál e házak között, az az érzése van, hogy, igen, ez a miénk, ez a mi stílusunk!

Mert hát mi is az a zsidó stílus? Talán a lapostető teszi azt? Itt, ahol a csúcsos tető igazán fölösleges passzió, mert télen nem kell nagy hőmennyiséget elbírnia? Soha még a történelem folyamán ősi kultúrát hadműveletek úgy el nem pusztítottak, mint itt a mieinket. Abból a pár töredékhől, amik az ásítások folyamán mégis csak napfényre kerülnek, meg a pár leírásból csak sejthetjük, milyen lehetett a mi ősi stílusunk. No meg a föníciaiak emlékeiből. Hiszen végeredményben a föníciaiak, izraeliták, zsidók, moábiták, ammóniak, idumeusok egyetlen egy nép voltak egyetlen közös nyelvvel, kultúrával, az egyes részek között még olyan eltérések sem lehettek, mint a mai német nép egyes törzsei között. Mi, mai zsidók, közvetlen leszármazottai vagyunk ezeknek az összes kanaánitáknak, nemcsak a régi Judea országa lakosainak. Az ő emlékeik a mi emlékeink. Biztosnak látszik az, hogy ahogyan a föníciaiak építkeztek, úgy építettek a régi Izraelben és Judeában is. Ahogy közösek voltak a nyelvük, betűik, úgy közös volt az egész kultúrájuk. Ha pedig ez így van, akkor a kutatások, a tudomány mai állása mellett tudjuk azt is, hogy a görögök nemesak a betűiket vették át a föníciaiaktól, hanem többek között az építészeti stílusukat is. A ióni, dóri, korinthuszi stílusok föníciai eredetűek. Az egész mai európai kultúra végeredményben nálunk kell hogy keresse az alapját. Csak azt vesszük vissza, ami a miénk.

Nagyon érdekes probléma volna azon gondolkozni, hogy vajjon hol is állnánk, ha kétezer esztendővel ezelőtt. Titusz idejében nem szakadt volna ránk az a rettenetes katasztrófa s mi normálisan, szabadon, a mi népi individualitásunknak megfelelően fejlődhattünk volna tovább a mi országunkban. Milyen helyet foglalnánk el ma a kultúrnépek között? Lehet, hogy van benne egy kis része az itteni, túlságosan is öntudatos zsidó beképzeltségének, de én azt hiszem, hogy normális körülmények között semmi-lyen sem állnánk mögötte a ma többi népeinek s hogy minden, amit mi ma Európából magunkkal hozunk, ugyanígy megvolna nekünk, ha csak ránk bízta volna a mi alapunktól való továbbfejlesztést.

A mi művünk itt tulajdonképpen közvetlen továbbfejlesztése annak a nagy műnek, amely kétezer év előtt oly tragikusan kettészakadt. Az igazi boldogság az lesz, amikor ez a mű oda fog fejlődni, hogy képes lesz velünk elfeledtetni azt a sok sanyarúságot, szenvedést, megaláztatást, ami ez alatt a két évezred alatt rajtunk átvonult.

És ez meglesz. Ha nem akarjátok, akkor sem mese.

Somlyó Zoltán: Anyák

A roppant föld s a roppant ég között,
hol a sok ember szerteszét szökött,
hol a fájdalom bűg és az öröm dalol,
virágok, jégsziklák, kunyhók és kupolák alól;
sírok ciprusán s ezüsthárson át
két kéz nyújtja felénk simító bársonyát
s örök jószággal a szívünkbe néz —
Ez a kéz, ez a kéz az anyai kéz! . . .

És e világ sötét, sűrű ködében,
májusi napban s decemberi éjben;
lapályokon s a tengerek dagályán,
márványtermekben, kórházakban, gályán,
oltár előtt, vagy bűnös úton állunk,
két szem tekint szent csillagként utánunk
és millió messzeségből is üzen . . .
Ez a szem, ez a szem az anyai szem! . . .

S e földi hangok vad, duhaj karában,
síma parketten, országúti sárban,
zeneszerszámok érces húrozatján,
búbánatunknak sötét boltozatján,
s a könnyet ontó vad szerelmi vágyban
egy száj beszél velünk szelíden, lágyan
és megkérdi: mi fáj, fiam, mi fáj? . . .
Ez a száj, ez a száj az anyai száj! . . .

S bölcsők fölött, a gyermekálmok alján,
dicsfényben állva, vagy az élet balján;
vagy éjjélben egy könyv fölé borulva,
vagy mellünk verve, térdeinkre hullva
egy hang szólít nevünkön s hazahív . . .
Ez a hang, ez a hang az anyai szív! . . .

S mi állunk, állunk s elszorul a torkunk
annak színe előtt, akivel összeforrtunk;
ki végigvirraszt, míg mi békén alszunk,
kinek a legszebb szépség a mi arcunk
Ki myrtusát tövissel fölcserélte,
Kinek örökös reszketés az élte,
Ki megteríté éltünk asztalát . . .
Leborulok előttetek: anyák! . . .

Prerau Mirjam: Nem halhatok meg addig...

(Válasz Awigdor Hammeiry levelére.)

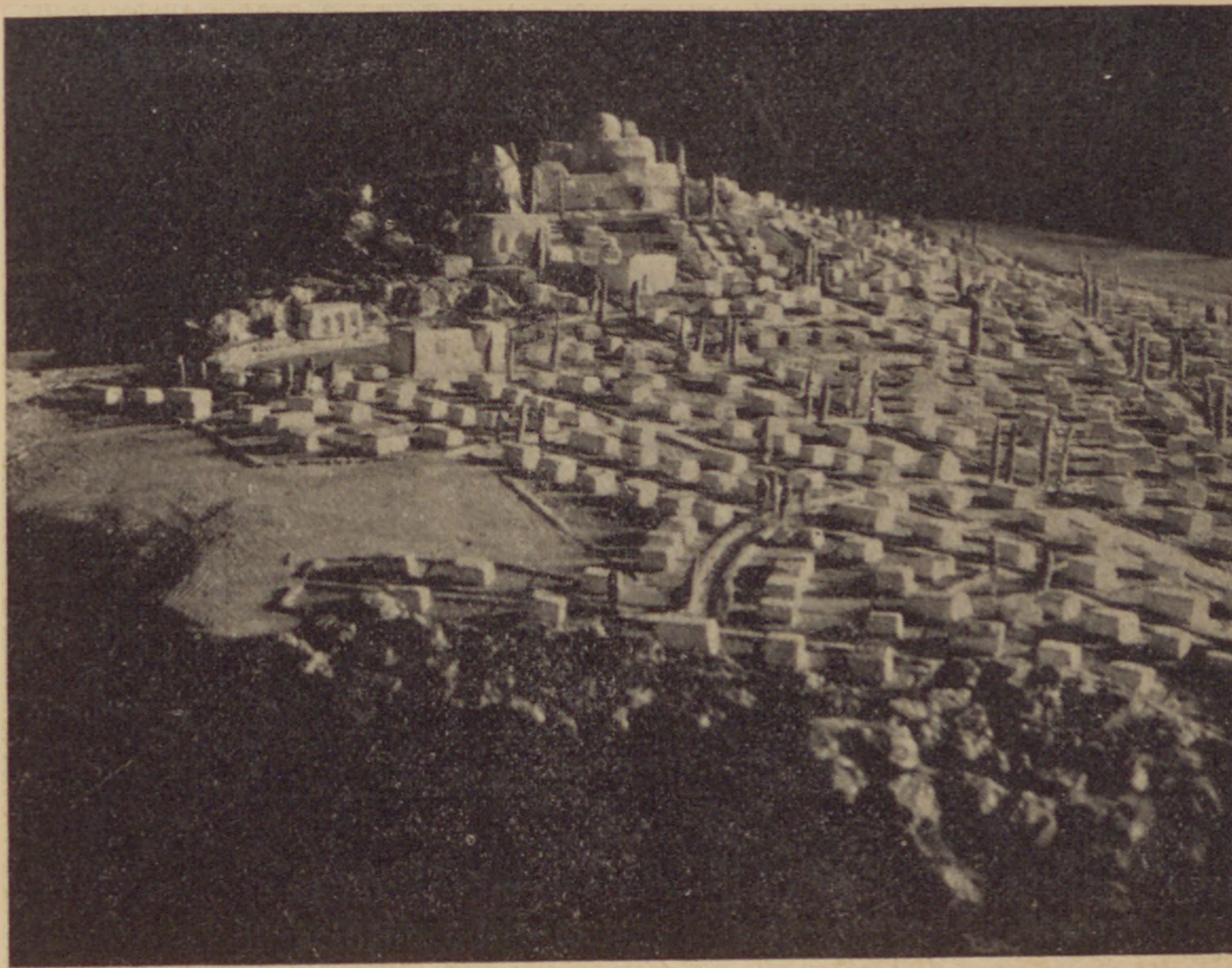
Nem halhatok meg addig én,
míg tova nem ringtam csudakék tavak habjaival.
míg szemem nem tükröződött a Jordán vizén.
Nem múlhatok el halk sóhajjal,
Míg az ég fölöttem nem mosolygó fényforrás
s nem bontja kék-fehér, selyemfelhős sátrát.
A föld, melyben áldott próféták
s a Szellem hősei porlanak,
kell, hogy dobbanjon egyszer
könnyedén szökkenő léptem alatt.
Az óriás hegyek s a levegő,
mely virág, illat, aranyzín méz,
visszhangozza majd ujjongásom tüzes ércét:
Érec-Izrael, te voltál. Újra vagy! S örökké élsz .

Ambrus Balázs: Zsidó testvéreimnek

Ha elértek a nehéz évek
S nem látod még a biztos révet,
Ha úgy érzed, hogy nincs már kedved
S nincs mit enni a gyermekednek,
Ha nem tudsz bízni már magadban
Vagy sötét gond ül az agyadban
S meguntad már a nehéz hajszát:
Testvérem: várd meg a végét!
Az Úr fordítsa feléd arcát
S arcának égi fényességét!

Nem volt ez így s nem lesz így mindig.
Az élet másutt sem jobb, mint itt,
A boldogság kék madarának
Hangja nem szól neked, se másnak.
Volt idő, hogy egy téves szóér
Patakban ömlött a zsidó-vér,
Harc a te sorsod: s vár még harc rád,
Testvérem: várd meg a végét!
Az Úr fordítsa feléd arcát
S arcának égi fényességét!

Legyen örömed a munkádban.
Ne légy elhagyott, se munkátlan,
Ne aludjon benned a rest vér,
Legyél a testvéredhez testvér.
Az idegen ügysem tart jónak,
Maradj meg hűséges zsidónak,
Akárhonnan zúdul a baj rád:
Testvérem: várd meg a végét!
Az Úr fordítsa feléd arcát
S arcának égi fényességét!

Kauffmann Richárd városépítő mérnök (Jeruzsálem):
Talpioth városi telep Jeruzsálem mellett

PAP KÁROLY: IRGALOM

Pap Károly új könyvét legutóbb a *Múlt és Jövő* novemberi számában báró Hatvany Bertalan méltatta. Most újabb nagy regényben dolgozza fel ifjúkori élményeit a modern zsidóság legélőbb problémáit érintve és megvilágítva. A „csunya nagypapa” később mint heroikus szép lélek bontakozik ki. Pap Károlyról a leghivatottabb ítéletű Mórincz Zsigmond úgy nyilatkozott, hogy a legnagyobb magyar írók egyikeként tartja.

Jól tudtam már beszélni, járni, egy-két évvel lehettem iskola előtt, mikor egyszerre csak megjelent a nagyatyám.

Nem láttam érkezni. Aludtam éppen, s hogy álomból ébresztett fel, ez még növelte riadalmamat. Megdöbbenésem fényénél most is jól látom anyám szobáját, ahol akkor a pamlagon feküdtem. Mintha igen tágas és világos lett volna, sok hajnali tengerzöld, tavaszimenny-kék, déli narancssárgák, néhány enyhe vidám piros, itt-ott valami aranyos, s tarka keleti szőnyegek. S e sok meleg színes világosság közt aludtam délutáni álmomat, mikor egy különös, rekedt hang ébresztett fel. Álmosan gubbaszkodtam fel a pamlagon, s egyenesen nagyatyámra láttam. Ott állott velem szemben az ajtóban.

Mintha senkihez sem hasonlított volna, akit eddig láttam. Egy lesóványodott óriás, egy meggörnyedt Mózes, puposan, állig fényes ódon feketében, isszonyú bozontosan. Haja, szakálla, koromszínű fürtjei, tincsei egész mellét, vállát befedték mindenütt, ott csüngtek-csavarodtak súlyosan, mint valami fekete ólom. Mintha e sok súlyos szakáll húzta volna le a vállai közé az óriás busa fejet, amelyből két nagy fekete szem meredt búskomoran, mint a kivert bikáé. Kaf tánja, mintha bőrének fekete lebernyege lett volna, s vaskos prémje, mintha a sok szakállal együtt a nyakából nőtt volna elő. Hosszú, setét harisnyák tapasztották szigorúan csontos lábaszárát, s szandálok fogták feketén, szorosán lábafejét.

Barátságos mosollyal akart rám nézni, de ez csak még visszariasztóbbá tette. Fekete bozontosságából mindjárt előtűntek vastag, sápadt ajkai, szennyes, nagy fogai, s bőre, amit még szakálla meghagyott: sárgásan megráncosodott. Most már görbe orra zuzott-

ságát is megláttam, s egyszerre csak füleit is hiába kerestem rengeteg szakálla közt. Mosolya pedig maga volt a riasztó aggodalom, a rémítő, megfejthetetlen gyanu. Szívem mélyéig idegenkedve, lassan magamhoz húztam lábamat, aztán kezemet, egész behúzódtam magamba, s mint valami sün: tüskésen meredtem rá.

Akkor újra megszólalt azon a rekedtes, susogó hangon, amellyel felköltött:

— Jehudácska...

Anyám kis egyetlennek, apám Gyurkának szólított, Jehudácska nevetem, amit a zsidóságban kaptam, még sohasem hallottam.

— Jehudácska? — motyogtam gyanakvóan. — Mit akarsz te itt?

Atyámra s anyámra néztem. Ott állottak mellette. Atyám zárkózottan, magába merülve, anyám vidáman, de azért titkos aggodalommal mindjárt hozzám sietett.

— A nagypapa — mondotta — hiszen tudod... Vártuk őt, menj hozzá és csókolj kezét szépen...

Atyám is biztatott, bólogatva. S nagyatyám megint rekedten, mélyen, mintha káromgott volna:

— Ej, csak nem félsz tőlem, Jehudácska?

Beszéde mintha épp oly visszariasztóan gyanakvó, épp oly szakállas, szennyes, pupos lett volna, mint ő maga, amint lomhán, mozdulatlanul ott állt egy helyben, síri setéten. Hátrább húzódtam a pamlagon, aztán lassan felültem egészen.

— Nem félek tőled, — mondtam hevesen — de nem kellesz nekem!

Gyorsan, türelmetlenül leszálltam a divánról, s játékaimhoz mentem. Ott hirtelen letelepedtem s gyanakvón néztem mind a hármukat.

Nagyatyám most egyszerre zsidóul kezdett beszélni apámhoz. Még sohasem hallottam zsidó szót mindennapi beszédben, csak imában s atyám prédikációiban. Elámultam. Gyorsan, hevesen, mélyen bugyborékolnak belőle a zsidó szavak. Ezek a szavak idáig valami igen méltóságosat, magasat, elérhetetlen jelentettek számomra. Atyámat jelentették ünnepi fekete selyemreverendában, a magas szószéken, felette a templom csillagos boltozatait s alant az ajtatos néma sokaságot; az én egész gyermeki ámulásomat, félelmemet és büszkeségemet. Most azonban, ahogy nagyatyám beszélni kezdett: ezek a szavak mintha egyszerre kimondhatatlanul gyalázatosakká, tűrhetetlenekké változtak volna. Mintha jajgattak, káromkodtak volna, s mintha csúfoltak volna engem!

Atyám zsidóul válaszolt neki. Nem tetszett nekem ez sehogysem, hogy ő itt lent a szobában, ezzel az emberrel szemben, azon a nyelven beszél! Nem is tudtam, hogy ezt így is lehet! Mért nem mondta?

Megbántódtam. Anyámra néztem. Ő erősen figyelt. Láttam rajta, hogy épúgy nem érti a beszédjüket, mint én. Ez jó volt. Mingyárt hozzámentem, megfogtam a kezét:

— Gyere! — mondtam gőgösen, mintha azok ott ketten nem lettek volna, — gyere, játsszunk! — s húztam-vontam a játékaim felé.

Anyám kicsit tétován engedett. De alig ült le velem játékaim közé, mingyárt sugdosni kezdett.

— Menj oda, csókold meg szépen!...

Szemrehányóan néztem rá:

— Mért nem mondtátok, hogy ilyen?

Hangosabb voltam, mint kellett volna s anyám ijedten csitított:

— Csitt! Nem szabad megbántani a nagyapót!

— Nem akarom én bántani — mondtam —, de nekem nem kell! Mondd neki, hogy menjen el innét!

Ép ekkor elhallgattak zsidó beszédükkel s nagyapám hozzám fordult:

— No? Nem is jössz ide? Nem is adsz egy csókot a nagyapádnak?

— Nem — mondtam s elfordultam —, nem.

Anyám mentegetett. Hogy biztos, csak szokatlan nekem a nagyapó, de már majd holnap úgy fogok viselkedni, ahogy egy jó unokához illik.

— Holnap se! — mondtam kurtán, dacosan —, sohasem!

Nagyatyám akkor odajött játékaimhoz. De ahogy le akart hajolni hozzám, én gyorsan felálltam s átmentem a másik sarokba.

— Hm... hm... — mondta nagyapám —, aztán mért nem akarsz engem szeretni?

Egyenesen ránéztem:

— Mert csunya vagy!

Nagy csend lett. Anyám szégyenkezve sütötte le a szemét. Sajnáltam anyámat, de azért éreztem, hogy nem olyan nagy a baj, belül ő azért bizonyára vidám, s nekem ki kellett mondanom az igazat. Atyám zsidóul kezdett megint beszélni. Biztosan menteget ő is — gondoltam. Nagyapám merengett nagy feketén s néha bólintott. No, gondoltam, megértenek ők engem!

— Hát csunya vagyok? — mondta nagyapám s megint felém fordult.

— Még a beszéded is az — feleltem —, az arcod is, a szemed is, a szájad is, nagyon csunya vagy!

— Hmm... — mondta s bámult rám nagy, komor fekete szemével. — Aztán szabad ilyet mondani? Egy unokának? A nagyapjához? Még ha így is van: szabad?

— Ha így van, akkor szabad — feleltem.

— Akkor se szabad! Mert megbántasz engem! A nagyapádat!

— Én tudom, hogy tégedet bánt — feleltem — és őket is (s szüleimre mutattam) —, de ki kellett mondanom, mert úgy van! Máskor is megmondom én, kerdezd meg csak őket! (S megint szüleimre mutattam.)

Anyám vidáman szégyenkezett. Atyám magába merülve, ráncolta a homlokát.

— Úgy? — mondta a nagyapa —, hát te ki-mondod, mert úgy van?... Aztán nem is bánod meg utána? Ha a nagyapádnak fáj, amit kimondasz?

Hevesen néztem rá:

— Én nem akarlak bántani, de te ne akarj az én nagyapám lenni!

Most összehúzta a szemét gyanakvón:

— Mért?... A te nagyapád nem lehet csunya?

— Nem! — feleltem —, ő csak szép lehet! Ha ők (s megint szüleimre mutattam) csunyák volnának, ők se kellenének!

Anyám most már egészen félrefordult szégyenében. De én tudtam, hogy azért ő kacag a belsejében. Atyám azonban már mintha szólni akart volna valamit. Szeretnél megdorgálni — gondoltam —, de azért csak nem fogod megtenni!

Nagyapám ekkor kiment s egy kis bőröndöt hozott be a szomszéd szobából. Ez éppen olyan csunya volt, mint ő maga. Csunya és fekete. Sokáig motozott benne nagy, vörös, szőrös kezével, aztán ümmögve, két krajcárt vett ki belőle s feltartotta:

— No! — mondta s most mintha még szúrósabban s aggodalmasabban bámult volna rám. — No, még mindig olyan csunya vagyok?

A krajcár kellett volna, nagyon szerettem a nyálkságot s hogy most meg kellett tagadnom magamtól a sok édességet, az még haragosabbá tett.

— A pénzed se kell! — mondtam —, az is olyan csunya, mint te magad! — S hogy ellentálljak a további csábításoknak, mingyárt ki is akartam menni a szobából.

— Hé! Jehudácska! — kiáltott utánam nagyapám s megint a bőröndjéhez ment. Arca mintha egészen összehúzódott volna, amint ujjai megint ide-oda-kotorásztak a csunya bőröndben. Izgatottan lestem, vággyal és dacos gyűlölettel. Most egy egész csillogó hatost tartott fel a magasba:

— Noo? — mondta —, még ez is csunya?

Most már egész kihívóan és gúnyosan nézett rám s a hatossal közeledett felém.

Elbűvölve a hatostól, szájamban összefutott a nyál a vágtyól. Nagyatyám pedig egyre közelebb jött a hatossal s tekintete egyre gúnyosabb és kihívóbb lett. Végső kétségbeeséssel vettem erőt magamon. Mikor már egész közel ért hozzám kezével, kiütöttem belőle dühösen a hatost.

— Ó, te! — kiáltottam s kifutottam a szobából.

Atyám mingyárt utánam jött.

— Idefigyelj — mondta s megsimogatta dühtől s vágtyól remegő fejemet.

— Egy nagyapa sosem lehet csunya vagy szép. Egy nagyapa az egy nagyapa. S őt szeretni kell, akár-milyen.

Konokul néztem a földet. Apám meglegyintette a vállamat:

— Nem is kérde, hogy mitől lett ilyen csunya? Hallgattam.

— Nem volt ő mindig ilyen — folytatta apám —, volt ő is olyan szép, mint te! Még szebb is!

— Ah — mondtam —, ez nem igaz! Csak nem akarod, hogy kinevesselek, apám?!

— Még egyet mondok — válaszolt az apám —, aztán magadra hagylak. Figyelj ide — kezdte újra —

s jól jegyezd meg magadnak: ő azért olyan csunya, hogy te ilyen csinos lehess, amilyen vagy!

Ezen már hangosan felnevettem: — Miket mondasz, apa! Engem a jó Isten teremtett, te mondtad, ilyennek, amilyen vagyok! Mi köze volt ahhoz őneki? Semmisse! Te mondtad, hogy rajtad, meg anyámon keresztül jöttem a világra, egyenesen a jó Istentől! Te mondtad, hogy bennetek aludtam egyet, aztán úgy születtem! Egyenesen a jó Istentől!

— No jó, jó — mondta az apám —, de előbb őbenne is aludtál egyet.

Ravaszul hunyorgatva néztem apámra s nevettem:

— Ezt most már nem hiszem, ezt már későn mondod.

— Hát elkéstem vele — bólított az atyám —, bocsáss meg, elkéstem...

— De én most már ezt nem tudom elhinni neked: És ha aludtam volna is őbenne, akkor se tudnám őt megcsókolni.

Apám sóhajtott:

— Javíthatatlan vagy — mondta — s otthagyt.

Este, ahogy lefeküdtem, anyám jött hozzám. Minden este együtt szoktunk imádkozni. De tudtam, hogy most mást is akar anyám: csókot nagyapámnak. Hogy ne is beszélhessen róla, mingyárt, ahogy letelepedett mellém, magamtól gyorsan rákezdttem az imát. Elhadartam s mikor végeztem, rögvést a takaró alá bujtam egészen s nem mozdultam. Hallottam, ahogy anyám sóhajtott. Hiába sóhajtasz — gondoltam —, mert én nem engedem magamat — s a takaró alatt mingyárt befogtam a fületem s úgy kiáltottam ki:

— Én már alszom, anyám!

De ő kitakarta a fejemet s csókolni kezdte a kezemet, amellyel a fületem fogtam. Akkor a szemeimet fogtam, azt is csókolta. Akkor a számat, azt is. Erre felültem, ölbe tettem a kezemet, konokul néztem a mennyezetet s hagytam magamat csókolni.

— Mindegy — mondtam —, csókolhatsz, ameddig akarsz, de én őt meg nem csókolom.

Most anyám átfogott vállaimnál s úgy akart szemembe nézni. De én elfordultam.

— Én most nem látok — mondtam — s nem hallok.

Anyám mégis egész közel hajolt a fülemhez:

— És ha ő meg fog halni nemsokára? És nem látjátok egymást többé? Mi lesz akkor? Mert ő már igen öreg, szegény s nem élhet soká...

Még mindig nem néztem anyámra.

— Ha meghal — mondtam —, majd meghalok én is s akkor úgyis találkozunk a jó Istennel s ő majd igazságot tesz. Ezt mondtátok nekem mindig, hát akkor csak bízzátok a jó Istenre, mert én nem félek tőle! — s egyenest, merőn belenéztem most már anyám szemébe.

— Ej, ej — mondta ő — s te hagynád őt olyan sokáig várni odafent? Olyan igen-igen hosszú ideig?

— Hát akkor ne várjon! — mondtam —, úgyis

hiába vár ott is, a jó Isten úgyis nekem ad igazat! Nem kell megcsókolni azt, akit nem akarok!

Anyám úgy tett, mint aki nagyon elgondolkodik. Sandán figyeltem:

— Min töröd a fejed? — kérdeztem.

— Hát... — akadozott az anyám —, lehetséges... hogy neked lesz igazad odafent, de azért... azt hiszem... mégsem egészen... Mert ha többet nem is, de legalább három csókot biztosan megítél neki a jó Isten. Ha másért nem: hát azért, mert aki száz meg ezer csókot vár az unokájától, annak csak megítél hármat az Isten! Ha még olyan csunya is, s ha nem is járna neki egy sem: már csak azért is megítél neki hármat, amiért olyan sokáig és olyan sokat várt...

— Nem igaz! — kiáltottam hevesen.

— De... de... — mondta anyám — és ezt egész biztosan te is be fogod látni...

Anyám elhallgatott. Én bosszusan babráltam ágyam zöld hálóján, aztán keservesen fészkelődni kezdtem. Majd anyámra meredtem erősen, gyanakvón, dühösen, de ő biztosan állta tekintetemet, tengerkék szemével. S nyugodtan bólított:

— Igen — mondta —, hármat megítél s ezt te is jól tudod...

Hiába néztem rá. Akármiféle módon. Ő csak nyugodt és komoly maradt. Próbáltam, hogy mosolyogjon, de még csak azt se tette.

— No! — mondtam végül haragosan —, akkor jobb lesz, ha most mingyárt túlesek rajta! — Hirtelen kiugrottam az ágyból, még mielőtt anyám szólhatott volna, berohantam a szobába, ahol nagyapám feküdt. Már ágyban volt, valami nagy zsidóbetűs könyvben olvasgatott éppen. A könyv éppen olyan csunya, fekete s öreg volt, mint ő. A sok fehér ágy-nemű közt még visszariasztóbbnak látszott. Meglepetten nézett reám és ettől megint rémítően gyanakvónak, aggódónak látszott. De most legyőztem utálkozásomat. Ágyához futottam egyenest:

— Add ide az arcodat, ahol nem olyan hideg és szőrös! — mondtam.

Rámbámult, búskomoran:

— Hmm... aztán mért?

Egyenest megmondtam:

— Meg akarlak csókolni háromszor, mert ha meghalsz, az Isten annyit fog megítélni neked!

Arca egész rútságában megtorpant. Még riasztóbb volt, mint ezelőtt, mégis gyorsan ágyára másztam és sebesen, haragosan háromszor megcsókoltam. Át akart ölelni, de én kiteptem magam:

— Többet nem kapsz! — kiáltottam s rohantam vissza ágyamba.

Anyám az ajtóban állt s mosolyogva nézett, de én dühösen néztem rá vissza.

Alig tudtam elaludni, úgy borzadoztam a csóktól, amit adtam. Folyvást számat törülgettem, nyálammal mosakodtam s köpködtem. Öklömet harapdálva dühöngtem, hogy mért is kell meghalni az embernek s az ilyen csunyak mért nem élnek örökké?...

DR. SCHWEIGER LÁZÁR (NITRA): SPINOZA SZÜLETÉSÉNEK TRICENTENÁRIUMÁHOZ

Mult év november 24-én lett 300 éve, hogy Spinoza született. Zsidónak született. Zsidók és nem zsidók egyaránt vagy exkommunikálták, vagy kanonizálták a filozófust. Az időbeli távolság hűvös páthosza megengedi már az objektív ítéletet.

Spinoza nagyon keveset írt. 45 éves korában kiesett már a toll a kezéből. Mi volt tehát a novum filozófiai rendszerében?

Spinoza a rabbi-pályára készült. Majdnem férfikoráig a Tóra, a Talmud, a zsidó vallásbölcészlet térdein nevelkedett. Cartesius tanulmányozása és egyéb befolyások révén filozófus lett. A nyugateurópai tudományt teljes mértékben elsajátította. Klasszikus, sőt utólérhetetlen szép latinsággal írta meg műveit. Spinoza filozófiája tehát a zsidó és nyugateurópai szellem szintézise. Rendszerének alapeszméi a héber bölcészetben gyökeredznek. A formát Cartesiustól és Giordano Brunótól kölcsönözte. A keleti és nyugati szellem összefolyásából oly novum keletkezett, mely páratlanul áll a filozófiában. Így építette fel tudománypalotáját. A lényeg azonban, panteizmusa, optimizmusa, etikai világnézése, intellektuális Istenszeretete és végre a Talmudból átvett deduktív dialektikai módszere — zsidó.

Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy Spinoza zsidó-filozófus, csak azt, hogy világnézete zsidó voltából fakadt. Sőt! Megállapításai merő ellentétben vannak a hagyományos vallásfelfogással. Sokat merített Maimonidesből, Kreskászból és Gersonideszből és éppen azokat a gondolatokat annektálta, melyek idegenszerűségüknél fogva bámulatra ragadják az olvasót. Azokat páratlan vas-konzekvenciával végig gondolta — szigorú vertikális gondolkodó volt — és a logika vas-abroncsaival összeácsolta. Ezek a paradox gondolatmenetek hámulathá ejtik az árja gondolkodót, de nem a talmudista zsidót. Ezt a deduktív dialektikát a rabbiktól tanulta, kiket mindig ócsárol és farizeusoknak nevezi. Főművének, az „Ethiká”-nak tartalma nehéz és komprimált. Csupa merész fordulat ez a könyv, az olvasót kényszeríti, hogy ezeket a szellemi spirálisokat és forgásokat vele végezze. És bizony könyve nem csak *more geometrico*, hanem inkább *more talmudico* írta meg. Ez a talmudi módszer — a pilpul alkalmazása a filozófiára — novum volt a keresztény Európában és világhírét nem kis részben annak köszönheti.

*

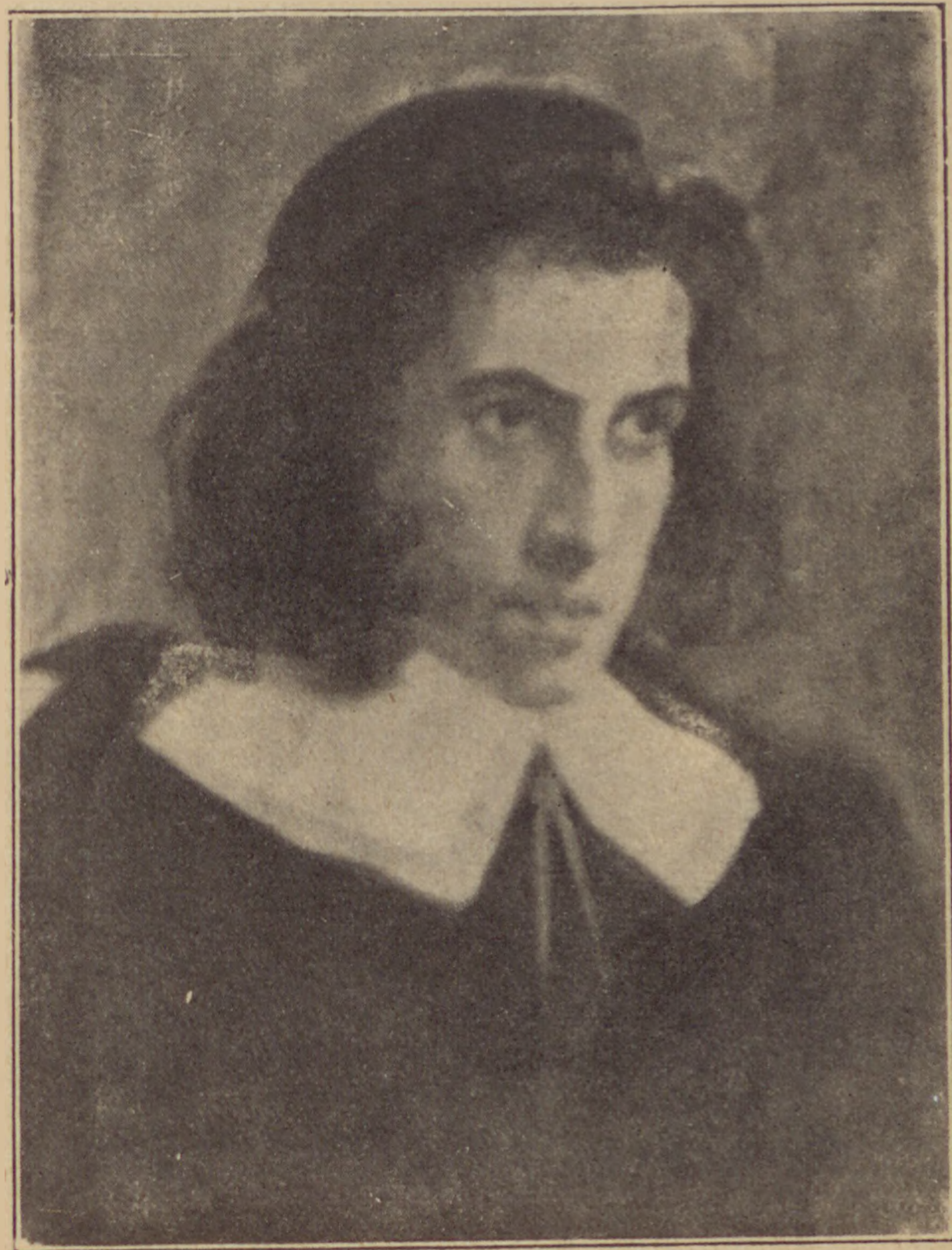
Filozófiai életet élt, szabadon vállalt szegénységben. Támogatást nem fogadott el, még barátaitól sem. Nappal szemüvegszólással kereste szűkrezabott megélhetését, — 8 hollandi krajcárra rúgtak napi kiadásai — éjjel írta műveit. Egyik életrajzírója gúnyosan nevezi azért gondolatait „éjszaka szüleményeinek”. Kiközösítése óta szakított ugyan a zsidósággal, de más valláskörbe nem lépett be. Ez legjobban megfelelt filozófiai meggyőződésének. Nem lehet célunk e sorokban megmászni rendszerének hatalmas logikai hegyláncait, elég ha völgyből látjuk rendszerének ködös felhőkbe nyúló, örök hóval fedett hegycsúcsait.

Minden létnek van oka, mondja Spinoza, ezen oknak ismét oka van, míg abszolút okra akadunk, melynek oka nincsen — *causa sui*. Ez az Isten, vagy a természet, vagy a substantia, mely kiterjedésben és szellemben nyilvánul meg, de ez a két attributum Isten öröklétében egy és elválaszthatatlan. Ezen állítása ellentétben áll vallásunk szent hagyományaival. Supramundan Istent nem ismer. Így az Istenfogalom rendszerében csak metafora, melyet eliminálni lehet és a „substantia” vagy a „lét” fogalmával helyettesít-

hető. De ha az ateizmus vádját is sikerülne elhárítani — Spinoza tényleg leveleiben védekezik ezen vád ellen — ellentéte a pozitív vallásrendszerekkel még mindig fennállana. Egyetlen bölcész sem beszél annyit Istenről, mint Spinoza, sokszor olyan misztikus formában, mint egy kabalista. Lehet, hogy ezzel leplezni akarta ateizmusát, de az is lehet, hogy alaptermészete vallásos volt, de semmiesetre zsidó egyházi értelemben. „Religiös, aber nicht kirchlich”, mondaná a német.

Zsidó eredetű szigorú erkölcsfogalma is. Jutalmat, büntetést, minden utilitarizmust visszautasít. Csakis észbeli belátásból legyünk jók. Az irgalom in adequat affektusból fakad. Az erény jutalma maga az erény gyakorlása. Itt a világon csak örökkévaló törvények működnek, szabadság nincsen. Ha tehát az ember mindent sub specie aeternitatis, azaz örökkévalóság szempontjából szemlél, azaz, hogy minden csak a változhatatlan szükségszerűség eredménye, annál könnyebben viselheti el sorsát. Sőt szeretetet érez Isten iránt. Mivel tehát az ember, vagy az emberiség szelleme része az isteni értelemnek, úgy ebben a szeretetben Isten önönmagát szereti. Ez az úgynevezett amor dei intellektuális, Isten értelmi szeretete. Ez a zsidó bölcészekről merített fogalom tulajdonképpen egy rezignált optimizmus, melyben az emberi lét békeszimfóniájának édesen szóló hangjai megcsendülnek és kibékítik az embert az étellel. Ez az optimizmus szintén Spinoza zsidó voltából fakad.

A második főműve a „teológiai politikai Traktátus” leginkább a zsidó vallással foglalkozik. Álláspontját akarja

Spinoza

tisztázni a zsidó vallással szemben, melyet sajnálatos buzgósággal támad. A felséges eszméket, melyeket Maimonides és Kreszkás hirdetnek, hogy a zsidó vallás szimbolikus szer-tartásai, magasztos törvényei által Isten megismeréséhez és etikai meggondoltságához juthatunk, majdnem a plágium határáig anektálja, azonban az igazság és jobb belátása ellenére azokat elvitatja a zsidóságtól és a keresztény val-lás gondolkörébe állítja. A Tórárt kritizálja, miáltal a bibliakritika atyja lett. Azonban az Új Testamentumhoz nem nyúl, mert mint mondja, nem tud eléggé jól görögül. Hogy Spinoza bosszút akart volna állani a zsidókon, nehe-zen tehető fel. Kiátkozása körül nagyobb a lárma, mint a valóság. Inkább manifesztáció volt, melyet ő maga is közömbösen fogadott és kiátkozása után hitsorsosai tovább érintkeztek vele és a rabbik sem törődtek tovább az ügyel.

Ez az ellentét bizonyára úgy magyarázható, hogy Spi-noza úgy a zsidó, valamint a nemzsidó előítéletek ellen küzdött. Ha azonban az uralkodó vallásrendszereket oly szigorúan bírálta volna, mint a zsidó vallást, akkor még a szabad Hollandiában is rosszul járt volna. Spinoza azon-ban nem pályázott vértanuságra, a zsidókra nem kellett tekintettel lenni, tőlük nem félt. A zsidókat ütötte, de a zsidókon keresztül mindazon téves vallásnézeteket is, melyek szerint dogmák és ceremóniák öncél. Sőt éppen azokat érték leginkább ütései, akik ezeknek a látszólagos zsidóellenes kirohanásoknak legjobban örültek.

*

Spinozánál, mint mondtam, el kell választanunk a filozófust a zsidótól. Mint hölcsész korszakalkotó. Mint zsidó, sajnos — és ez is a zsidó tragikumhoz tartozik — úgy járt el, mint a hálátlan szomjas ember. Ivott a forrás-ból, még az útra is vitt magával az üdítő vízből, aztán köveket dobált bele és hátat fordított neki. És mégis rendszerének, világnézetének, alaptónusa akarata ellenére zsidó. Helyesen mondja Alexander Bernát Spinozáról: Mult-jának élményeitől nem szabadulhatott meg, a zsidó érzés és gondolkodásmód gyökereit nem téphette ki. Akármit mond az egyház, akármit maga Spinoza, ő bizony zsidó volt születésénél, nevelésénél, gondolkodásánál mintegy faji meghatározottságánál fogva.

Sabatai Czevi, az álmessias volt Spinoza kortársa. Mint a nagy tengeri kagylók, hár messze vannak a tenger-től, mégis ha a tenger viharzik, hangosan fel-felzúgnak szobáinkban, úgy a zsidóságtól teljesen távol álló Spinoza is erősen reagált az akkori nagy zsidó mozgalomra, mely Palesztina visszafoglalását célozta. A „Tractatus“ harma-dik fejezetében írja: „abszolute hiszem, mivel az emberi dolgok változók, hogy valamikor kedvező alkalommal a zsidók birodalmukat újra felállíthatják és Isten őket újra kiválasztaná.“ Barátja. Oldenburg kérdést intézett Spinozá-hoz, hogy mit tart a mozgalomról, mely a zsidók visszaté-rését Palesztinába célozza? (epistolae XVI.). Sajnos, Spinoza válasza elveszett.

Spinoza élete azt tanítja, hogy származást nem lehet mint valami ruhát levetni vagy kicserélni, vagy hogy egy Spinoza-féle geometriai hasonlatot használjunk, a kör nem kívánhatja a négyszög tulajdonságait. Zsidók vagyunk nemcsak egy vis inertiae folytán, mint az elhajított kő, mely megtartja irányát a térben. A zsidóság bennünk autonóm valóság. Erre példa Spinoza és mind a zsidó származású nagy elmék, kik valamely világnézetet hirdettek, mint Heine, Börne, Marx, Ricardo, Lasalle stb. Ők asszimilálódni akartak és mégis akarataik ellenére zsidó voltuktól szabadulni nem tudtak. Ezt az ellentétet érzi a sok ezer meg ezer zsidó származású kis ember is, aki alámerülni akar az őt környező nagy társadalmi tengerben, mikor az élet csendes óráiban magára eszmél.

GOLDSTEIN GILÁNYI M. (TELAVIV): NAGYAPÓ FALUJA

Kfar Saba. Nagyapó faluja. A Saron völgy északi ré-szén. Még tegnap homoktenger, ma ameddig a szem ellát, ültetvények, fehéren kivillanó házak és széles, igazi magyar alföldre emlékeztető uccák. A házak között még sok a fabarak, de az utóbbi hónapok sok sátrasokat is hozott. Jönnek a frissen érkezett fiúk és lányok, kiszemelnek egy jó magasan fekvő domboldalt, felütik sátraikat, a sátrak-ban deszkákból összeácsolnak könyvespolcokat (hamarább, mint ágyakat), felállítják a chaluzágyakat és kész az otthon.

Erdélyből, Szlovenszkból és Magyarországról össze-hozta őket az egyenlő irányú nevelés. A bal irányzatú közösségek idegenek nekik. Nem ellenségeik, de életmód-juk merőben idegen. Nem látják a történelmi fonalat, amivel a Mult össze lenne kötve a Jövővel. Ott a fonat meg-szakad. És kétségbeesett keresés lesz úrrá a becsületes útkeresőkben. Itt a fonalat erősen tartják. Szorosan kötve érzik magukat. És az útkeresésben nem kívánnak idegen dogmákat életoélul kitűzni.

Külsőleg talán semmi különbség nincs köztük és a többi kvucák között. De ha a szellemi életükben bepillan-tunk, láthatjuk az új irányt. Reggel egyetlenjük sem hagyja el a rendes megszokott imát. Korán indulnak víg ének-szóval munkahelyükre és rendszeren délután négy óra felé mindnyájan az ebédlőnek kinevezett sátrukban együtt ülnek és a soros előadja a heti anyagot, amint ezt előre hónapokra kitűzik. Tanulnak Kuzrit, Jehuda Halaévy hal-hatatlan vallásfilozófiai művét, talmudot, Midrást Bialik kommentárral, a Prófétákat Gordon-magyarázattal. Ha vendéget kapnak szomszéd kvuckából, örömmel fogadják, néha horáznak minden ok nélkül. Haleluja, Haleluja. A kívül álló érthetetlenül áll és nem érti, hogy vigadnak ezek a fiatalok estéről-estére jókedvűen, jókedélyben. Nincs rá magyarázat. A földhöz való visszatérés öröme. Vagy a Földhöz?...

Huszan vannak, de napról-napra hoz a posta új jelent-kezőket. Olyanoktól, akik várva várták ezt az új alakulást. Azt a kvucát, ahol a jesivaifjúból vált chaluc elhelyez-kedhet anélkül, hogy eddigi életével szembehelyezkedne. És holnap harmincan, jövő héten ötvenen lesznek. Mert a fejlődés szüksége és a történelmi vaskövetkezetessége kel-lett, hogy kitermelje őket az országépítés szolgálatára.

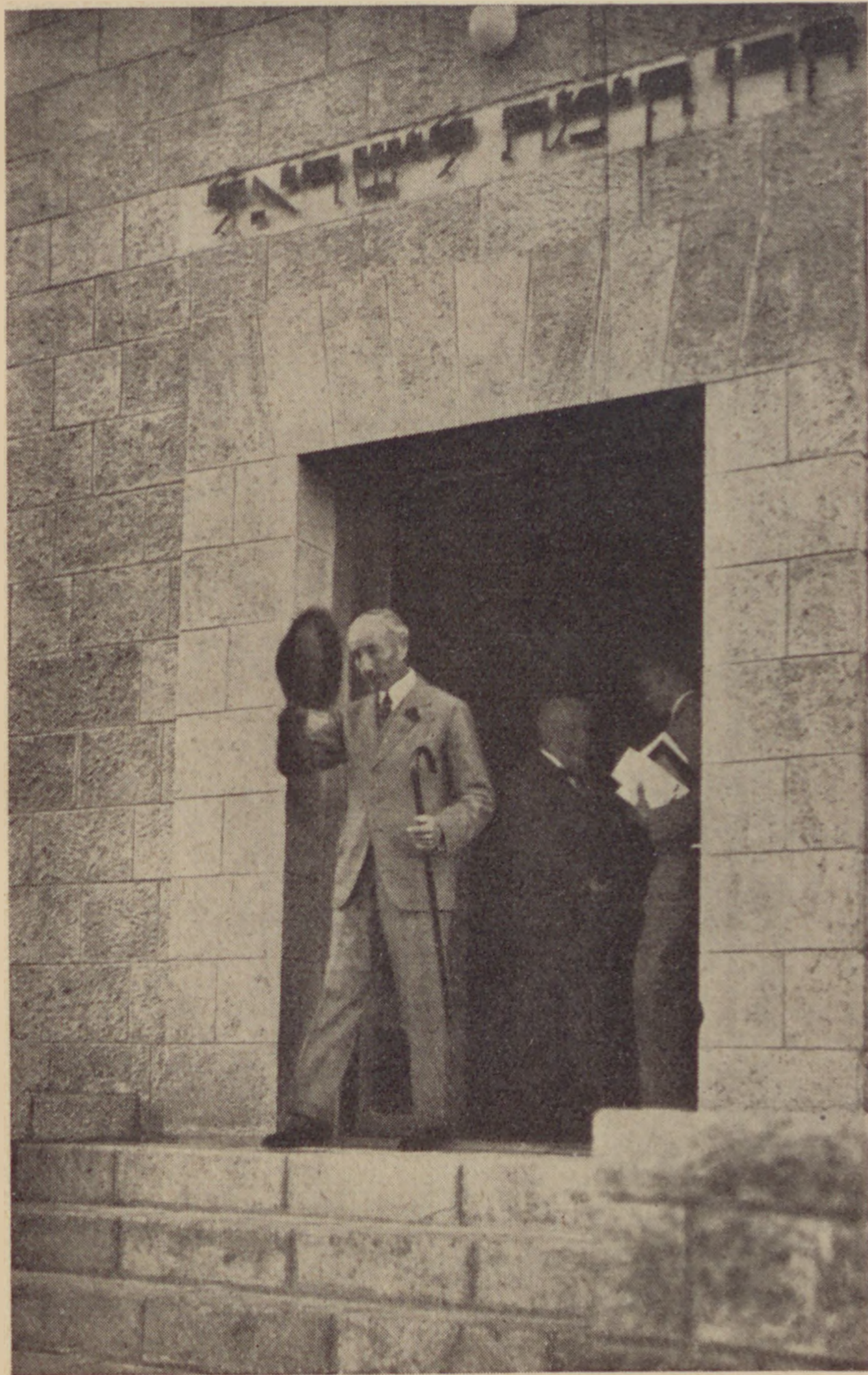
A Kvucát Jabneh vendégül fogadja dr. Klein Sámuel,
jeruzsálemi egyetemi tanárt

DR. E. M. ZWEIG (JERUZSALEM): EVER HÁJARDÉN

GERASA

Miután Ammanban kipihentük magunkat, folytattuk az utat. Előbb visszamentünk Suwedisbe, majd északnak fordultunk és körülbelül egy órai út után elértük a Nahr es Zerka medrét, amely nagy kanyarokban folyik Ammantól a Jordán felé. Milyen ismerős lesz nekünk a folyó, mikor ráeszmélünk, hogy ez tulajdonképpen a régi Jabbók! Ide tartott Jákob ősatyánk, mikor a messzi Háránból az arab sivatagon át gyerekestől, nyájastól, tevéivel és jószágaival Sichem legelői felé igyekezett. És itt, ezen az átkelő helyen, az üldöző apósa, Lábán és gyűlölködő testvére, Ézsau elől menekülve, megküzdött Jákob heroikusan az angyallal, aki őt Izraellé, Isten harcosává nemesítette. Mintha megállt volna itt az idő.

A híd túlsó oldalán érdekes csoporttal találkozunk. Elöl, a vezető tevéen hűvöstekintetű beduin trónol, kötélen hófehér tevekancát húz maga után, amelyen két mélyen lefátyolozott sötétbarna hölgy ül. Amint állataik kikerülnek minket, ostoraikat lóbálva és nevetve, mialatt gyönyörű fogsoruk kivillan, sietnek el mellettünk. Nem maga Jákob vezeti Zilpát és Bilhát itt az úton?

Sir Arthur Wauchope, Palesztina, kormányzója, távozik a Keren²Kajemeth l'Jisrael épületéből, ahol látogatást tett és meleg elismerésnek²adott kifejezést a KKL épülő munkája fölött. A háttérben²Ussischkin, a KKL kormányzója

Az út felkanyarodik Gilead fennsíkja felé, ahol valaha Menasse törzse táborozott. És — csoda! — hatalmas tölgy- és fenyőfák között megyünk tovább. Talán ezeken a magaslatokon táncolt egykor Jephta leánya játszótársaival és itt vett búcsút ifjúságától és életétől, hogy apja fogadalmát beteljesítse. Talán ez itt ugyanaz a terebintus, amelynek indái között függött Absalom, a lázadó királyfi, míg Joab lándzsája át nem fúrta?

Senki sem válaszolhat, mert az egész szép tájékon nincs egy ember sem. Hirtelen azonban az árnyas fák között feltűnnek egy régi kultúra maradványai. Beszélő kövek. Trajanus idejéből való hármass diadalív fogad. A romoktól rövid ösvény vezet Gerasa kapujáig. Ez a Róma fénykorából való romváros teljesen el volt rejtve, míg a török szultán ide nem telepítette a Kaukázusból menekülő cserkeszeket, ezek Djerasnak nevezték el falujukat. Most Gerasa, mint ókori emlék, állami védelem alatt áll. Ennek jeléül 25 Grus-t kell fizetni a belépésért. Az öröknek a feladata, hogy ne hordják el a köveket egyrészt a bennszülöttek építőanyagának, másrészt a turisták emlékéül. Állandóan szorgalmas ásatások folynak. Már amit az ember első pillanatra lát, megkapó és amellett még az eredetiség lehelleste lebeg felette. Úgy látszik, hogy Róma politikai sablonja a vallási ideálnak hódoló vidék génuszát nem tudta elnyomni, mert minden talpalatnyi helyen valamely istenség templomának romjait találjuk. Itt vannak mindenekelőtt a bálványtemplomok, Zeusnak, Artemisnek szentelve, melyeknek görög-római álarca mögött jól felismerhető a helybeli ó-semita istenségek arca. A napisten oszlopcsarnoka nem sokkal áll az athéni Akropolis mögött nagyságban. Közben egy ragyogó színekben pompázó mozaikokkal díszített bizánci stílusú bazilika áll és emellett egy szerény középkori templomocska, melyet kis időre itt letelepült normann kereszteslovagok építettek. A hegy legtetején egy épület pár oszlopát mutatja Judai, mely mint nemrég, kiásatásánál kiderült, zsinagóga volt. Kár, hogy a héber és görög feliratú mozaikok, melyeken Noé bárkájának pontos ábrázolása is rajta van, jelenleg technikai okokból újra be lettek fedve földdel. Mennyit szenvedhetek testvéreink ezért a kis szentélyért a keresztény bizánciak, pogány parthusok és mohamedán arabok nyomása alatt!

De a gerasai polgárok nemcsak az imának éltek. Sőt, mindjárt két amphiteátrumuk is volt, melyek közül egyik sem maradt az ammani mögött sem nagyságban, sem művészi kiállításban. Melegforrások kellemes fürdőt szolgáltatnak és a Nympheonhon a zizegő hullámok zenéjében lehetett gyönyörködni. Az óriási oszlopokkal határolt félkör alakú fórum egyaránt tágas helyet nyújtott a piac, a szónokok és a törvénykezés számára. Innen indult ki az egész városon keresztül haladó, kockakövekkel kirakott út. két oldalán hatalmas oszlopokkal, melyeknek fejei az egyszerű dór stílustól a legdíszesebb korinthusi-ig változtak.

A déli hőség elől társaságunk a nyárfák árnyékába menekült, melyek sűrűn körülölelik a romokat kettészelő patakocsát. Hogyan, ma már arra is alig elég, hogy lehűtsük benne a dinnyéinket ez a Chrysorhoas, „Aranyfolyam“, mely azelőtt egy 30—40 ezer lakosú várost látott el? Nem vár-e ez az egész gazdag, termékeny, de elhanyagolt környék újjászületésre? Nem kiált-e fiaikhoz, a zsidó törzsek utódjaihoz segítségért, megváltásért? De az ember nem kalandozhat el gondolatai után szabadon, mert két jámbor útitárs máris sürgeti az indulást, hogy a szombat bejövetele előtt még otthon lehessenek.

Tehát visszamegyünk ugyanazon az úton Suwelibe. Itt

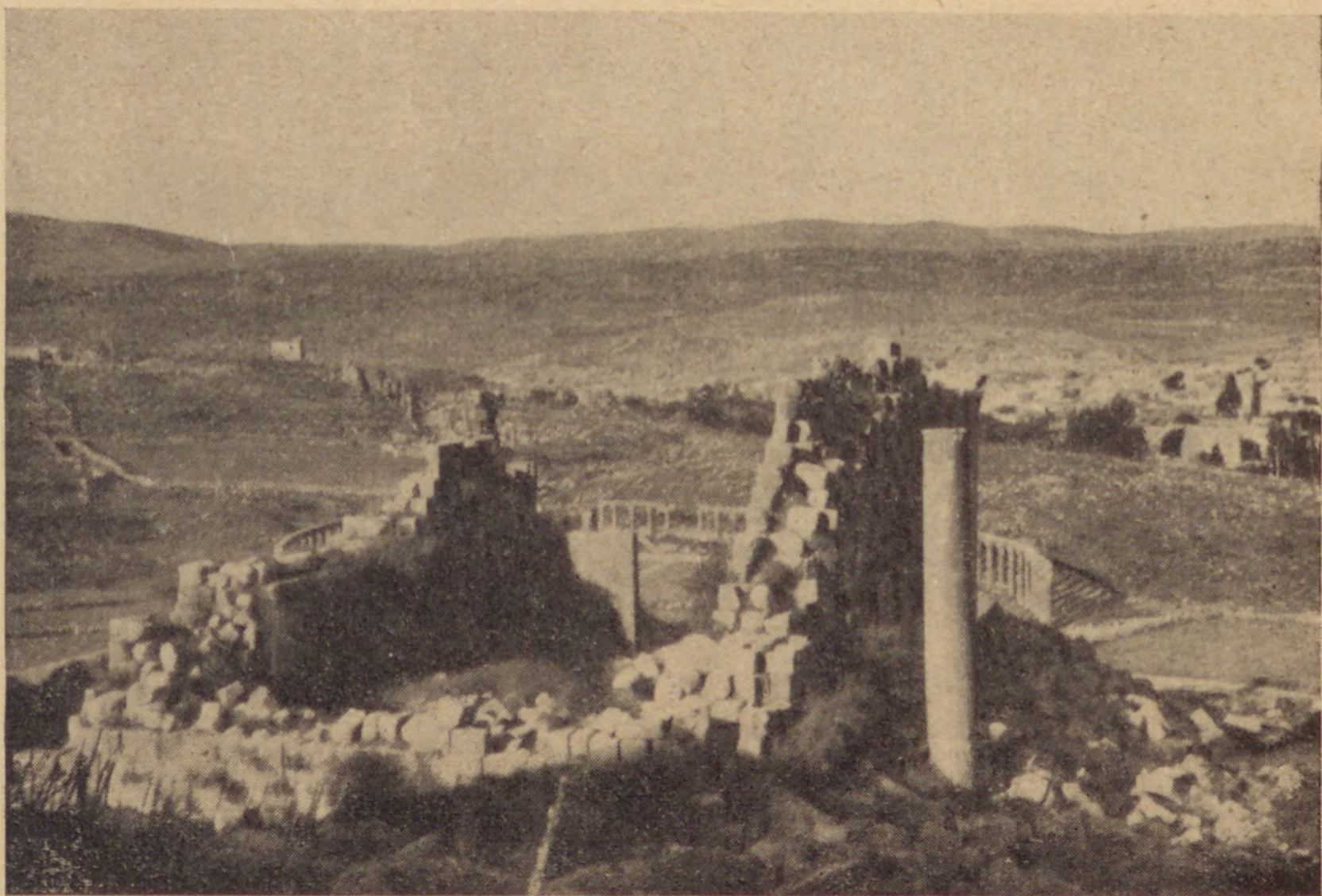
Amphitheatrum Ammanban — Amphitheater in Amman

Út Djeraschban — Strasse in Djerasch

Es Salt, túl a Jordánon — Es Salt

Naptemplom Djeraschban, túl a Jordánon — Sonnentempel in Djerasch

az autóbusz áll egy ideig, de legalább ez alatt megnézhetünk egy pár cserkeszt. Fehér színük, szláv metszésű arcuk és viseletük által élesen különböznek az araboktól. Elérkezünk a Jordánhoz. Egy arab határőr, egy hájas Cerberus, valószínűleg éppen a legszebb paradicsomi hurikról álmodik moszkítóhálóba csavarva. Annál dühösebb hát, hogy felköltöttük. Megszámolnak minket, hogy nem maradt-e ott valaki az Emir birodalmában. Aztán vámköteles árukat keresnek: „Hasis? Cigaretta?“

Végre továbbmehetünk. Az autóbusz nekirugaszkodik,

hogy még idejében elérje Jeruzsálemet. De a nap már aggasztóan mélyre hanyatlott, a két jámbor le is szállt egy kolóniánál, hogy ott imádkozzon és inkább gyalogolnak, semhogy egy perccel is megszenteltelenségek a szombatot. Mi többiek pedig, dacára annak, hogy semmi különösebb kalandunk nem volt, mire hazaérkeztünk, hősökké váltunk. A „Dvar“ még reggel telefonált Ammanba és közölte olvasóival az örömhírt, hogy még élünk. Most már mi magunk is itt vagyunk és megnyugtató híreket hozunk a zsidóknak az Ever Hajardénról, a Jordán túloldaláról.

Dr. FRISCH ÁRMIN: AZ ORSZÁGOS IRODA ÚJJÁSZERVEZÉSE

Akik a kongresszus után az Országos Izraelita Iroda intézményét elgondolták, még teljes épségében látták a zsidó vallás életformáit. A templom, az iskola és a család áttörhetetlen tartálya volt a zsidó élniakarásnak, ezeknek a formáknak a miliójében erősödött és izmosodott a zsidó gondolat, a zsidó világszemlélet és a zsidó hagyományok követése. Ennek újabb erősítésére semmiféle szerv megteremtésének a kívánsága nem jelentkezett. Az emancipációs szellemében a zsidóság a hazai felekezetek mintájára jogokat nyert a törvényhozástól és ezeknek a jogoknak gyakorlati keresztülviteléhez kellett egy reprezentációs testület, egy összekötő szerv a zsidóság és a mindenkori kormányok között, hogy képviselje egyrészt a zsidóság vallási és erkölcsi autonómiájának sérthetlenségét, másrészt az autonómiából folyó kötelezettségek zavartalan menetét.

Több mint hatvan esztendei fennállása óta az Országos Izraelita Iroda ennek a feladatnak teljesítésében derekasan megállta a helyét. Becsületet szerzett a zsidó hitközségek munkásságának a kormányoknál, mindig eredményes szószólója volt a rabbi-kar anyagi és erkölcsi érdekeinek, biztosította a zsidó iskola és a hitközségek ügyeinek rendes menetét. Az Iroda, anyagi viszonya mérlegelése mellett, a lehetőségek határain túl is támogatta a zsidó tudományosságot és a zsidó élet megerősítésére keletkezett irodalmi és szociális egyesületeket.

Most, hogy a zsidóság belső életében is beállottak eltolódások, a zsidó vezetés nem érheti be többé az eddig követett módszerrel, hanem szervezkednie kell zsidó *szellemi központtá* a zsidó széthulló erők egyesítésére és irányítására. Úgy tudjuk, ez a probléma foglalkoztatja a zsidó intelligenciát és bizonyos, hogy az Országos Izraelita Iroda működési köre ezentúl a *belső* élet alakításában is olyan eredményesen fog résztvenni, amilyenel eddig a zsidó élet *külső* formáinak biztosításában dolgozott. Amint eddig összekötő kapocs volt a hitközségek és kormányok között, ezentúl összekötő kapocs lesz az egyes hitközségek és a hitközségeken belül működő intézmények között, hogy azok ténykedéseit a belső élet alakításában erősítse. Ma a magyar zsidóságnak a változott gazdasági és zsidó felekezeti viszonyok következtében sürgősen megoldandó problémák csak a hitközségek együttes eljárásával oldhatók meg.

A nagy világnézeti, társadalmi és gazdasági rétegek egységét felborították. *Ma már nincsen* — mint hatvan évvel ezelőtt — *egységes zsidó világnézet, nincsen egységes zsidóműveltség és nincsen egységesen zárt zsidótársadalom.* A zsidó családiasság sokat veszített kohezionális erejéből és a zsidó közösség egységes és egyirányú tevékenységére van szükség, hogy a veszendő vallási erőket megszervezhesse egy erősebb és öntudatosabb vallásosság és erkölcsiség érdekében.

Egy *központi szellemi iroda* felállításával, mely az iroda, a községkerületek és az országos zsidó intézmények irányítása mellett dolgoznék, minden zsidó probléma a nyilvánosság köztudatába bevihető volna és megteremthetne egy egységes zsidó akaratot. Központi irodalmi, tudományos és szociális egyesületeink összeköttetést keresnének és találnának a vidék hitközségeivel és a hitközségek azonos irányu egyesületeivel, nem azért, hogy fizető tagokat toborozzanak közöttük, hanem azért, hogy *munkára serkentsenek* és a zsidó köztudatba beidegzítsék, hogy ősi életformáinkat, hagyományyszeretetünket fenn kell tartanunk, mert azok energiaforrásai a szebb és harmonikusabb világnak.

Várjuk az Országos Irodától, mely Stern Samu elnöki vezetése alatt újjáalakult, az irányvonalakat, hogy hol lehetne veszendőben levő erkölcsi értékeinket újból visszaszerezni. Miképpen lehetne a zsidó tudást, a zsidó élniakarást fokozni, a családiasságot, a családi élet bensőségét, a zsidó felelősségi érzetet újra visszaállítani, a gazdasági kereset felbomlásában szertehulló idegeket meggyógyítani, a mai társadalmi formákat szétrepesztteni akaró elemeket építő és pozitív munkában egyesíteni.

A jeruzsálemi templom elpusztulása, a hadriáni üldözések, a népvándorlások korának zsidó helyzete hasonlítható csak össze a zsidóság mai helyzetével. Az út, amelyre őseink akkor léptek és a módszerek, melyekkel akkor állították helyre „*Dávid dűledező sátorát*“, iskolapélda nekünk is arra, hogy *miképpen kell ma cselekedni?* Megtehetjük mi is azt, amit ők tettek és mint ők, mi is *az anyagi fedezet helyett a szellemi fedezetet* keressük. A szellemi fedezet pedig ma is megvan a zsidónak *zsidó élniakarásában* és művelt rétegeinek abban a meggyőződésében, hogy a *zsidó szellem legbiztosabb tartaléka a zsidó közöségnek.*

SASS IRÉN: ANYÁK ÉS LÁNYOK

ESZTIKE.

Borongós, sötét decemberi szombat reggel virradt a kis vidéki városra. Az alacsony házak tetején vastagon, durván feküdt a kéthónapos hó, ráfagyva a zsidelyekre oly keményen és mereven, mintha sohasem akarna onnan távozni; ahogy két hónap óta valóban meg sem moccan, szinte le sem csöppent.

Bent, az alacsony ablakos, négyszögletes, homályos, citrom- és kölnivízszagú hálószobában vörösen égett a kis vaskályha az ajtó mögött. Melegség, csend és szomorúság töltötte meg a levegőt.

Esztiike ott feküdt a „slingelt“ fehér párnákon sápadtan, fakó, kicserepesedett szájjal, verejtékező homlokkal, elkínzottan és erőtlenül... Tegnap óta változatlan kínban és változatlan szenvedésben. A kis jövevény, akit oly hosszú ideig áhitott és kívánt vágyakozó asszonyi szíve, aki után hosszú évekig annyit sírt reményben és reménytelenségben, örömben és kétségben. hitben s már-már végső lemondásokban, ime most, az utolsó órákban, a várakozás édes-keserű utolsó perceiben még makacsokodik, még egy végső, hasonlíthatatlan, mártiri kinnal akarta emlékeztetessé tenni anyjának, hogy milyen nehezen elérhető és soha el nem felejthető, fájdalmas megpróbáltatás az a boldogság, amit az ő parányi élete jelent...

A tudós asszony tegnap óta, szinte kétóránként benézett Esztikéhez, odaállt az ágy mellé és kiismerhetetlen, ezerráncú, jóságos, öreg arcát odatolta Esztike verejtékes homlokához:

— No-no, mein Leben's wat sajn géhn!... — mormolta mindig ugyanazon a hangon, a maga furcsa, éneklő és mégis vigasztaló modorában.

Esztiike felnyitotta rá könnyekben ázó, nagy, fekete szemét:

— Grünspann néni... már nem bírom...

Grünspann néni azonban legyintett:

— Sokat kibírunk mi, asszonyok, Tajbele; sokat ki kell bírunk, Malkele! Nem megy az olyan ripsz-rapsz, mint a postán! Majd mingyárt megint itt leszek... Vette a nagy táskáját, a viharvert paraplétját és már cihelődik is kifelé.

Kauffmann Richárd

Az előszobában útját állta a család. Feketekarikás, titokban vörösresírt, önvádtól elkínzott arccal a férj, sápadtan s félig ájultan az apja és az anyja:

— Grünspann néni... az Istenért... mi lesz?!

— Mi lesz, mi lesz... — hadarta Grünspann néni. — Majd jó lesz.

— De... ugye... ugye... nehéz eset...

— Hát persze, hogy nehéz eset... nagyon nehéz eset...

— Jaj, Istenem! — hördült fel vigyázatlan hangos-

sággal a férj zokogása. — Mi lesz velem!? Mi lesz velem! — Erre Grünspann néni elfutotta a méreg:

— Hern zi cü, zi Jid! — mondta a foga között — ne óbégasson, mert még meghallja az a szegény asszony odabent!

— De mikor azt mondta, hogy nagyon nehéz...

— Hát ha mondtam? Mondtam, mert úgy van! De a jó Istennek maga csak nem fog tanácsot adni?! Ha nehéz eset, annál jobban segít a jó Isten. Na! Majd mingyárt megint itt leszek...

És elment.

Esztiike pedig odabent a homályos szobában minden szót meghallott. Hideg reszketés járta át tagjait: ó Istenem, nehéz eset, nagyon nehéz eset!... És hallotta a férje kétségbeesett felsikoltását: mi lesz velem?! mi lesz velem?!

Esztiike reszketett. Mi lesz velem? Mi lesz velem?! Először szenvedte bár át az anyaság szent kínjait, de mégis érezte valahogy, hogy... nem jól van... hogy nem így kell ennek lenni és hogy a fájdalom több, sokkal több, mint amennyit el lehet bírni... És mégis, addig, míg a beszélgetést meg nem hallotta, amíg kimondva nem hallotta ijedt sejtelmeit, nem félt... Most pedig!... Ó Istenem, hát így is lehet... így is lehet, hogy nincs segítség?!

És ekkor hirtelen fülébe csendült a kis, öreg zsidó-asszony türelmetlen hangja: „ha nehéz eset, annál jobban segít a jó Isten...“ Kinyitotta fátyolos szemét és végigjártatta a szobában: minden, minden a jó Istenre emlékeztette ott, minden, minden az Ő jelenvalóságát hirdette... A paplanán heverő nyitott imakönyv héber betűi, az éjjeli szekrényre állított háromkarú ezüst gyertyatartó, melynek lobogó, péntekesti lángját tegnap még ő áldotta meg nagy fájdalmak között, de nagy bensőséggel... Ó, hiszen itt van az Isten ebben a zsidó házban, ebben a kis, homályos, falusi szobában, itt van a hatalmas Isten és megkönyörül a szülő asszony kínjain...

Megkönyörül?

Lassan bealkonyodott. A szoba még homályosabb lett s még kisebbnek látszott. Grünspann néni már elfoglalta helyét az ágy mellett, mozdulatlan arccal és nem szólt. Esztike pedig tovább birkózott a fájdalommal és érezte, hogy a fájdalom egyre erősebb, egyre erősebb, ő pedig egyre gyöngébb... egyre gyöngébb...

És mire egészen bealkonyodott, szívét elhagyta a remény. A szomszéd szobából hallotta apja és férje hangját, máárvot imádkoztak és sírtak. Anyja ott állt a homályos sarokban és sírt. Esztike is sírt. Már siratta, szelid megadással önmagát, az elveszendőt, mert nincs segítség... nincs...

Az anyja sikoltására nyitotta ki szemét:

— Grünspanné! Mi lesz! Mi lesz!

De az öreg asszony nem mozdult, csak a hangja emelkedett fel a csendből, mikor mozdulatlanul, mint egy bálvány mondani kezdte a szombat-búcsúztatót: „Gott fün Ávrohom, fün Jichak, ün fün Jájnkaiv...“ Mintha mi sem történe...

És az imába belecsendült Esztike rekedt, véres, könnyes kiáltása is:

— Istenem, te azt akartad, hogy egy zsidóval több legyen a földön! Nem kevesebb! Több!

S mire Grünspanné befejezte a szombat-búcsúztatót, mire a hangos jajongásban, sírásban és kétségbeesésben hangosan elhangzottak az ő nyugodt, rendületlen szavai: „Messiach ben Dovid zall kümen in dizen Johr!“... már fel is csattant a parancsszava:

— Öncinden!

A kis sváb cselédlány hanyatthomlok rohant be és meggyújtotta a „sírmlis“ függőlámpát. És egyszerre Esztiike szívében nagy nyugalom kezdett éledezni. Homályos szemmel, de szelíd békében nézte a hirtelen egy manó fürge-ségével sürgő-forgó Grünspannét, a családja pattanásig feszült, sápadt arcát, a lámpát, a karosgyertyatartót, mindent... mindent... s egyszerre csak egy durcás, kényes, éles nyávogást hallott... egy édes csilingelést... egy... egy gyerekhangot és az anyja boldog sikolyát:

— Lány! Erzsike lesz a neve!

Lány... Hát ezért volt minden!... Egy kis zsidóval több van a földön...

Áldassék érte az Úr neve!

ERZSIKE.

A szanatórium főorvosa, előkelően, mint valami ismeretlen ország királya, fehér köpenyben, mint valami ismeretlen hadsereg uniformisában, belépett a fehér, hűvös, kínosan tiszta, kegyetlenül rendes szanatóriumi szobába és odalépett az ágyhoz:

— Még mindig semmi, nagyságos asszony?! Ejnye, ejnye, hát ilyen ügyetlenek vagyunk?! Nem mondom, nehéz eset, de ez a lustaság...

Könnyedén, mosolyogva beszélt. Ez volt a metódusa. Nem tagadni a páciens előtt a helyzetet, de könnyed, vidám szavakkal erőt és kitartást szuggerálni beléje. Néhány nagyképű utasítást adott a madámnak, aztán az ajtóból még visszaszólt Erzsikéhez:

— Az édesanyja minden félórában telefonál... A férje szegény egész éjjel itt ödög a folyosón. Olyan sápadt, mintha ő már világra hozott volna egy gyereket... Persze drukkol, hogy fiú legyen! Siessünk, nagyságos asszony, ne hagyjuk sokáig drukkolni szegényt... Egy kis erélyt, egy kis ügyességet kérek és minden rendben lesz. „Gyerekjáték“ az egész...

És kiment és igen elégedett volt önmagával. Sikerült felvillanyoznia a páciens. Hja, nemcsak technikával, pszichológiával is dolgozni kell tudni a modern orvosnak. A folyosón odalépett a férjhez s néhány vállveregető, könnyed szóval őt is szuggerálta: „fel a fejet, tanár úr, egy kis erély és minden rendben lesz. Végső esetben jön a műtét... és kész. Csak hátor-ság! „Gyerekjáték“ az egész“

— Úgy beszélt a szegény, kétségbeesett férfihez fölényesen, atyáskodva, hideg jóindulattal, mintha az is szülő-asszony lenne. S aztán ott-hagyta. Mint a pácienseit.

Erzsike pedig erőtlenn moz-dulattal magához intette a madámot:

— Az édesanyám... gyakran telefonál?...

A madám bólintott. Szólni nem mert. Nem akarta a páciens kérdésekkel izgatni, de nem tudta megérteni, miért tiltja el a fiatalasszony édesanyját a betegágytól. S ha eltiltotta, miért sóhajt annyit utána? Érthetetlen..

Erzsike újra megszólalt:

— Madám... én úgy félek... a professzor azt mondta, hogy nehéz eset...

— Igen... nem könnyű... de azért...

— Mint anyámnál — sóhajtotta a fiatalasszony — mesélte... hogy én is... ilyen nehezen... Ó... ha itt volna az anyám!...

A madám nem bírta tovább a tudósasszonyi kíváncsisá-gával. Óvatosan bár, de kibökte:

— Ha annyira tetszik kívánni... hát miért nem...?!

Erzsike erőtlenn, sápadt kezeivel nemet intett:

— Nem... még nem... majd ha meg lesz... és... és lányom lesz... lányom...

Aztán hirtelen, szinte erőszakosan utána tette:

— Ügye lányom lesz? Ügye lányom?!

— Nem lehet tudni. Talán De miért éppen lányt tet-szik... Mindenki inkább fiút kíván, a fiú jobb... keve-sebb bajt, kevesebb bánatot tud okozni...

Erzsike lehunyta a szemét. Rettenetes testi kínjai szinte izenként marcangolták fájó testét, de mi volt ez a kín a másikhöz, ahhoz a szorongáshoz képest!... ha fiú lesz!?!...

Mert ez a kínzó félelem az anyaság első percétől kezdve benne élt. Ez tette a várakozás boldog napjait sivárrá és kietlenné, nyugtalanná és idegessé. Ettől vonult zárkózott magányba egész idő alatt anyai reményeivel, ettől lett ingerült, ha férje gyöngéd örömmel szóba hozta a kis jövevényt s emiatt tiltotta el anyját a szülőágytól... Ha fiú lesz...!

A fájdalmak szinte hullámszerűen emelkedtek. Szíve örült iramban dolgozott s minden erecskéje úgy megfeszült, mint a felhangolt hegedűhúr. És a szenvedő asszony ködös agyában távoli, fakulásnak indult képek peregtek mozi-szerű egymásutánban. Igen, az anyja sírt, az apja komor és szótalan volt akkor, mikor ő bevallott mindent, hogy szereti a fiatal tanárt és a felesége akar lenni, annak da-cára, hogy nincsenek egy valláson... Az anyja sírt, az

Kauffmann Ric'árd: Munkásházak a Holttengernél — Arbeiterhäuser am Toten Meer

apja mogorva és szótalan volt, mikor Erzsike, az egyetlen leány, az egyetlen gyerekek szilárd makacsságával kijelentette, hogy ő akarja ezt az egyenlőtlen házasságot.

Kínos, nehéz csend volt a szobában.

Aztán az anyja megpróbált felcsattanni:

— És ha apád megtiltja neked?!

De az apja szelíden és bölcsen közbeszólt:

— Én nem tiltom meg, Esztike. A mi lányunk azt mondta, hogy *akarja*. A mi lányunk leszámolt azzal, amit tett.

S aztán egészen halkán utána tette:

— Legfeljebb nem lesz vőnk.

— És nem lesz unokánk.

Igen, ezek a szavak akkor valahogy elsikkadtak Erzsike számára. A nagy, boldog felszabadultságban, hogy ilyen „könnyen“ ment a dolog, hogy ilyen gyorsan „beleegyeztek“ a szülők s a maga fiatal szívének szerelmes elvakultságában olyan egyszerűnek látta a jövőt. A szülők majd megismerik, megszokják és megszeretik azt a szép, fekete, szerelmes fiút. Majd rájönnek, hogy nem is olyan nagy dolog az egész és a nyugodt, boldog, családi harmónia vissza fog térni.

De aztán, ahogy multak a hetek, a hónapok, ahogy eltelt egy-két év, lassan-lassan kiderült, hogy mégsem olyan „egyszerű“ a dolog. Szülei és férje kínos udvariassággal és látszólag igen szívélyesen érintkeztek egymással, de mindig, mintha láthatatlan fal feszült volna közöttük, mindig mintha egészen mást gondoltak és egészen mást beszéltek volna. S olyan bizalmasan, családiassan, bensőségesen, mint régen, csak akkor folyt közöttük a diskurzus, mikor Erzsike egyedül ment meglátogatni szülőit, a férje nélkül.

Az ifjú asszony hamar észrevette, hogy a kölcsönös igyekezet dacára, apjának szavai beteljesedtek: nem volt vőjük, a lányuk férje. S mert őszintén szerette a férjét, fájt neki és szenvedett miatta, hogy szülei nem szeretik őt, hogy örök idegenek maradtak. S mert senkire se panaszkodhatott a hidegség miatt, mert senkinek szemrehányást nem tehetett s mert magába kellett zárnia, annál jobban fájt...

És ehhez a titkolt, de állandóan sajgó fájdalomhoz idővel egy még fájóbb, riadt elképzelés csatlakozott: ha gyermeke lenne! Ha gyermeke lenne és arra a gyermekre ugyanolyan kínos udvariassággal, sikertelen igyekezettel és hűvös jóindulattal néznének a szülei, mint a férjére? Ha az ő gyermekét is idegennek éreznék! Nem húsnak a húsból, léleknek a lelkükből, vérüknek, önmaguknak az egyetlen gyermekük gyermekét, hanem idegennek, mint az apját, idegennek, akit a világ, az élet, az iskola, a *másik* rokonság napról-napra jobban eltávolít tőlük! Ha unokájuk sem lenne, ahogy vőjük nincs!

Ettől kezdve irtózva és félelemmel gondolt Erzsike arra, hogy anya legyen. Az újabb, tartósabb és nagyobb fájdalomtól szerette volna magát és szüleit megkímélni. S mikor már megbizonyosodott róla, hogy a minden asszony számára boldogságot jelentő áldás beköszönt, nem ujjongva, nem reménykedve, nehezen, szomorúan és tele tépelődéssel fogadta azt...

És minden vágya csak egy, szinte rögeszmévé állandósult kívánságba tömörült: legalább ne fiú legyen! Lány legyen! Legalább lányt adhasson a szülőinek, lányunokát az egyetlen lányuk és a vőjük helyett, egy kis ragaszkodó, édes, zsidó leányt...

Ez a gondolat végigkísérte az anyaság kilenc hónap-

ján, el egészen a fehér szanatóriumi szobáig. És kínjaiban fetrengve is ez adott erőt neki ahhoz, hogy esküvel tartsa távol anyját a betegágyától. Nem, ne lásson, ne halljon, ne tudjon semmit, csak azt az egy szót, amit boldogan akart feléje sikoltani: lány! anyám, lányt hoztam a világra! A mienk! A tied!...

Ó, vajjon így lesz-e?! A meddő és eredménytelen fájdalom egyre tartott. S mint egykor anyja, ő is érezte, hogy a fájdalom erősebb, mint ő és legyőzi őt...

Tanácsstalanul jártatta körül szemét a hideg csillogású, fehér falakon és ezredszer is elsikoltotta a nagy kérdést, amit előtte már annyi asszony és utána még mennyi elsikolt a gyötrelmek fekhelyén:

— Istenem! Mi lesz velem?!

Kint a folyosón egyenlőtlen, türelmetlen léptekkel járt le-föl a férje. Behallotta a léptei ideges kopogását. Igen, „drukkol, hogy fiú legyen“ — ahogy a főorvos mondotta. Igaza volt. A kilenc hónap alatt nem egyszer észrevette rajta ezt a „drukkot“. A csendes vetélkedés az eljövendő gyermekért már akkor megindult közöttük, mikor az a gyermek még nem volt egyéb, néhány gyenge, erőtlenségnél. És féltékenyen lesték egymás gondolatait és ki nem mondva is ott lebegett ajkukon az állandó, szemrehányó kérdés: „úgye szeretnéd, ha lány lenne?“ „Úgye szeretnéd, ha fiú lenne?“

De amint fogyott a nap és nőttek a fiatal asszony kínjai, egyre jobban halványodott képzeletében minden s csak a fájdalom fanyar, őrjítő és elkeserítő bizonyossága töltötte el a hiábavaló dolgok zord ingerlékenységével. Számkivetettnek, elátkozottnak érezte magát, valakinek, aki szörnyű kínok közepette újabb megpróbáltatásokat, fájdalmakat, csalódásokat és szenvedéseket készít magának egész életére. Érzékei egyre jobban eltompultak, az állandósult fájdalom, mint valami tehetetlen prédán, tombolt rajta és ebben a vakító, siketítő, őrjítő kínban magáramaradtan a keserű kívánság ágaskodott benne: *csak már vége lenne mindennek! Ennek az egésznek!*

És a tompult féleszméletlenségben egyszerre a professzor magamegelégedett hangját hallotta:

— Á brávo, brávo!...

Utána gyors jövés-menés, vízcsozásgás, műszerek csatánása az üveglapon, a madám arca, a férje riadt két szeme és — egy vékony, nyafka gyerekhang...

Ebben a pillanatban mintha villamosáram járta volna át, minden tagja megtelt erővel és petyhüdt ereiben szárguldani kezdett a vér:

— A gyerek! Lány?! — sikoltotta rekedten.

— Fiú! Fiú! Fiú! — kiáltotta egyszerre, három különböző hangon, de (ha más okból is) egyformán megkönnyebbülten a madám, az orvos és a — férje.

Erzsike mintha hallotta volna férje hangjában azt a különös, azt a bizonyos boldog ujjongást, mikor utána tette:

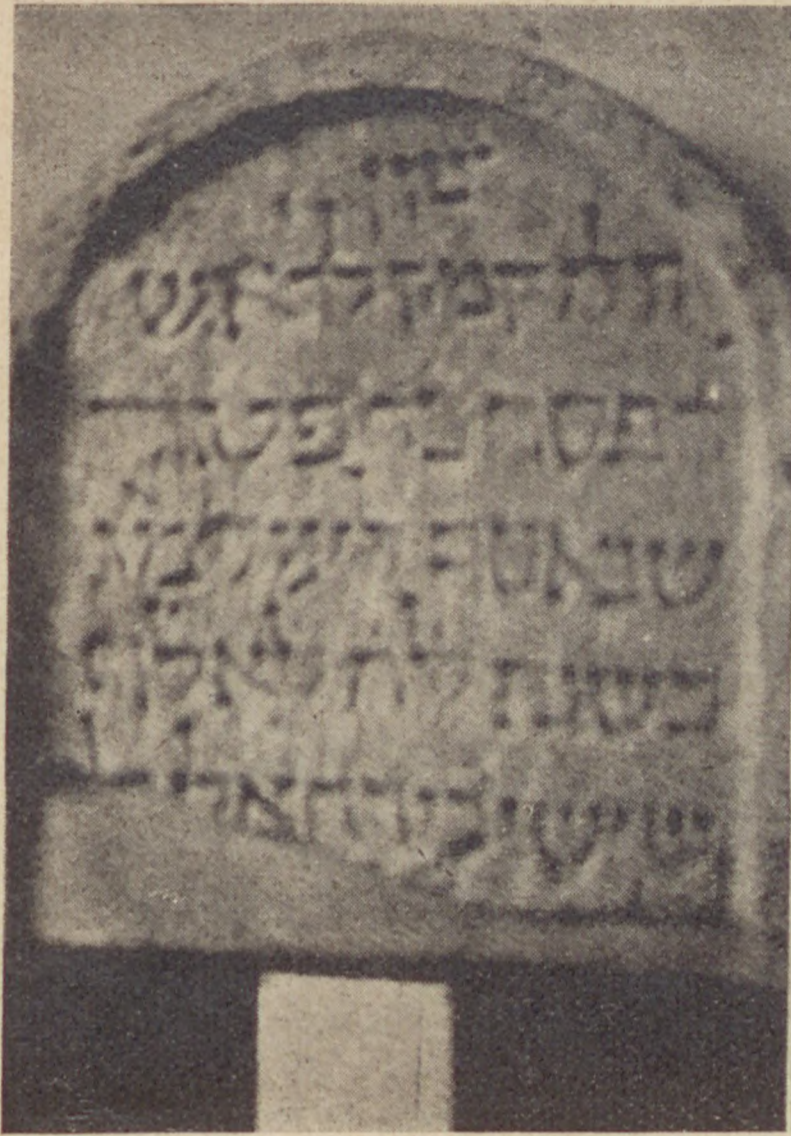
— Hogy fog örülni az én édesanyám...

Érezte még az orvos atyáskodó, elégedett simogatását a homlokán, a vizesborogatást, amivel a madám végigtörülte verejtékes arcát és a férje csókjait erőtlenséggel, sápadt kezein...

Aztán semmit sem érzett. Csak nagy keserűséget. És egy új fájdalom nyomasztó, zsidbasztó letörtségét.

— Fiú! Hát ezért volt minden?!... Egy kis zsidóval kevesebb van a földön...

Szegény anyám...

A legrégebb magyar zsidó sirkő
Budán, 1278 Peszach ben Péter
(Eredetije a M. Nemz. Muzeumban)

Az új Zsidó Muzeum középső terme
Mittelsaal des Budapester Jüd.
Museums

Zsidók legrégebb emléke Magyar-
országon (Emlékkő Dunapentelén
III. század)

Rechts: Votivstein römischer Synagogenvorsteher III. Jh. — Links: Ältester Ofner Grabstein 1278 Pessach ben Peter

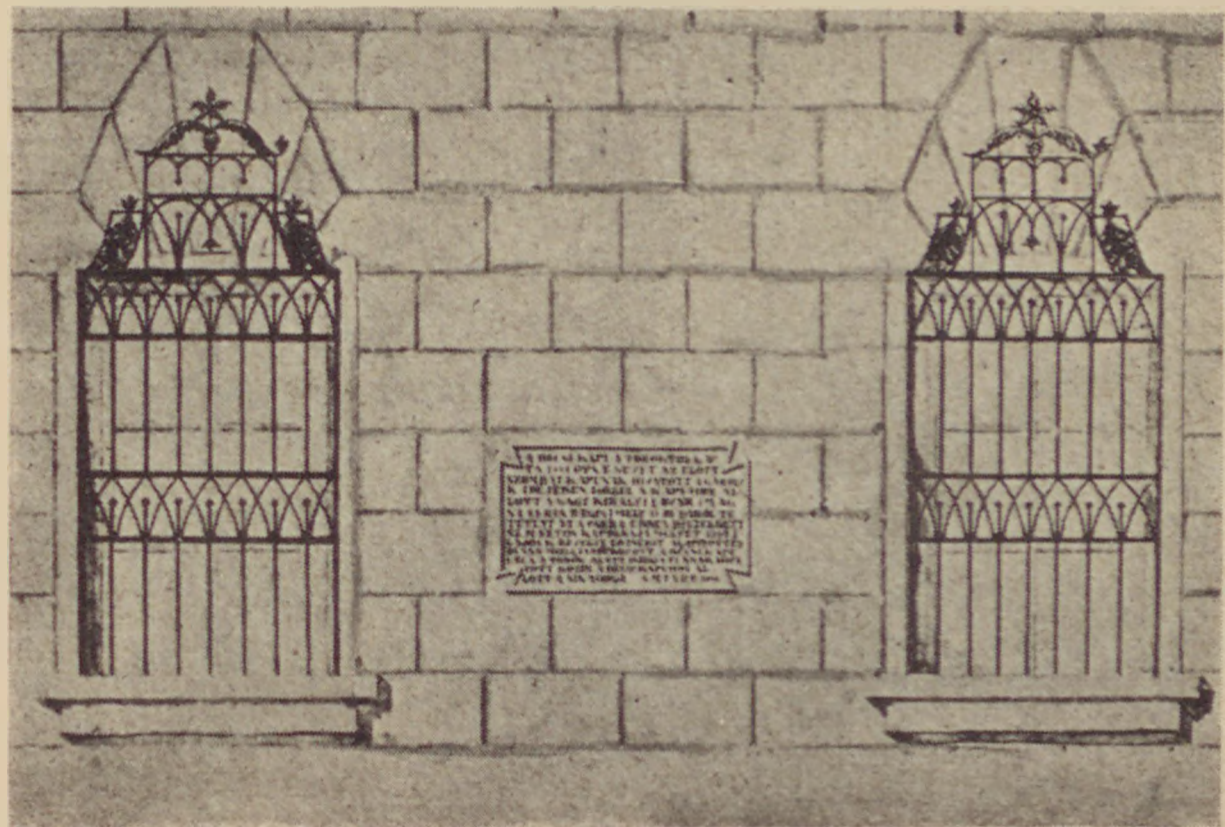
DR. FÜRST ALADÁR: A RÉGI BUDAPEST EMLÉKEI A ZSIDÓ MUZEUMBAN

Budapest mint egyesített nagyváros alig 50 éves, egységes budapesti hitközség mai napig sincs. Ezen város zsidósága nem is tekinthet vissza ezért közös, egyfolyamatú multra, ellenben a területén alakult hitközségek — érdekes módon — egymásután, egymást felváltva lépnek a történelem színpadjára. Rájuk illik talmudi bölcséink egyik mondása: „Még nem szállt le az egyiknek a Napja, mikor már felvirradt a másiké.” Buda ősi községe, mely az Árpádok idejétől kezdve Mátyás korán át és a török hódoltságon végig egyik jelentős közvetítője volt Kelet és Nyugat kultúrájának, a XVIII. század közepe körül átadja szerepét Óbudának, a tudományossága és befolyása által híres kehlának és abból sarjad a mult század folyamán a gazdasági és politikai élet lüktető centruma, Pest, ma a kontinens egyik legnépesebb zsidó gyülekezete.

I. BUDA

Hová lett ennek a sokszázados, eleven élettel telt multnak sok beszédes emléke, maradéka? Elfelejtődtek, elkalódtak, elenyésztek. Budapesten ma kevesen, keveset tudnak Budapest régi zsidó dicsőségéről. Mikor néhány évvel ezelőtt a hamburgi *Isr. Familienblatt* felszólítására írtam ott Budapest zsidó negyedeiről, szinte felfedező útra kellett mennem, hogy az egykori zsidó város nyomait feltárjam. Azóta tovább gyűjtöttem az anyagot, az érdekesebb leleteket lefényképeztem, másokat az OMIKE rajzképzőjének növendékeivel lerajzoltattam, a róluk készült diapozitív-lemezeket többfelé bemutattam, most pedig elhelyeztem régi-új Zsidó Múzeumunkban, abban az országos intézményünkben, mely hivatva van arra, hogy kulturális és történelmi emlékeink gyűjtésének ezentúl központi szervéül szolgáljon, azokat egyúttal a közszemlélet, az egyéni tanulás és a tudományos kutatás számára hozzáférhetővé tegye. Tőle várjuk az általános érdeklődés felébresztését is a nagyközönség körében.

Mert amit mi zsidók eddig alig tettünk meg, azt a nemzet kegyelelte megcselekedte és megörökítette a főváros legrégebb zsidó telepítéseinek az emlékét. A mult század közepe táján, mikor országszerte ébredezni kezdett a történelmi szellem, a *Magyar Tudományos Akadémia* emléktáblákat helyeztetett el Buda várának több nevezetes helyén és azokon nem egyszer szerepel a zsidó név is. József főherceg palotáján két emlékkő is hirdeti, hogy a legrégebb Zsidóucca szerény, szűk házikói a mai előkelő Szentgyörgy tér táján állottak, és hogy a Krisztinaváros felé néző ú. n. Fehérvári kapunak századokig Zsidókapu volt a neve. Odébb haladva a Várhegy északi kiszögellése felé, ott, ahol ma az Országos Levéltár kéményszerű tornya emelkedik, az ásatásai révén éppen ezidén nevezetességre emelkedett ódon Hatvany-ház falán meglepetéssel olvassuk, hogy ezt

Emléktábla a Hatvany-házon a zsidók Verbőczy uccai
gettójáról — Gedenktafel an das zweite Ofner Ghetto

a Bécsi kaput egykor *Szombati kapunak* hívták,*) Dr. Kohn Sámuel történeti munkájában a „szombati zsinórról“ származtatja e nevet és hogy „a szomszédos ucca a török alatt Zsidóuccának híratott; közel a Várkapuhoz állott a zsinagóga“. Íme, már a második Zsidóucca a Várban...

És valóban, az a tudósunk, aki a zsidó mult néma köveit először megszólaltatta, *Büchler Sándor dr.*, a keszthei tudós főabbija, két egymást követő zsidó településről ad számot az IMIT kiadásában a milleniumra megjelent alapvető munkájában: *A zsidók története Budapesten.* A régibb, valószínűleg a tatárjárás után alakuló zsidónegyed az akkor — régi metszetek tanúsága szerint — még árkokkal, szakadékokkal tagolt Várhegy közepe körül épült, a Várhegy krisztinavárosi lábánál, a mai Színkör helyén volt a temetőjük. 1894-ben, a Pauler-ucca rendezése közben napfényre került néhány sírköve, melyek — közlőjük: *prof. Kaufmann D.* és *Weisz Miksa dr.* szavaival — korra Európa legrégebb zsidó síremlékeivel vetekednek. Egyrészüik akkor a Nemzeti Múzeumba került, mások József főherceg kertjének fala mellett vannak felállítva. A legrégebbnek, melyet 1278-ban állítottak *Peszach ben Péter* hantja fölé, pontos másolatát elkészítettük Múzeumunk História-terme számára.

Sajnos, eleink alig két-három nemzedéken át élvezhették Árpádházi királyaink kegyét, a nyugalmat. Nagy Lajos hitbuzgalma és — mint *Salamon Ferenc* monumentális monográfiájában megjegyzi — az a vágya, hogy az angol és francia királyokat utánozza, kiűzeti vele 1360 körül valamennyi zsidóját az országból, hogy — öt év múlva ismét visszafogadja őket. Ekkor kapják a budai zsidók új lakóhelyül a Bécsikapu környékét, míg régi zsidóuccájuk, templomuk üresen maradt. *Büchler* professzornak már most az a feltevése, hogy mikor néhány évvel később *Zsigmond* király a Zsidóucca szélén megalapítja a máig is úgynevezett *Zsigmond-kápolnát*, azt a templomot, mely ma Magyarország legszentebb ereklyéjét, a szent koronát és koronázási jelvényeket őrzi, azt a zsidótemplom helyén építette fel. Így jelezvén az Egyház győzelmét a Zsinagóga felett — amire sok a példa. — 1365-től kezdve tehát a fentemlített Bécsi vagy *Szombati* kapu közelében találjuk a zsidókat. A falak mentén kapták vagy építették meg házaikat, a mai halk, előkelő *Werhőczy* ucca volt a Zsidóuccájuk, meglehet, hogy megint az evangélikus templom jelzi egykori zsinagó-

*) A közbeneső mai Díszternek is soká *Szombathely*, *vicus Sabbati*, *Samstager Markt* volt a neve; talán mert szombati hetivásár volt rajta. Rajta „a törökkor előtt és alatt nem állott még őrtanya“.

Szombati vagy Bécsi kapu (lebontása előtt)
Wiener- oder Samstager-Tor in Ofen

A mai Fortuna ucca (részben régi zsidó házak)
Alte jüdische Häuser in Ofner Festung

gójuk helyét. Bizonyos, hogy ezen környék sok földalatti barlangjainak egyikében volt a rituális fürdőjük. Ma szinte zsidómentesnek mondható ez a környék. Több mint 300 éven keresztül ebben a gettószerű városrészben központosul sok zsidó dicsőség, még több bánat. A házak ma nagyrészt mágnási kúriák vagy kispolgári házak. De aki figyelemmel szemléli szűk, szögletes, térkímélő, lakást lakás hátán, tetején építő udvaraikat, a jellegzetes zsidó építkezésnek sok nyomát fedezheti fel bennük.

Hollós Mátyás idejében fénykorát élte a Zsidóucca is: volt saját zsidóbírója a Mendel-családból, aki úgyszólván udvari méltóságnak számított és külön palotában székel, a zsidó praefecturán. Mendel Jakab országos zsidóbíró kettős pecsétje ránk is maradt 1496-ból; az egyikén Mendel címere (szárnyas oroszlán), a másikon az arcképe. Ennek az alapján készítette el *Gedő Lipót* festőművész azt az idealizált képet, mely szintén a Zsidó Múzeum falát díszíti. Régi írások kedvteléssel írják le azt a pompás processziót, mellyel a budai zsidók tóratekercekkal a karjukon a bevonuló győztes királyt fogadták.*) Viszont a legenda kéteszínű homálya fedi azt a budai zsidót, aki — igaz, hogy hittagadás árán — legmagasabb polcra emelkedett a hazai zsidóság történetében. Szerencsés *Imrére* gondolok, vagy amint *Jókai* után népszerűvé vált: *Fortunatus Imrére*, akinek zsidó kezeírását — *Mandl Bernát* igazgató buzgólkodása folytán — talán sikerül megszerezniünk a brüsszeli állami levéltár egyik okmányán.

A török hódoltság kora (1541—1686) Budán klasszikus illusztrációja a régi igazságnak: bármerre dől el a politikai kocka, a zsidók fizetik meg az árát. *Szolimán* szerint: „a zsidók számára otthonuk elhagyása csak szabadulást jelent“, azért hajókon elviteti őket Törökországba, ahol *Widdinben*, *Szalonikiben* csakhamar magyar hitközségekkel találkozunk, az ú. n. „budai“ nagyobb jelentőségre is tesz szert. Mikor a császáriak 1598-ban meg 1684-ben kudarcot vallanak Buda ostrománál, ők éppen a hős zsidó védőkön akarják kitölteni bosszújukat, noha *Rudolf* császár az örökké igaz szavakkal felelt meg nekik: „Hagyjátok békében a zsidókat! Akik most hívek jelen urukhoz, mellettünk is híven ki fognak tartani, ha értünk kell majd küzdenünk.“ Mikor végre üt a győzelem órája, 1686 szeptember 2-ika, az egyesült keresztény seregek szintén először

* Állítólag létezik Pesten ennek a jelenetnek egy régi ábrázolása: megszerzése érdeke, öröme volna a Múzeumnak.

*Zsidó ház feljárata a mai Verbőczy uccában
Inneres eines jüdischen Hauses in Ofner Festung*

a Mahalla i Jehudiin-ba, a Zsidóvárosba*) törnek be, — így nevezték immár a XVII. században a mai Vizivárost a Duna partján, ahová a zsidók úglátszik a várbeli lakóhelyeikről lehúzódtak és ahol még 1714-ben is Zsidóuccának hitták a Plébános uccát és a Szombati kapun át hatolnak be a Várba. Számtalan régi rajz és rézkarc őrzi ennek a világraszóló eseménynek az emlékét, mindegyiken rajta a „Judenstatt“ neve, valamint a zsinagógának a képe, amint hatalmas sisakos tornyával kiemelkedik a többi keresztény egyház közül: mindenképpen annak a jele, hogy Európaszerte nagy volt a híre.

Hogy miképpen érintette a zsidóságot ez a győzelem annak szomorúan megható, egyúttal felemelő irodalmi emlékét bírjuk az ú. n. „Megillath Ofen“-ban, Schulhof Izsák emlékiratában. Kaufmann Dávid adta ki az őrzöngő diadalmámor és fékeveszett fanatizmus együttesének eme „pillanatsfelvételét“, melynek legmegkapóbb részlete, mikor az üldözött tudós szerzőt a pincében hű keresztény cselédje védi meg saját testével. Másfelől a wormszi Memorkönyv 72 budai vértanunak nevét őrízte meg számunkra, kik a legnagyobb veszélyek közepette övéik holttetemeire gondoltak és azokat az uccai harcok zajából kimentették a csendes templomi „genizába“, ahol az avitt imakönyvekkel és tóratekercekekkel együtt elégették őket. Egész Európa visszhangzik a budai menekültek jajszavától, házaik nemesemberek, tisztek, polgárok, olaszok kezére kerülnek. A győző azonban nem kímélte a halott zsidók nyughelyét sem, mely akkoriban a Szombati kapun, a Városmajor környékén terült el. (Rupp Jakab megállapítása.) A sírköveket széthordozták, várfalat javítottak velük és palotákat raktak belőlük heverő helyüknek. Újabb időkben valóban a legelrejtettebb zugolyokból, házpádimentumból, istállók-ból kerülnek elő a török korszak utolsó évtizedeinek halottas kövei. Múzeumunkban van több ilyen töredék, a Ha-

*) Érdemes munka és elsősorban a budai hitközség dicsősége volna, ha elkészíttetné és kiállíttatná a budai Várhegynek valamilyen tudományos módon, pontosan kisebbített modelljét, rajta feltüntetve a zsidóság több ősi lakóhelyét.

lászbástyán berendezett fővárosi Régészeti Múzeumban pedig egész hangulatos fülkét foglalnak el ezek a macébák.

Buda ismét zsidómentes volt. De ismét nem sokáig. A XVIII. századdal megkezdődik a „privilegizáltak“, a „megtűrtek“ korszaka. Eleinte egyes kiváló családok nyerne nek bebocsáttatást a városba, majd mások is, habár a budai tanács azt a külön jogot élvezzi, hogy „zsidók és cigányok“ letelepedése ügyében függetlenül intézkedhetik. A céhek, a német-olasz polgárság persze minden eszközt felhasznált arra, hogy az élelmes versenytársat kiszorítsa. Pedig — hogy Buda egyik multszázadbeli krónikását* idézzük —: a zsidók gazdagsága csak látszólagos valami; olyan, mint a basának a kincsei, melyek csak arra valók, hogy életét a vörös zsinórtól megváltsák. Mégis, mikor Mária Terézia a trónra lépett, el volt döntve a sorsuk. A városiak felterjesztésére 1746 júliusában szigorú rendeletet adott ki a vakbuzgó királynő, mely „örök időkre“ kitiltja a zsidókat Budából. A „harmadik birodalomnak“ is vége volt...

*Jacobus Mendel, a
Mátyás korabeli
zsidó prefektus
pecsétje (1496)*

*Siegelabdruck
des Juden-
praefekts von
Ungarn im 15. Jh.*

* Franz Schams: Vollständige Beschreibung der kgl. Freyen Haupt Stadt Ofen in Ungarn. Ofen, 1822.

*Törökök korabeli zsidó sírkövek fülkéje
a Halászbástyai Fővárosi Muzeumban
Nische jüd. Grabsteine in Budapest Lapidarium*

Mellékuca az üzletnegyedben
Seitengasse im Geschäftsviertel

Gyermekek a tengerben
Kinder im Meer

Egy ucca Tel-Avivban
Eine Strasse in Tel-Aviv

J. GAL-ESER (JERUZSÁLEM): EGY ŐSZI NAP TEL-AVIVBAN

Mindenki ismeri Tel-Avivot, „a fehér várost a kék tenger partján“. A Makabia, a Levante Fair, az Adlojada Tel-Avivját az örök ünnepi hangulatok városának nevezték el. De sokan lesznek, akiket az első zsidó város hét-köznapija is érdekelt. Nézzük meg hát egyszer az életét egy őszi napon, mikor a Galutban már hullanak a sárga levelek, de Erec Jiszraelban még forrón süt a nap.

Tel-Avivban meglehetősen korán indul az élet. Már 5 órakor reggel sietnek a munkáscsoportok a héberfelírással az autobuszhoz, amely ma a legfontosabb közlekedési eszköz és ami a fő, gyors iramban szállítja utasait Rischon l'Cion-ba, Rechovót-ba, Ramat Gan-ba és Kfar Saba-ba, ahol mind az ültetvényeken foglalatostkosznak. Viszont a „Tnuva“ תנובה („Termés“) autói befelé robognak a kolóniáról és szállítják termékeiket a városi eladóhelyekre. A „Tnuva“ látja el majdnem az egész 45.000 lakosú várost tejjel és tejtermékekkel, friss tojással, gyümölcsevel, főzelékekkel. A piac gazdagon meg van rakva. Szébbnél szébb szőlők, banánok és mindenfajta vetemények kaphatók. A választék oly nagy, hogy szinte öröm a vásárlás.

A közlekedési rendőrnök korán reggel szolgálathoz kell állnia. A legtöbb üzlet még zárva van ugyan, de már nagy a forgalom az utasokkal teletömött autobuszokban. Ha az ember megnézi a zsidó rendőr számát, elcsodálkozik: תררה 1066! Ennyi zsidó rendőr volna Tel-Avivban? Dehogy! A tel-avivi rendőrség már nem tartozik a városi hatóság alá, hanem az országos rendőrséghez és ennek a számát viseli is. De természetesen héber betűkkel!

Nyolc órakor holdogán éneklő gyerekekkel teli autók mennek a tengerpartra. Iskolai szünet van és a különböző intézetek tanulói a tengerparton töltik el a délelőttöt.

A strand reggel mindenekelőtt az ifjúságé. Már korán megkezdik a ritmikus tornaiskolák működésüket. Külön-

álló helyeken, a nézőkkel nem törődve, emelik embergulaiikat. Majd a kicsik és legkisebbek csoportjai jönnek, kik már alig várják, hogy ruháikat ledobva, a hullámokban ugrálhassanak. De ha már túlságba vitték és nem akarnak a vízből kijönni, egy eszközzel ki lehet őket csalogatni és ez: a mese. Napfürdőznek és figyelnek kísérőjük héber elbeszélésére.

A „Herzlia“ gimnázium, Ben Semen és Kfar Jeladimból való fiúk nagy lármával játszanak a strandon. A 16—17 évesek pedig sportolnak. Főleg nagyon kedvelt közöttük a rúdugrás és a szép teljesítmények nagy elismerést keltenek a nézők között.

Mindenfelé ott állanak a tel-avivi hangos filmszínházak héber hirdetőablái, tarka plakátokkal. Négy hangos mozi van a városban. A legjobb filmeket, alig néhány héttel az európai premier után már Tel-Avivban is lehet látni és hallani. Persze héber felírásokkal.

12 és 1 óra között megnő a forgalom Tel-Aviv főutonalain: az Allenby-uton, Nachlat Binjamin- és Herzl-utcán, mely utóbbin éppen a legnagyobb forgalom idején ereszkednek le az utat kettévágó vasuti sorompók, a déli vonat rohog át Tel-Avivon keresztül Jeruzsálemből Jaffába.

Mikor kereskedő és munkás rövid ebédszünet után visszatér munkájához, az élet erősen lanyhulni kezd. A járdán kiterített újságjai mellett jóízűen alussza délutáni álmát a barnaarcú jemenita újságárus, akit Dél-Arábiából hozott ide a Szentföld szeretete.

Tel-Aviv mellékutcai egészen kihaltak. Még a helyhatóság épületéhez vezető uton sem mozdul semmi. Délután be van zárva és különben is Dizengoff polgármester szabadságon van Európában, ahol hatásos propagandát csinál a tel-avivi múzeum részére. Álmodozva áll Bialiknak, a költőnek fehér villája, nagy kertjének zöldjében.

KÉPEK TEL-AVIVBÓL — BILDER AUS TEL-AVIV

Rúdgrás a tengerparton. — Sport am Strand.

Játék a homokban. — Spiel im Sand.

Nyugvószékek. — Liegestühle.

Torna a tengerparton. — Gymnastik am Strand.

Autóbuszon a tengerpartra. — Abfahrt zum Meer.

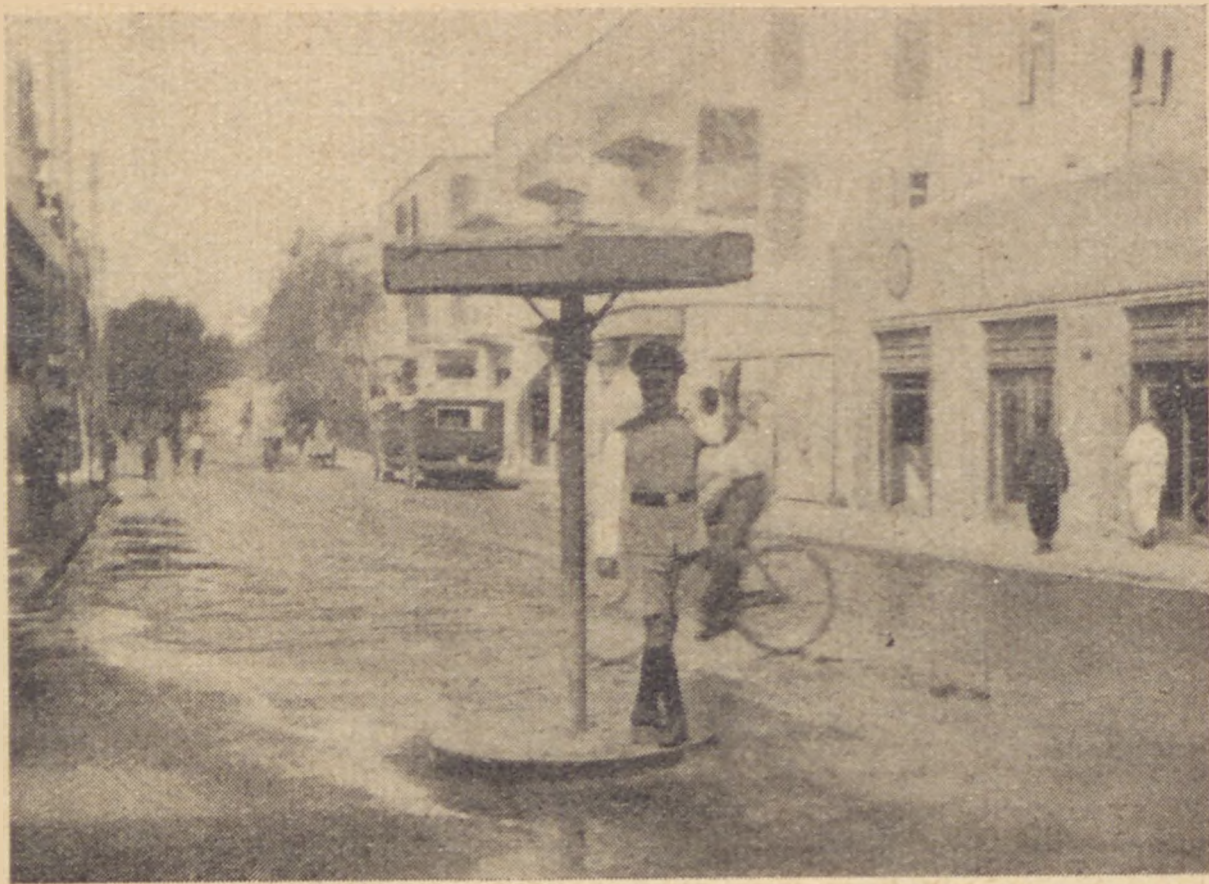
A telavivi városháza. — Stadthaus in Tel-Aviv.

A „Tenuva“ tejeskocsija. — Milchwagen der „Tenuva“.

Saphire-kávéház. — Café Saphire.

Tel-Avivi közlekedési rendőr — Verkehrsschutzmann

A mellékutcákon is szépen nőnek eukaliptusok és Tel-Aviv mindinkább kertváros képét veszi fel. Színes keleti virágok díszítik a tenger felé néző ablakokat és teraszokat. Illat árad mindenfelől. A város Jaffa felé eső részén karcsú pálmák emelkednek az ég felé...

Tágas téren áll sajátos stílusával az Opera épülete, ahol a „Habima” és „Matate” játszik és ahol most az „Ohel” mutatja be legujabb, amerikai zsidó munkások életéből vett „Shop” című darabját a legművészibb együttesben.

Új színt ad a városnak az önkéntes tűzoltóság מכבי האש és a „Vörös Mogén Dávid” מן דוד אדם Autói állandóan készenlétben állanak. De míg a tűzoltóságnak csak nagyon ritkán akad dolga, addig a mentő-autót a vörös Dávidcsillaggal gyakran igénybe veszik, sokszor itt a strandon is. Különösen hat az idegenre ez a rehabilitált zsidó jelvény, a lenézett „Mogen Dovid”, mely itt egyenrangú lett a Vörös Kereszttel és Vörös Félholddal.

Csak későn délután találkoznak a tengerpartról jövő csoportok a többi kirándulókkal az Allenby-úton, hol az ívlámpák fényében esti korzó fejlődik ki. Késő éjszakáig élénkek Tel-Aviv utcái. Mert a zsidó városnak is van éjszakai élete — akárcsak egy európai nagyvárosnak.

ARTHUR HANTKE (BERLIN): AKTIVITÁS SZAVAK HELYETT

Beszéljünk őszintén, ha fájdalmas pontot érintünk is. A Keren Hajeszod, a Palesztina-építés e fontos szerve még nem foglalja el az őt megillető helyet a cionista életben sem. Mint ahogy az egyenesen Palesztinát szolgáló akciók nagyon sokszor kerülnek nálunk is a második helyre. Hitközségi munka, országos politika túlerősen lépnek gyakran az előtérbe.

Ma is, mint mindig, a szintetikus cionizmus híve vagyok, amely a nemzeti munka minden ágát felöleli. De arra, amit ma olyan gyakran kell, sajnos, tapasztalunk, hogy a cionisták energiájuknak és munkájuknak 90 százalékát indirekt Palesztina-munkára fordítják és csak a megmaradt 10 százalékot juttatják egyenesen Palesztina-célokra, *sohase gondoltunk volna*. Meg tudom érteni azokat, akik azt mondják, hogy ezer olyan bevándorló, aki egyenkint 1000 fontot visz be az országba, többet jelent, mint az egész gyűjtési szerv. De jelszavak, amelyek a munkát és felelősséget másra hártják át, időleges népszerűségük ellenére sem lehetnek tartós munka alapja. Csak azért tendálhat ma igen sok ember Palesztina felé, mert a cionizmus

Palesztinában európai viszonyokat teremtett. Az alapok szervezett cionista munkája nélkül még nagyon sok időnek kellett volna eltelnie addig, amíg akár tőkével, akár tőke nélkül intenzív palesztinai bevándorlás kifejlődhetett volna.

Sokat beszélnek az alapokról és a privátiniciatíváról és elfelejtik, hogy magántőkéről az alapok munkája nélkül még csak beszélni se lehetne. A magántőke az alapok után igazodik. Csak a három nagy földvásárló társaságra akarok rámutatni: a Mesekre, a Zion Commonwealthra és a Haifa Bay Compagniera. Ha lehet a Keren Hajeszod adósságairól beszélni, úgy ezek az adósságok nagyrészt abból származtak, hogy a Keren Hajeszod segítőkezet nyújtott ennek a három társaságnak, melyek bár a kezdeményezésük dicséretreméltó, de úttörő pionirmunkára pusztán saját tőkével az alapok támogatása nélkül nem vállalkoztak. A Keren Hajeszod ennél a munkánál 300.000 font kötelezettséget vállalt, miként éppen most vette át a Keren Kajemeth is a Zion Commonwealth földjeit 85.000 fontért az Emekben. Ne beszéljünk hát adósságokról. A valóságban beruházások ezek, amelyek kamatostul fognak az évek folyamán megtérülni.

A Keren Hajeszod autonom szervezet, amelyre azok a cionisták, akik a Jewish Agencyvel nem akarnak együtt haladni, éppúgy áldozhatnak, mint a nemcionisták, akik még a Jewish Agencyhez sem tartoznak. A cionizmus biztosítja a Keren Hajeszod erejét. A zsidóság aktív elemeinek többségét cionisták alkotják. És azért még nálunk is sokáig tartott, amíg hozzászoktunk a nagyobbstílusú adakozáshoz. Mai teljesítményünk harmincéves nevelőmunka eredménye. Forradalom volt a zsidóság életében az a mérték, amelyet a Palesztina-munkában kiharcoltunk. Csak az orthodoxia nyújtott bizonyos országokban már eddig is hasonlót. A Keren Hajeszod a Jewish Agencyvel való kapcsolata folytán csak úgy érhet el nagyobb eredményeket, ha a nemcionisták nevelésére is olyan energiát fordít, mint ahogy a cionistákkal tette.

A krízis napjait szerencsésen megúszeni nagyon nehéz feladat. Minden évben újabb és újabb problémák elé állít bennünket. Nagypaánk egész életében nem fordult elő az, amit nekünk minden két évben át kell élnünk. Az ilyen idők az erőset erősebbé, a gyöngét gyöngébbé teszik. Ha azonban sikerül pozíciónkat a krízis alatt megtartani, akkor éppen olyan úttörő, értékes chalucmunkát véghezvünk, mint a jisuv Palesztinában. És akkor Palesztina a krízis után még szilárdabban fog állani, mint valaha.

De ehhez szükséges, hogy a szavakat áldozatkész tettek váltsák fel az egész vonalon.

Moziplakátok Tel-Avivban — Kinoplakate

A MULT ÉS JÖVŐ SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁSA

Dr. PATAI JÓZSEF VEZETÉSE ALATT. — SZÉDEREST JERUZSÁLEMBEN. — A HAJÓDÍJAK LÉNYEGES MÉRSEKLÉSE.

Az a jelentés, melyet a Mult és Jövő a pészachi szentföldi társasutazásról közzétett, nagy és lelkes visszhangot keltett mindenfelé. Nemcsak Magyarországon, hanem az utódállamokban is hasábos ismertetéseket közöl a sajtó a Patai József vezetése alatt készülő társasutazás gazdag programjáról. „Most — írja a kolozsvári „Ujkelet“ — amikor Palesztina nemcsak rajongások eszményképe, hanem reális valóság, ahol sokan gazdasági újjáépülést keresnek és találnak, kétszeres fontossággal bír, hogy akinek megadja a Gondviselés, hogy a Szentföldre zarándokolhasson, azt olyan avatott vezetés alatt tegye meg, amely megnyitja előtte a régi és az új Palesztinát egyaránt és megmutatja Palesztinának nemcsak poézisét, hanem új életének teljességét is. Ezt garantálja minden tekintetben dr. Patai József személyes vezetése, aki Palesztinában teljesen otthon van és akinek társaságában való utazás a Szentföldön nemcsak ünnepélyes külsőségeket, fényes fogadtatásokat, stb. jelent, hanem intim betekintést is nyújt minden irányban.“

A hazai és külföldi sajtó egyaránt részletesen leírja a Newyorkból jövő „Vulcania“ 32.000 tonnás óriáshajó pompás berendezését, milyen pazar kényelmet nyújt annak 3. osztálya is 2, 3, 4 személyes kabinjaival, olvasószalónjaival, zenetermeivel, szabad uszodáival stb.

A közönség körében nagy lelkesedéssel fogadták a közölt társasutazási programot, amely módot ad odafelé Róma, Nápoly, Athén, visszafelé pedig Rhodes, Szicília és a francia Riviera, Cannes, Nizza és Monte-Carló megtekintésére, sőt útközben egy háromnapos egyiptomi túrára is tetszés szerint. A programba fel van véve a Szentföld minden nevezetessége.

Tekintettel arra, hogy sokan úgy osztják be idejüket, hogy visszafelé már Nápolyból hazatérhesse nek, anélkül, hogy a francia Rivierára mennének, a hajóstársaság erre is módot ad és ezeknek számára az egész szentföldi út részvételi díja lényegesen mérséklődik, úgy hogy az egész részvételi díj Budapesttől Budapestig összesen

570 pengőt és 8 angol fontot tesz ki.

Ebben az összegben bennfoglaltatik gyorsvonat III-ik osztály Budapest—Róma—Nápoly, hajójegy III-ik osztály, kényelmes 2—3—4 személyes kabinnal Nápolytól Athénen át Haifába, rituális ellátással, az összes autó-túrák a Szentföldön, teljes ellátás kitűnő hotelekben a Karmel-hegyen, a tel-avivi tengerparton, a Genezareh-tó partján, stb., a Széderest Jeruzsálemben és az egész pészachi ellátás Palesztinában, továbbá a hajóút ugyancsak a „Vulcánia“ óriáshajón visszafelé Rhodeson, Szicilián, Palermón át Nápolyig, elsőrangú rituális ellátással és gyorsvonat Nápoly—Firenze—Róma—Budapest.

Lényeges redukción sikerült elérnünk a második

osztályon a hajón, úgy hogy fenti út II. osztályú hajójeggyel, luxusos kétszemélyes fülkével

670 pengő és 8 angol font.

A hajójegy árkülönbsége tehát oda-vissza összesen csak 100 pengő.

Aki az olasz vonalon odafelé Rómába második osztályon és hálókocsiban óhajt utazni, 56 pengőt fizet rá.

Aki Nápolytól tovább hajón Cannesig utazik és a Rivierán át (Nizza, Monte-Carlo) akar hazajönni, az a III-ik osztályon 60 pengőt fizet rá, a II-ik osztályon 75 pengőt.

Ha valaki a palesztinai tartózkodás megrövidítésével két-három napot Egyiptomban akar tölteni, még pedig a Vulcania óriáshajó útjának felhasználásával, ez semmiféle ráfizetéssel nem jár.

Aki későbbi hajóval akar visszatérni Egyiptomra, vagy a palesztinai vonalon Haifából Triesztbe, szükséges, hogy előre bejelentse ezt a szándékát, hogy a jegy ilyen értelemben legyen kiállítva.

Aki a túrában résztvenni nem akar, az is jelentkezhet a társasutazásra. Ennek részvételi díja Budapesttől—Budapestig, beleértve harmadosztályú gyorsvonatot Budapesttől Rómán át Nápolyig, III. osztályú hajójeggyel, rituális ellátással, Nápoly—Athén—Haifa és vissza Nápolyig és gyorsvonaton Budapestig összesen 440 pengő. II-ik osztályú hajójeggyel 540 pengő.

A jelentkezési határidő meg lett hosszabbítva február 1-ig. Minél előbb jelentkeznek, annál kényelmesebb kabint lehet lefoglalni.

A jelentkezéssel egyidejűleg a részvételi díjból 100 pengő fizetendő be a Mult és Jövő szerkesztőségéhez, vagy a Cosulich Line, Lloyd Triestino budapesti irodájához. A második részlet február hó végéig fizetendő be, az utolsó rész pedig március hó végéig.

Az utazáshoz szükséges útlevelel, amely Palesztinára és esetleg Egyiptomra is érvényes. A vizumot csekély költséggel a Lloyd Triestino szerzi be. Palesztinai vizumdíj 12 pengő, jugoszláv vizum oda-vissza 3 pengő, görög vizum 3 pengő, egyiptomi, azok részére, akik Egyiptomba is mennek 24 pengő.

Ha valaki jelentkezése dacára akadályozva volna az utazásban és visszalépését idejekorán bejelenti, úgy a hajóigazgatóság módot talál arra, hogy a hajójegyet az ár 10—15 százalékának levonásával visszaváltsa.

A Mult és Jövő társasutazásához csatlakozik a Zsidó Szemle szerkesztőségének csoportja is, dr. Schönfeld József vezetése alatt.

Indulás április 4-én, kedden reggel 7.45-kor D. v. közvetlen gyorsvonattal Budapestről Rómába. Visszaérkezés Budapestre április 25-én, kedden. Akik pedig visszafelé nem óhajtanak Nizzán, Monte-Carlón át jönni, hanem már Nápolyban szállnak ki, másfél nappal előbb érkeznek Budapestre.

ZSIDÓ HUMOR

MIKOR MI LESZÜNK „AZ ŐSÖK“.

A híres P. község tagjait is megszállta a vallásmélyítés gondolata, mindenki új eszmét termelt ki magából és valláosságával igyekezett túltenni a többi híveken. Amikor egyszer a hitközségi előljáróság gyűlésezett, felállott reb Chajem Gross és indítványozta, hogy ezentúl a mindennapi sachrisz ima után mondjanak öt fejezet tilemet, zsoltárt, mert ez nagy micvoh lenne és más hitközségekben is szokásos.

Az indítványt némelyek pártolták, mások elleneztek és nem tudtak megegyezni.

Ekkor megszólalt a nagytekintélyű reb Kive, a legjámborabb és legtudósabb hívő: „Határozottan ellenzem.“ A pártoló hívek nagy ámulatára pedig így magyarázta álláspontját: „Über hundert Johr itt más emberek fognak már ülni és megtörténhetik, hogy valamelyik utódunk az öt zsoltár-fejezet elhagyását fogja indítványozni, mert ez nem tartozik a kötelező és amúgy is hosszú imarendhez. És mi lesz akkor ennek a következménye? A hitközségi tagok, úgy, mint most, két pártra fognak szakadni és a mult tradícióhoz ragaszkodók tábora késhegyig menő harcot folytatnak az öt kapitel tilemért. Azt fogják mondani: „amit a mi atyáink, a mi őseink elrendeltek, azt nem engedjük megváltoztatni, ha életünkbe kerülne is.“ De nézzük csak, kik azok az ősök, akik a tilemmondást elrendelték? Nemde, mi volnánk azok az atyák, akik miatt száz esztendő mulva veszekedés, testvérharc indulna?“

És miközben ujaival egyenkint rámutatott reb Kive a körülülőkre, így fejezte be szavait: „nos, barátaim, nézzenek körül, nézzék meg azokat az atyákat, azokat az ősokeket, hogyan néznek ki azok? ...“

Megszégyenítve ültek le a hangoskodók és elhallgattak.
Blau Henrik.

A BŰNÖS EMBER MEGÉLHETÉSE.

A kobrini Rabbi Mosétól kérdezték egyszer: Miért rendelték el bölcseink, hogy a „smoné-eszré“-imában előbb meggyónjuk, hogy bűnözünk, vétkeztünk és csak utána kérjük Istent, hogy adjon megélhetést, stb. „A dolog nagyon egyszerű — felelt a kobrini, — látjuk ezen a bűnös világon, hogy legtöbbször a vétkes emberek kitünően tudnak megélni. Azért gyón az ember, mondván: Vétkeztem, bűnöztem, tehát Világ Ura én is bűnöző vagyok, tehát adj nekem is bő megélhetést...“

A Kvucáth Jabneh horát táncol

26

NE MONDJÁK, HOGY ZSIDÓ ISZAKOS...

A pétervári cári héber cenzor Guttmann kitért zsidó volt. De azután is szeretett rabbikkal vitatkozni és Tórával, talmuddal foglalkozni. Talán lelkifurdalásának lecsillapítására gyakorolta az itókát is. Egyszer ment egy pétervári utcán valamelyik rabbival „tórázva“. Ütközben betért egy kocsmába, kért egy nagy pohár snapszot, keresztet vetett és gyorsan felhajtotta. „Ne csodálkozzék, — szolt az ámuló rabbihoz — hogy keresztet vetettem, holott előbb még Tóra volt a számban. De hiszen látja, az arcom zsidó arc és nem akarom, hogy a kocsmában ülő gójok azt mondják, hogy egy zsidó iszákos...“

TOLLHEGYRŐL

„NE VÁSÁROLJUNK ZSIDÓNÁL“ —
DE ZSIDÓ HIRDETÉSEKET SZIVESEN LÁTUNK!

Ilyen címen közöl cikket a Selbstwehr. A cím megmagyaráz mindent. A bécsi nemzeti szocialistákról van szó, akik hivatalos lapjaikban a zsidóknál való vásárlás ellen agitálnak, de az agitáló cikkek fölött ott díszelnek a zsidó cégek hirdetései. És az ember nem tudja, melyik dicsőbb. Az az antiszemita lap-e, amelyik zsidók ellen agitál és zsidó pénzeket fogad el hirdetések fejében, vagy az a zsidó cég, amelyik a zsidók ellen uszító lapot hirdetésekkel támogatja és jutalmazza.

„LÁSSÁTOK BE...“

A numerus clausus miatt külföldön tanuló magyar zsidó egyetemi hallgatók kiáltvánnyal fordultak az itthoni keresztény főiskolai hallgatóságához, amely most a kultuszminiszterhez intézett memorandumában a numerus clausus eredeti formájában való visszaállítását kéri. Megindító érveket sorakoztat fel a zsidó diákság: „Mi hasznok volt eddig a numerus claususból?“ A műegyetemi hallgatók száma tíz év alatt 66 százalékra apadt, az orvosi karon 50 százalékra. Láthatjátok tehát, hogy nemcsak a zsidókat szorítják ki a főiskolákból, hanem benneteket is! A szellemi munkanélküliség minden numerus clausus ellenére óriási mértékben megnőtt. Tehát ne egymás ellen küzdjünk, hanem a közös célokért, a teljes tanszabadságért, ösztöndíjak emeléséért, tandíjak csökkentéséért, főiskolai szociális intézmények létesítéséért, az álláshalmazok ellen és az elhelyezkedési lehetőségekért.“ — Szép és nemes felhívás. De, sajnos, csak úgy lehetne fogantatja, ha a túlsó táborból indulna ki, itthon, ha azok adnák ki nemes gesztussal, akik benn vannak a pozíciókban és nem a külföldi exiliumban sínylődő zsidó fiúk könyörgése volna, akik hazasóvárognak, de nem engedik be őket.

A SZEGEDI MIEFHÖE MINTAESTJE.

A különböző zsidó intézményeknek, kik kizárólag nem zsidó programmal rendezik jótékonyestjeiket, mintául szolgálhat a szegedi Miefhoe kultúrestje, amely a templomi énekkar és Lamberg főkántor közreműködésével óriási sikerrel folyt le. Kizárólag héber és jidis karénekek és műdalokból állt a műsor. És kétségtelenül ez maga is biztosította a sikert. Mert hiszen nem zsidó darabokban van alkalom gyönyörködni más nem zsidó estéken. És a közönség joggal várja a zsidó rendezőségtől, hogy speciális zsidó zenével, költéssel, mű- és népdalokkal ismertetik meg. (K. Radó Anna, S. Marko Olga, Róbert György, Kovács Ernő, Havas Margit, stb. számaikat Kiss László elnök magyarázta és ismertette, Fürth Jenő karmester dirigált, Gyulai László a harmoniumon kísért.)

UJ KÖNYVEK

A GÖRÖG ÉS A ZSIDÓ GONDOLAT TALÁLKOZÁSA PHILON BÖLCSELETÉBEN. (Vidor Pál értekezése.)

A gondolat történetének egyik legérdekesebb fejezete az, amely a gondolatok népvándorlásáról szól. De hatásának, tartalmának jelentősége által különösen kiemelkedik az a folyamat, amelynek során a bibliai gondolatvilág a görög gondolkodással találkozott. Ez a találkozás az ókorban kezdődött, megismétlődött a középkorban és a renaissance és a reformáció által az újkor gondolkodásának is ez szabott irányt. Meg kellene írni ennek a folyamatnak az egész történetét, ez lenne egyik legfőbb kézikönyve kulturánk megértésének. E megirandó nagy könyvnek egyik fejezete lesz Vidor Pál most megjelent műve. Nagy területet áttekintő tájékozottsággal és mégis valósággal zsurnalisztikus érdekességgel, lebilincselő módon megírt könyv. Megrajzolja az alexandriai zsidóság szellemi életének képét: Nagy Sándor széthulló birodalmából mint maradt meg Kelet és Nyugat szellemének synthesise, a görög-zsidó gondolatvilág és hogy ebben a synthesisen sem olvadt fel, nem semmisült meg a zsidó gondolat, hanem átütő erejével szembefordult a hellenizmus világáramlatával és érvényesíteni tudta vele szemben is specifikus vonásait. Ismerteti ezután Philon életét és munkásságát, bemutatja problémáit. Istenről való tanításainak fejtegetésével zárul a könyv, melynek folytatását, különösen a logos-elméletet érdeklődéssel várják a szakkörök.

Az értekezés alapján Vidor Pált, a rabbiképző intézet kiváló növendékét, a Pázmány-egyetem *summa cum laude* fokozattal a filozófia doktorává avatta.

Dr. Beneschofsky Imre.

RABBI DAVID MILLER: THE SECRET OF THE JEW. Ritka, szinte hallatlan jelenség: ennek a könyvnek a címlapján ez a mondat áll: „It is not for sale“, „nem vásárolható“. Ezzel szemben minden érdeklődő ingyen megkaphatja. És az egész könyv mégsem valamely áru reklamározására szolgál, amint ezek után hinnénk, hanem egy önálló munka, vagy ha úgy tetszik, reklámja a zsidó vallásnak. A zsidó családi élet tisztaságát propagálja ez az angolnyelvű munka, mely sok szempontból, pszichológiailag és tudományosan tárgyalja a nidah-mikvah-tvilah jelentőségét. Sok ábrán mutatja be, miként rendezhető be

a lakásban egy „mikve“, a legszerényebbtől, melynek költségei csak 5 dollárra rúgnak, egészen a legpompásabb „Mikvah de luxe“-ig. Az érdekes munkát, mely a maga egészében tipikusan amerikai-zsidó jelenség, mindenkinek díjtalanul küldik. A szerző címe: Rabbi David Miller, 127 Sheridan Road, Oakland, Calif. (U. S. A.)

AZ IMIT 1932-es ÉVKÖNYVE. Szerkeszti dr. Szemere Samu. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulatnak ezidei Évkönyve a közelmúlt magyar zsidó nagyjairól való megemlékezés jegyében áll. Két közlemény, dr. Heller Bernát emlékbeszéde és dr. Sebestyén Károly tanulmánya foglalkozik Goldzieher Ignáccal; Komlós Aladár Kiss Józsefről, dr. Weisz Pál Weisz Miksáról, dr. Kiss Arnold pedig Bánóczi Józsefről ír nagy mélységgel. Ezeken kívül a következő történelmi tárgyú munkákat tartalmazza az Évkönyv: dr. Kecskeméti Ármán: Az ókori zsidók gazdasági helyzete a diaszporában, Náday Pál: Zsidók a biedermeier-korban, dr. Mahler Ede: Zsidó naptári és kronológiai fejtegetések, dr. Krausz Sámuel: Magyar zsidók a Balkánon, Bettelheim Samu: Pozsony ágyuzása Napoleon által 1809-ben. Két tanulmány foglalkozik a jelen zsidó helyzettel: dr. Fürst Aladár: Lengyel zsidókról és iskoláikról és dr. Edelstein Bertalan: A külföldi zsidóság az 5691. évben. Egy bölcsészeti munka: dr. Rubinstein Mátyás: Az ember értéke a zsidó gondolkodásban. Két irodalomtörténeti tanulmány: dr. Zsoldos Jenő: Bessenyei és Kazinczy zsidó látása és Avigdor Hamméiri: A magyar irodalom élete Palesztinában. Egy szép prózai írás: Hajdu Miklós: Tisebov. Végül versek: dr. Winklerné Munkácsi Noémi: Jelenés a nemesedés és vigaszok könyvéből; Somlyó Zoltán: Husvét ének, Ők; Bródy László: Versek Jeremiás próféta könyvéből; Fenyő László: Gyermekkoromból. A gazdag, változatos tartalmú irodalmi részhez csatlakoznak a társulati közlemények.

„ZSIDÓ DIÁK“ címen új ifjúsági lap indult meg Őri László szerkesztésében. Az első két szám érdekes, harcias tartalommal jelent meg és a zsidó egyetemi hallgatók legégetőbb problémáit tárgyalja. Szerkesztőség: Népszínház-utca 40.

PRERAU MARGIT: KIÁLTÁS. Versek. (Kassa, 1931.) A felvidéki magyar költészetnek egy új reprezentánsa lép elének ebben a testes verskötetben. Nem kapcsolódik senkihez, csak itt-ott emlékeztet Adyra. (A nyár c. szép versben.) A szociális nyomorúság és az elmulás fájdalma, ez a két téma rezdíti a költő lelkét és sok helyen igaz, szép és megrázó sorokat találunk. A szépkiállítású kötet a Kassai Athenaeum kiadásában jelent meg.

„Az élő Menorah“. A pittsburgi zsidó nők klubjának Chanukaünnepélyén („The American Hebrew“)

Prerau Mirjam, akinek most jelent meg „Kiáltás“ c. verskötete

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG választmányi ülésén, január 3-án Stern Samu udv. tanácsos áttekintést nyújtott a hitközségnek anyagi helyzetéről, amelyet a legsúlyosabb viszonyok dacára sikerült deficitmentesen megóvni. Közel ötmillió pengő keretében mozog a pesti hitközség multévi költségvetése, amelyre legközelebb visszatérünk. Szintügy Eppler Sándor főtitkár 25 éves jubileumára, melynek méltatását Stern Samu elnök a közgyűlés számára tartotta fenn. A főtitkár által felolvasott különböző javaslatokat és jelentéseket egyhangulag elfogadták. A Csáky-utcai templom előljárójává Munk Gábort választották meg. A kórház új szervezeti és működési szabályzatot kapott. A kórházi bizottság alelnökéül megválasztották dr. Török Lajos egyetemi tanárt. Nagy érdeklődést keltett Stern Samu bejelentése az új gabela-rendszerrel, amely ki fogja küszöbölni azt a sérelmet, hogy aki rituális háztartást vezet, az gabela címén sokszor a kultuszadónál is jelentékenyebb összeget fizet, míg az, aki nem rituális életet él, a hitközség e terheitől szabadul. Az új gabela-rendszer szerint a kaszusz költségét mindenkinek adójával arányban kell viselnie, aki pedig rituális háztartást vezet, gabela-céduláit betudják az adóba. Horváth Miksa kormányfőtanácsos, dr. Várkonyi, dr. Pető ügyvédek meleg elismerésüknek adtak kifejezést a hitközség vezetősége iránt.

Dr. S. BRODETSKY ELŐADÁSA. Nagyszabású előadást tartott dr. S. Brodetsky, a leedszi egyetem matematika tanára, a Cionista Szervezet londoni exekutívájának tagja, „Die Lage im Zionismus“ címen. Több mint másfélórás előadásában, melyet a termet zúfolásig megtöltő közönség feszült figyelemmel hallgatott végig, vázolta a cionizmus jelenlegi helyzetét, a szervezetek működését és a vezetőség munkájának irányelveit és hangsúlyozta, hogy mindenkinek kötelessége, felhasználva a mai nagy konjunktúrát, beállni a Palesztináért dolgozók közé. Brodetsky előadása előtt dr. Schönfeld József főszerkesztő tartott nagyhatású beszédet „Cionizmus mint világnézet“ címen. Az ülésen dr. Izsák Ede elnökölt.

A BRITH IVRITH DÁVID FRISCHMANN ESTJE meleg és ünnepélyes hangulatban folyt le. Dr. Patai József elnöki megnyitója után több héber Frischmann-dalt adott elő a kislányok énekkara, akiket Ligeti Rózsi tanított be. Wachsberger Mózes előadását Frischmann életéről és működéséről februári számunkban közöljük kivonatossan. Jelentékenyen hozzájárultak az estély sikerének emeléséhez Chumek Henry hegedűszámai és dr. Erdős Árpád énekszámai. (Zongorán kísérték Pajor István és Gerő György.) Az est Izsák Arnold zárszavával ért véget.

AZ IMIT DECEMBERI FELOLVASÓ ÜLÉSÉN dr. Szemere Samu elnöki megnyitója után dr. Naményi Ernő tartott értékes felolvasást, melyben átfogó képet adott a zsidó szépművészet fejlődésének a legrégebbi idők-től máig. Majd a távollevő Komlós Aladár költeményeit olvasta föl az elnök. Végül Náday Pál olvasott fel három megkapó karcolatot zsidó művészek életéről. A nagyszámú közönség meleg ünneplésben részesítette az előadókat.

PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG decemberi előadóján Biszeliches Mózes főmérnök tartott érdekes elő-

adást „Felelőtlen elemek a zsidó történelemben“ címen. Rámutatott arra, hogy a zsidó történelemben legtöbbször hivatalos megbízás nélkül, mint egyéni akciót indították meg egyesek a zsidóság megmentésére irányuló mozgalmakat. Ezt mutatja Ezra, Menasse ben Izrael és legutóbb Herzl példája. A tanulságos előadást nagy siker kísérte. Kiss Arnold néhány szentföldi versét olvasta fel. Mély hatást keltve. Markó Eta szentföldi dalokat és Kelen —Patai kompozíciókat mutatott be, különösen nagy sikert aratott Patai Évának Építő chalucok éneke című, Kelen által megzenésített versével.

A PESTI CHEVRA KADISA a nagy gazdasági depresszió dacára szép sikerrel folytatta le tagfelvételi ünnepségeit, amelyeknek az új díszterem lélekemelő keretet adott. Megható jelenetekben ezúttal sem volt hiány, amint-hogy a Szentegylet egész tevékenysége ünnepélyes meghatottságra hangolja a feléje közeledőket. Szép ünnepséggel fejezte ki tiszteletét és szeretetét az Aggokháza Kramer Miksa elnök iránt. Dr. Hevesi Simon szárnyaló beszéddel avatta fel az örökmécsest, amelyet az aggok alapítottak az elnök tiszteletére. Az intézet ápoltsáival együtt lefolyt közös vacsorán dr. Glücksthal Samu felsőházi tag, Wertheimer Lajos előljáró, Popper István alelnök, dr. Groszmann főrabbi és többen az aggok képviselőiben köszöntötték az elnököt, aki meghatva fejezte ki az intézethez való ragaszkodását.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM megnyitása ünnepélyes keretek között folyt le. Wertheimer Adolf emelkedett hangú elnöki megnyitója után Gerő Ödön, a nagyhírű esztétikus, tartott rendkívül mély emlékbeszédet Perlmutter Izsákról, aki vagyonának tekintélyes részét a múzeum fenntartására hagyta. Az emlékbeszédre legközelebb visszatérünk, Perlmutter művészi hagyatékának reprodukálásával kapcsolatban. Stern Samu, a pesti hitk. és az Orsz. Iroda nevében köszöntötte az új intézményt. Dr. Munkácsi Ernő a múzeum alakulásának és fejlődésének történetét vázolta. Dr. Hevesi Simon avató beszéde után a közönség átvonult a múzeum épületébe, hogy a nagy fejlődés elé néző gyűjteményben gyönyörködjenek.

A ZUGLÓI IMAHÁZ egyesület kultúrházában nagyszabású matinét rendezett, melyen dr. Patai József előadást tartott a Szentföld mai kultúrájáról, Beregi Ármin pedig Palesztina gazdasági kapcsolatait ismertette nagy érdeklődés mellett. Az előadókat Tausz Lipót elnök és dr. Láczer Dénes főrabbi üdvözölte meleg beszédekben.

Himzett ágykészlet occasió:

1 paplanlepedő, 2 párna, 1 kispárna P 35.—
Tiszta lenlepedő: 2.20 m. hosszú ... „ 8.80
Lendamaszt-törülköző 1.20 m. hosszú „ 2.90
Nem tömegáru, megbízható jó minőség

Székely Jenő cégnél
Budapest, IV.,
Petőfi Sándor u. 9

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is. * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. * Elsőrendű fajborok.

Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-43

F. Szántó fotó

„TIMOSA, A CÁR KATONÁJA“ előadásai a legteljesebb színházi siker jegyében folynak a Bethlen-téri színpadon. Gellért Lajos, aki a darabot hozta, formálta, rendezte és egyik főszerepet játssza, mindezekon felül hangulatot, melegséget, valódi életet tudott teremteni a színpadon. A játéka a tiszta istenfélelemtől áthatott és átnevesített szegény zsidó szerepében teljes illuziót keltő. Ez a kitünő színész nem játssza, hanem éli a szerepét. Partneri, mindennekfelett felesége, Ürmössy Anikó, aki nagyszerű humorával és egyik jelenetben leheletfinom melanchóliájával fog meg, Mislavay Ilona, aki szívhezszóló hangokat talál egy zsidó anya szerepében, Kolos Margit, Tamás Benő, Ormos Béla, Erdélyi Mihály, Békéssy Antal, Czobor Imre, mindannyian kiveszik részüket a mai viszonyok között egészen kivételes sikerből.

A MAKABI AKADÉMIAJA ezidén ismételtelen bizonyította, hogy a bratislavai cionista ifjúság a szellemi munka mellett a torna és zene terén is megállja a helyét. A tornaszámok, melyek a 4-évesek mutatványaival kezdődtek s végül a tornászok és tornásznők műgyakorlataival érték el tetőpontjukat, mindenben a fejlődést bizonyították. A zenekar *Fleischhacker* Gyula vezetésével beigazolta jó hírnevét. A Makabi-munka egy újabb lépéssel jutott előre. A nagyközönség kezd tudomást venni a munka áldásos voltáról, ami a legjobban abban nyilvánul meg, hogy az egyesület taglétszáma állandó emelkedésben van.

Dr. GELBER ELŐADÁSA. Január 4-én dr. *Gelber*, a kiváló történetíró, a „Vorgeschichte des Zionismus“ szerzője tartott előadást a történelemben elmulasztott alkalmakról, amelyek ismételtelen kínálkoztak a zsidókérdés megoldására. A nagyértékű előadást osztatlan lelkesedéssel fogadták. Előzően *Rappaport* Dávid ismertette a cionizmus aktuális kérdéseit. Dr. *Izsák* Ede, a M. C. Sz. elnöke, emelkedett beszédben fejezte ki a hallgatóság háláját.

A MIKÉFE lélekemelő szép ünnepség keretében becsátotta útjára huszonhárom, most felszabadult növendékét december 26-án a Pesti Izr. Hitközség Goldmark-terében. Dr. *Hevesi* Simon vezető-főrabbi lelkesítő beszéde után dr. *Stein* Emil, az egyesület elnöke búcsúztatta bátorító szép beszédben és megjutalmazta a fölszabaduló huszonhárom iparos- és kertészifjút. Ezután *Csillag* Lipót énektanár alkalmi zsidó dalait énekelték az egyesület nő-

vendékei a szerző vezénylete mellett. Majd az intézet volt növendékének, *Barát* Endre fiatal írónak „Hófúvás“ című színjátékát játszották el, utána *Neufeld* Andor hegedűművész és *Kormos* József előadóművész, mindkettő az intézet volt növendéke, szerepelt. Mint vendégművészek *Kálmán* Oszkár és *Somló* József, az Operaház tagjai, *Peti* Sándor a Vígszínház és *Fehér* Lili az Andrássy-úti Színház tagjai arattak nagy sikert, akiket *Berczel* Vera kísért zongorán.

A MAKÓI IZR. HITKÖZSÉG tisztújító közgyűlése elnökké, immár negyedízben dr. *Kardos* Izsót választotta. Alelnök lett: dr. *Politzer* Jenő. Elöljárók: *Iritz* Miksa, *Grün* Imre (új), *Roth* Jenő (új). Pénztáros: *Véski* Dezső. Ügyész: dr. *Szamek* György.

AZ OMIKE DIÁKOTTHONÁNAK felavatása fényesen sikerült díszülés keretében folyt le. *Buday-Goldberger* Leó dr. felsőházi tag, a Menza áldozatkész elnöke, meleg szavakban fejezte ki a zsidó ifjúság iránt való szeretetét, dr. *Hevesi* Simon avatta fel az OMIKE új intézményét, a diákotthont. Mély benyomást keltett az egyetem rektorának a régi liberális korszakra emlékeztető beszéde, amelyet *Ugron* Gábor, *Baracs* Marcellné, dr. *Deutsch* Ernő, valamint a főváros és különböző intézmények képviselőinek érdekes felszólalásai egészítették ki. Az ifjúság háláját dr. *Jász* Imre, a MIEFHÖE elnöke, fejezte ki a vezetőség és különösen *Buday-Goldberger* Leó iránt.

A SZLOVENSZKÓI ORSZ. IRODA megválasztotta egyhangúlag elnökévé *Pappenheim* Izidort, alelnökévé *Ehrenfeld* Dávidot. A szlovenszkói zsidóság két kiváló harcosának megválasztása általános meglepedést keltett.

A BUDAI CHEVRA KADISA, mely rövid másfél év alatt két szép intézményt állított a közegészségügy szolgálatába: az immár előnyösen ismert *Maros-utcai kórházat* és a *Zugligeti Gyógyintézetet*, a hittestvérek áldozatkészégének ünneplésére chanuka második napján chevra szudót rendezett. A Budai Vigadó nagytermét zsúfolásig megtöltötték a magyar zsidóság reprezentánsai. Dr. *Szwarcz* Ernő elnök meleg szavakkal üdvözölte a megjelenteket és ismertette a Chevra Kadisa utolsó 9 esztendei működését, amelynek eredménye a *Maros-utcai kórház* és a *Zugligeti Gyógyintézet*. A jövő tervei pedig: a *Zugligetben létesítendő menház és árvaház*. Végül szeretettel köszöntötte a

Zöldessy Mária, a nagytehetségű fiatal zongoraművész, kit a hazai, wieni és hollandi kritika egyhangú meleg elismeréssel fogadott, január 31-én tartja zongoraestjét a Zeneakadémián

Baloldalt: Jelenet a Timosából

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelemefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

legutóbbi tagavatás óta fölvevett új tagokat és megköszönte a sajtónak meleg támogatását. Szántó Jenő az Országos Iroda alelnöke nagy elismeréssel nyilatkozott dr. Schwarcz Ernő elnök hercikus munkájáról. Dr. Krisztháber Adolf a budai hitközség elnöke, a hitközség nevében köszöntötte a Chevra kitűnő vezetőségét, majd dr. Kiss Arnold vezetőfőrabbi fejtegette a Chevra Kadisák hagyományos feladatait, melyeket a Budai Chevra Kadisa annyi tökéletességgel valósít meg. Dr. Edelstein Bertalan főrabbi a budai Sevesz Áchim üdvözlését tolmácsolta. Dr. Heller Bernát professzor elismerő szavai után dr. Rosenák Miksa a pesti hitközség nevében, Bánó Dezső a pesti Chevra Kadisa nevében fejezte ki üdvözlését. Dr. Bródy Ernő, Kozma Gyula, az óbudai hitközség alelnöke, felszólalása után dr. Schwarcz Ernő elnök köszönetét fejezte ki a nagy elismerését és szeretetért, mely az elhangzott felszólalások révén az ő személyét és munkatársait érte.

A WIZO (Palesztináért Dolgozó Nők Világszövetsége) budapesti csoportja minden hétfőn délután 6 órakor tartja összejövetelét Andrássy-út 67. sz. a. helyiségeiben. November 28-án Bisseliches Mózes főmérnök, december 5-én dr. Kahan Niszon tartott előadást. December 8-án volt a WIZO első teadélutánja, melyen Patai Edit tartott vetített képekkel kísért beszámolót a WIZO palesztinai intézményeiről, a nahalali leányfarmról, Ness Cionáról s a többről. December 12-én dr. Schönfeld József, a Zsidó Szemle szerkesztője, december 19-én Stern Erzsébet hittantanár beszélt a WIZO hétfői tagösszejövetelén. December 26-án nagy chanukai gyermekelőadást rendezett a WIZO, melyen mesekeretben mutatták be gyermekszereplőkkel az erdélyi WIZO kiadásában megjelent „Visszatért mosoly“-t, melyet legutóbb a *Mult és Jövő* is méltatott. A nagyon sikerült rendezésért elismerés illeti a vezetőséget, melynek élén dr. Friedmann Ignácné és dr. Kahan Niszonné állnak.

MEGALAKULT AZ ORTH. LEÁNYOK EGYESÜLETE, mely célul tűzte ki az iskolát elhagyó leányok orth. szellemű továbbképzését, továbbá szociális munkásságot, ú. m. szegények gyámolítása, betegek látogatása, gyermekek felruházása stb. Az új egyesület céljaira a „Hanna“ gyermekvédő egyesület hocsátotta a termét rendelkezésre Kertész u. 32, ahol az egyesület tagjai minden szombat délután zsidó tárgyú előadásokat tartanak.

ZSIDÓ CSERKÉSZCSAPAT KECSKEMÉTEN. A kecskeméti izr. hitközség, mint szervezőtestület kebelében díszes ünnepség keretében ment végbe a 883. számú, *Kada Elek* nevét viselő zsidó cserkészcsapat fogadalmátétele. Jochs József piarista tanár, a 8-ik cserkészkerület elnöke kezébe tették le a fogadalmat, aki lelkes, buzdító beszédet intézett a csapathoz. A hitközség részéről dr. Borsodi József főrabbi a csapat nevét viselő *Kada Elek* emlékét idézte követendő példának. Utána dr. Donáth József hitk. elnök meleg szavakban mondott köszönetet Fáy István főispánnak, Jochs József cserkészkerületi elnöknek és a kerület egész intézőbizottságának a csapat igazolása körüli jóindulatú támogatásért.

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA SZOMBATHELYEN. Nagysikerű kultúrestét rendezett a MCSZ szombathelyi csoportja, mely Braun Dávidné agilis elnöki vezetése alatt áll. A kultúresten zsufolásig telt meg Szombathely egyik legnagyobb befogadóképességű előadóterme, a Kovács-nagyterem. A fővárosból érkezett vendégeket az állomáson nagyszámú küldöttség fogadta. Az est megnyitójául pedig dr. Horovitz József főrabbi üdvözölte dr. Patai Józsefet és a vele érkezett művészgardát. — Az új héber költészetéről — mondotta — fog szólni Önökhöz dr. Patai, ragyogótollú vendégünk, aki nem először szól most hozzánk, hiszen hónapról hónapra beállít hozzánk is a *Mult és Jövő*, ez az európai viszonylatban is legszebb és legelölkelőbb folyóirat, melyben a zsidó tudás évezredes multjának ébresztő harsonáját halljuk felénk zúgni, és a zsidó jövő viharálló épületének ornamentikáját látjuk felénk csillogni. Patai József a mi mesterünk, az ő írásaival, akár a multon me-rengenek, akár a jövőt munkálják az ősi hagyományokhoz, Cion szentélyéhez akar bennünket visszavezetni és meg-cáfolja azt a hazug beállítást, mely Cion rajongóiban hazafiatlanságot szimatol. Az ő tanítása erősítés, mely a multat összeköti a jövővel.

Dr. Horovitz megnyitóját lelkesen fogadta a hallgatóság, melynek sorai között ott volt a város színe-java, felekezeti különbség nélkül, polgármesterrel, hatóságok képviselőivel élén. Tordai Judith, a kiváló előadóművésznő bibliai szavalatai után Markó Eta, Patai Éva—Kelen Hugó *Építő chalucok éneke* című, máris népszerűvé vált kompozícióját énekelte mély hatással más Kelen-dalokkal együtt. Utána Patai József tartotta meg előadását a héber költészet fejlődéséről napjainkig, lelkes érdeklődéstől kísérve. Kelen Hugóné, a kitűnő zongoraművésznő Kelen zongorasuitet adott elő brilliáns technikával. Majd ismét Tordai Judith szavalt Patai József, Bialik, Haméiri, Giszkalai verseiből, minden egyes számmal meleg sikert aratva. Végül Markó Eta héber áriákat és Kelen—Patai kompozíciókat énekelte, viharos tapsokat aratva.

SZERZŐI EST. Barát Endre, a fiatal költőgeneráció egyik tehetséges reprezentánsa, szombaton este tartotta szerzői estjét a Goldmark-teremben. Az estét Katona József és Forró Pál vezette be, majd a fiatal költő verseit és dalait Eisinger László, Neményi Lilly, Kelen Dóra, Komlósi Emma, Timárné B. Kató és Vig Miklós szavalta, illetőleg énekelte. Az estnek nagy sikere volt.

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére
külön díszterem Ujonnán átalakítva
Kiváló
4 fogásos ebédet házhöz szállítunk P 1.80-ért

SIRKŐVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 3/c
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragóm sterek
sirkőraktára
Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrejeladati idény miatt leszállított árak!

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA A NYUGATBARÁTOK KÖRÉBEN. A *Nyugat* érdekes előadássorozatot tart a legaktuálisabb mai problémákról. *Móricz Zsigmond* felkérésére január 24-én dr. *Patai József* tart előadást „A modern zsidóság” címen. A Nyugatbarátok körének helyisége Rákóczi-út 20., I. em. Az előadás kezdete 6 óra. Az előadásokat vita szokta követni.

A SZOMBATHELYI ZSIDÓ DIÁKSZÖVETSÉG ez idén is megrendezte hagyományos chanuka-estjét, mely most is fényesen sikerült. *Hoffmann Alfréd*, VIII. reáliskolai tanuló, a Diákszövetség elnöke, ünnepi megnyitójában a mai ifjúság problémáival foglalkozott. *Vámos Éva*, VIII. leányliceumi tanuló, a Diákszövetség alelnöke, a makkabeusi idők lélektanáról mondott mindvégig lebilincselő előadást, melyet dr. *Horovitz József* főrabbi irt számára. *Rosenberger Kató* leánykereskedelmi I. o. tanulója *Patai József* „Gyónás a panaszfalnál” című versét szavalta mély érzéssel és nagy tetszéssel. *Schultz Zoltán*, VI. gimn. tanuló kitűnő hegedűjátékát *Deutsch Klári*, leánykereskedelmi IV. o. tanuló kísérte zongorán hozzáértéssel. *Grosz Albert* tanító chanuka-éneket és világi zeneszámokat tanított be és vezényelt művészi készséggel. *Feigelstockné Fodor Margit* tanítványai két kedves táncot lejtettek és nagyban hozzájárultak az est erkölcsi és anyagi sikeréhez.

FEHÉR ARTÚR, a népszerű zsidó előadóművész a közeljövőben megint csehszlovák turnéra indul, hogy a zsidó irodalom remekeit nagyszerű művészetével megszólaltassa. A turné körülbelül egy félévig fog tartani. Csehszlovákia minden jelentősebb helyén kulturális esteket fog tartani magyar és német nyelven. Itt említjük meg, hogy Fehér Artúr a legnagyobb szlovenszói könyvkiadó vállalatától (Akadémia) megbízást kapott egy három kötetből álló antológia szerkesztésére. Az antológia január havában jelenik meg „Anyák”, „Fák” és „Madarak” címmel.

MINDEN IGAZ ZSIDÓ családfáját pontosan összeállítom, csekély díjazás ellenében. Pápa Pápai Elemér geneológus, Budapest, Nagymező-utca 21, fszt. 7. ajtó, II-ik udvar.

ERDÉLYI HIREK

ELŐADÁS AZ ARADI ZSIDÓ KULTÚRHÁZBAN. December hóban a Zsidó Nemzeti Szövetség magas színvonalú kultúrestélyt tartott. A Romanului Zrinyi-utcai kultúrházban. Az est folyamán két kulturális előadás hangzott el, amely iránt élénk érdeklődés nyilvánult meg. Dr. *Ujhelyi József* mondott megnyitóbeszédet, majd dr. *Kövess Lászlóné* tartotta meg magasszínvonalú és mindvégig lebilincselő előadását, mint egy revü keretében ismertette a legutóbbi napok érdekesebb, a zsidósággal kapcsolatos eseményeit. Utána dr. *Engelberg József* orvos tartott magas színvonalú előadást.

TÓRAAVATÁS. Tizenhét évvel ezelőtt *Schwarcz Jakab* körzeti imaházat alapított Kolozsváron, amit a hívek az alapító neve után Bét Jakobnak neveztek el. *Schwarcz Jakab* az imaházat különös szeretettel istápolta halála napjáig és többek között tóratekeresztet is ajándékozott. Az avatóünnepen *Guttmann Márton* imaházi elnök megindult beszédben méltatta *Schwarcz Jakab* érdemeit. Majd *Biró Andor* hitközségi elnök, *Glasner Akiba* főrabbi, *Löwinger Lipót* főrabbi, *Rimóczi Jakab*, *Gross Péter*, *Landesmann Lajos*, *Klein Mózes* és *Fisch Sándor* szólaltak fel. *Weisz* főkantor és *Löwy Lipót* tenorista zsidó dalokat adtak elő.

A NAGYVÁRADI WIZO mult évben már sorozatos előadásokat és kultúrrendezvényeket tartott, amelyek a legteljesebb siker jegyében zajlottak le. Utóbbi jólsikerült rendezvénye a városháza dísztermében volt, ahol dr. *Abeles* „Zehn Jüdinén” címen tartotta meg előadását.

A MAROSVÁSÁRHELYI cionista ifjúsági szervezetek csoportjai chanuka-ünnepélyén minden egyes száma héber volt. A gyűlés a héber nyelv, az ereci gondolat, a cionizmus melletti lelkes demonstrálással, héber dalokkal és táncokkal fejeződött be. Este *Kohn Mártonné*, a KKL elnöknője saját költségén teát adott 150—200 személynek.

LIGETI SÁMUEL DR. november 19-én kezdte meg a temesvári U. F. E. Szabad Liceum első előadássorozatát. A temesvári belvárosi hitközség díszterme zsúfolásig megtelt. Bevezetésül dr. *Pap Illés* ügyvezető-elnök üdvözölte a megjelenteket. Dr. *Ligeti Sámuel* ügyvéd, szövetségi elnök „A zsidó jog” címen tartotta előadását. Az élelméjű jogi boncolgatásokat az előadó a Szentírásból vett idézetekkel bizonyította.

AZ ERDÉLYI ZSIDÓ NEMZETI SZÖVETSÉG DÉSI CSOPORTJA decemberben nagy népgyűlés keretében indította Keren-Hajeszod akcióját a Vármegyei Színházban. Dr. *Ágai Andorné* elnöknő nyitotta meg a gyűlést, majd dr. *Weinberger Manó*, a Zsidó Párt szamosmenti elnöke, dr. *Otto Abeles* író és dr. *N. M. Gelber* történetíró, *Székelly Sándor* főtitkár szólaltak fel.

A DÉSI AVIVA-BARISSZIA NOÁR-ESTJE a vármegyeház nagytermében volt. A dési társadalom színe-java, nemzeti és felekezeti különbség nélkül vonult fel az estélyre, amelynek műsorát *Danzig Hillél*, a kolozsvári *Academith Barisszia* rosrisonja vezette be.

TEMPLOMHANGVERSENY TEMESVÁRON. A Temesvári Izr. Hitközség a belvárosi templomban hangversenyt rendezett a munkanélküliek javára, mely úgy erkölcsi, mint anyagi szempontból fényesen sikerült. *Katz Salamon* főkantor *Gottschall Kiddusát* és *Rosumski R'céjét* adta elő orgona és vegyeskar kísérettel. *Török Janka* asszony *Hallelujája* méltó feltűnést keltett. *Erdélyi Lajos* dr. hegedűszólvál brilirozott. A hangverseny fénypontja a *Házámir* zsidó dalárda szereplése volt. A bariton szólót *Weisz Jenő* főkantor interpretálta meleg elmélyüléssel s nagy hozzáértéssel. A dalárda művészi munkájáért *Fischer Samu* kántorkarnagyot illeti elismerés. A zorgonakíséretet *Scheibling János* látta el stílszerűen. A rendezést körültekintően *Salamon László* és *Delmár Gyula* végezték.

A LUGOSI ZSIDÓ HITKÖZSÉG 1933. évi költségvetésbe felvett a Keren Hajeszódnak 12.000 lei hozzájárulást. Dacára a nehéz gazdasági viszonyoknak, mégis elsőrendű köteletségének tekintette az előljáróság Palesztina felépítését támogatni. A hitközség és a Chevra vezetősége dr. *Dobó Jenő* hitk. elnök, *Szidon Dezső* és dr. *Fekete Dezső* alelnökök, *Huszár Vilmos* Chevra-elnök mindenkor készséges támogatói az országépítő alapoknak.

MAROSVÁSÁRHELYEN lüktető, eleven cionista-élet folyik. Dienstek, szemináriumok és praktikus országépítő munkabizottsági összejövetelek váltják fel egymást. A választmány dr. *Berner Mór* elnökkel az élén a Palesztina, — Kultúr, — munkaügyi bizottságokkal igen értékes munkát fejtenek ki. Nagyszerű eredményekkel biztat a KKL-bizottság, új elnöknőjének, *Kohn Mártonné*nek vezetése alatt. A WIZO helyicsoportja is, élén az újonnan megválasztott *Simon Mártonné* elnöknővel, nagyon aktív kulturmunkát végez. A helyicsoport Kulturbizottsága *Rosenfeld Sándor* vezetése alatt minden héten szabadegyetemi előadásokat tart. Dr. *Löwy Ferenc* főrabbi „A papság hatalma a zsidóságban” című előadásával nagy sikert aratott. Az ifjúsági szervezetek szemináriumi előadássorozatát tartanak. A zsidó nemzet történetét *Tihanyi Dezső*, a cionista mozgalom történetét *Rosenfeld Eliseva*, a cionista pártok ismertetését *Rosenfeld Sándor*, az új-héber irodalomtörténetet *Mony Segal*, a zsidó művészettörténetet *Grosz Jenő* adják elő. E. S.

**BEKÖTÉSI TÁBLÁK és tartalomjegyzék
a Mult és Jövő 1932. évfolyamához
kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34. szám**

GOLDBERGER JUDIT 1853—1932. Általános, őszinte részvétellel kísérte Nové Mesto nad Váhom (Vágújhely) társadalma utolsó útjára Goldberger Juditot, az államfordulatkor megszűnt vágújhelyi magyar zsidó polgári leányiskola igazgatóját, aki mintegy félszázadon keresztül irányította a városnak és messze vidékének nőnevelési ügyét. Goldberger Judit édesapja abaújszántói, majd sátoraljaújhelyi tanító volt: Judit, a későbbi népszerű „Ida néni” Sátoraljaújhelyen 1853-ban született. Előbb Baján működött, majd Vágújhelyre került a zsidó polgári leányiskola élére. Az ő buzgó vezetése mellett élte meg az intézet a maga fénykorát. Generációk, leányok, anyák, nagyanyák, zsidók és keresztények egyaránt köszönhetik neki tudásukat, műveltségüket. Héberül is tudott. Az egykori „Kis Lapok”-ba írta meséit, ifjúsági elbeszéléseit, megírta a népszerű „Ida néni meséi”-t. Ki ne emlékeznék a Rosszcsont Ferkére és viselt dolgaira? Állandó levelezésben volt Ágai Adolffal s több más kiváló kortársával. Élete utolsó évtizede a megpróbáltatások sorozatából állott. Helyrehozhatatlan formahiba miatt állami nyugdíjat nem kaphatott, remény és jobbra való kilátás nélkül, magárahagyatva, hajléktalanul, kenyér nélkül a testi és lelki pusztulásnak volt kitéve. Ekkor Neubauer Sándor és jólelkű felesége nagylelkűséggel magukhoz vették, ápolták, gondozták, szeretettel és gyengédséggel halmozták el. Később Tauber Hugó keresk. tanácsos közbenjárására szerény kegydíjat kapott. Ezt a hálás tanítványok serege Löwinger Gyuláné kezdeményezésére igen tapintatos módon úgy egészítették ki, hogy „Ida néni” sohasem tudta meg, hogy nem állami nyugdíjat húz. Azt sem tudta meg soha, hogy egyetlen Józsi fia, szemefénye, aki évtizedek óta Franciaországban élt mint mérnök, mintegy két évvel ezelőtt hivatása közben elhunyt. Hősies lelkű menyee, utánozva a megholdogult fiú írását, hetenként kétszer, akárcsak annakelőtte, küldözte a „Józsi fiam” leveleit. Egy percig sem élte volna túl ezt a rettenetes csapást. November 27-én temették. Dr. Weiss rabbi gyászbeszéde után a nyitott sir előtt dr. Tyroler Ernő iskolaszéki elnök a hitközség, Mészáros Gyula volt főreáliskolai igazgató a pályatársak nevében vett búcsút a jó Ida nénitől.

VITAEST A ZSIDÓ IFJÚSÁG PROBLÉMÁIRÓL. A MIEFHÖE Bölcsész-Társasága 1932 december 21-én tartotta első vitaestjét ezen a címen. Deutsch Gábor elnöki megnyitóját után László István és dr. Vidor Pál adták elő referátumaikat, melyekhez először Sós Endre szerkesztő és dr. Frenkel Bernát tanár szóltak hozzá. E felszólalásokat élénk vita követte.

A BUDAPESTI ORTHODOX HITKÖZSÉG BÍRÓ DÁNIEL GYÓGYINTÉZETE. Előkelő csendességben, minden reklám nélkül működik. És ami különösen kiemelkedővé teszi, az a tény, hogy nemcsak testi gyógykezelésben részesülnek ott a betegek, a kitünő orvosi kar (dr. Rosenák igazgató, dr. Dach, dr. Goldberger, dr. Eppler, dr. Haas, dr. Sulcer főorvosok, továbbá dr. Weinberger, dr. Markovics és dr. Mandl orvosok), valamint az özvegy Berkovicsné által vezetett kiváló jó konyha és a lelkiismeretes ápolószemélyzet útján, de lelkiükben is a legnagyobb figyelemmel vannak a betegek, akiknek legnagyobb részét díjtalanul ápolják az intézetben. Saját állandó imaháza van a szanatóriumnak, ahol reggel-este minjára gyül-

nek össze a jární bíró betegek, a most lefolyt nagy ünnepekre pedig a tágas, díszes társalgót rendezték be templomnak. A szanatórium adminisztratív vezetése dr. Friedmann Izidor, ismert fogorvos, az orthodox Chevra Kadisa elnöke és Lusztig Lajos gondnok kipróbált kezében van, akik zsidó lelkük egész buzgalomával szentelik magukat az intézetnek, melyet a hitközség is, valamint óbudai Freudiger Lipót kormányfőtanácsos és még sok tagja a hitközségnek szívvel és tettekkel hathatósan támogat.

A BIKUR CHÓLIM templomának Mayer Miksa, a Talmud Tóra elnöke, a tekintélyes Mayer Testvérek textilgyár beltagja, új frigyszekrényt adományozott, melyhez a felszerelést Grosz Mihály előljáró adta.

A WIZO PÉCSI CSOPORTJA ünnepélyes keretek közt alakult meg január 3-án. A budapesti kiküldött F. Fürth Margit, a Mult és Jövő munkatársa, általános figyelem közt ismertette a cionizmus és a WIZO célkitűzéseit és eredményeit. Az újonnan alakult csoport elnökévé dr. Miskolcziné, dr. Feldman Jolánt választották. A Pro Palesztina és a pécsi M. C. Sz. nevében dr. Miskolczi üdvözölte a vendéget és a megalakult WIZO-t.

HÁZASSÁG.

December 21-én tartotta esküvőjét a Hősök templomában Geyer Margit, Geyer Oziás, ismert héber és német író (Oskar Sachariassohn) leánya dr. Murrelstein Benjamin bécsi rabbi és szemináriumi tanárral. A pesti hitközség, a vőlegény előkelő állására való tekintettel, I. oszt. tiszteletbeli esküvőt engedélyezett. Az esküvői szertartást dr. Grossmann Zsigmond főrabbi végezte s a házaspárt héber beszéddel üdvözölte. Abrahamsohn Manó főkantor kitünő énekével működött közre.

Steinbach Hermin (Mukacevo) és dr. Berger Mór orvos (Sevlus) házasságot kötöttek.

Guttman Mojse e napokban frigyét kötött Glück Lilivel Sevljuson.

HALÁLOZÁS.

Özv. Reiter Simonné Temesvárról, hosszú szenvedés után december hóban Badenben elhunyt. Az elhunytban Reiter Sándor, Reiter Károly és Reiter Ernő, az erdélyi cionista mozgalom vezető egyéniségei édesanyjukat gyászolják. Reiter Lunka, a WIZO szervezet országos főtitkára anyósát, dr. Roth Dezsőné, a WIZO országos elnöke nagynénjét gyászolják.

Spitzer József, Temesvár (Gyárvaros) december hóban 78 éves korában, rövid szenvedés után elhunyt, nagyszámú rokonság gyászolja.

Özvegy Meller Jakabné született Glaser Éva, e napokban 70 éves korában Budapesten meghalt és nagy részvét mellett temették. A megholdogultban Werbner Rubinné édesanyját gyászolja.

**Templomi
himzések**

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZEMMA
ARANYHIMZŐ MÜTERME

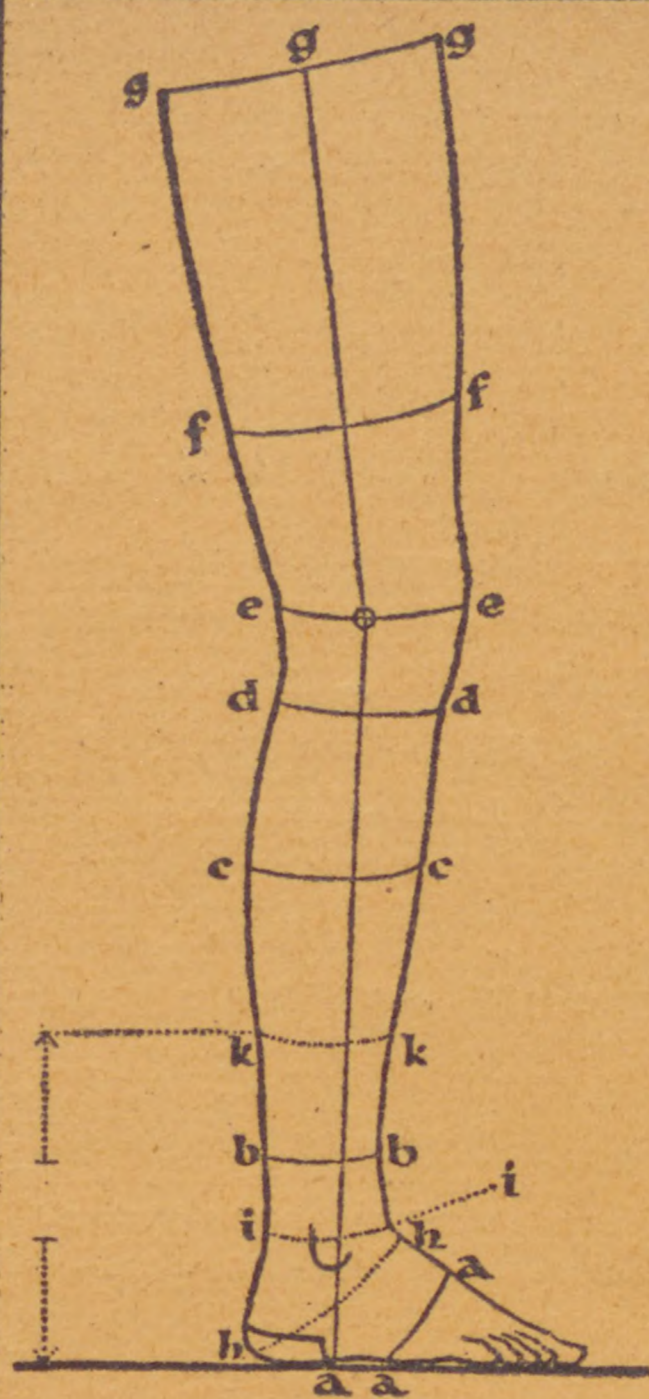
Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut 856—32

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza.

Üzletek:
 IV., Kristóf-tér 6
 IV., Kossuth Lajos-u. 8
 VIII., Üllői-út 40
 I., Krisztina-tér 3

Gummiharisnyát, gummifűzőt, gyógyhaskötőt

bizalommal, garanciával
 szaküzletben vegyen

Hungária Kötszergyár r.-t.
 gummiharisnya és gummiszövet gyára
 Budapest, VII., Akácia-utca 2.

jelü gummiharisnyák a legjobbak!

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
 Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
 Budapest, VI. ker.,
 Király-utca 18. sz.

KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. szám

(az udvarban) Telefon:
 J. 313-37. 5 mintaterem.
 Felújítások, szinezés,
 nikkelezés, ezüstözés
 és aranyozások.

Igen mérsékelt árak!

A legszebb
 ajándék

Patai József
HERZL
 könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
 illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban . . . . . P 16.—
 Díszkötésben . . . . . „ 20.—
 Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

Pro Palesztina kiadás

SIRKÓVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sirkóraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 36-4-20 Szombaton és
 ünnepnap zárva

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

Hangszerek, zongorák
részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

A napokban megjelenik

**Edmond Fleg (Paris):
Miért vagyok zsidó?**

A modern zsidó
problémájának új-
szerű megvilágí-
tása. A felelet,
melyet minden
zsidónak meg
kell adnia a
kérdésre

Múlt és Jövő kiadása
Gondos Sándor bizománya
Ára 2 pengő

EZÜST díszműáru,
evőeszközök
gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár
VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435-28

Fürth A. Marcel

lakástakarító- és féregirtó vállalata

Budapest, V., Vilmos császár-út 42

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Celluloid ajtóvédő

Megvéd kopástól, piszkolódástól. Minden színben és formában készül

Celluloid kilincs

Minden színben készül. Elegáns, tartós és mosható. Meglévő réz-
kilincset is átpréselünk, az csontkarakterűt kap. Nem kell használni
fémisztítót, nem kell vesződni a tisztogatással

HIGIÉНИЯ CELLULOIDIPAR

Vezérképviseli:

BOJÁR ÉS TÁRSA

III., Margitsziget, alsó rész * Telefon 28-7-52

Megnyilt Skrek Lipót r. t.

orth. כשר szalámi,
kolbászárú és konzervgyár
új fiókküzlete

a Keleti pályaudvarnál

(indulási oldallal szemben)

VII., Baross-tér 16. sz. alatt

Uj fiókunkban

az összes finom felvágottak,
friss virsliárú, kolbászfélék
állandóan kaphatók

**Viszonteladóknak
eredeti gyári árak**

Az összes huskonzervek
állandó nagy raktára

Fiókküzletek:

VI., Nagymező-u. 50. Központi Vásár-
csarnok, Miskolc, Debrecen,
Nyiregyháza